

Constat 21. g. p. reusis.

F. 32

Dioecesis Asiatica . 192.
G 35 6. et 197.
Pignora capiendi mos.
234. 1.

Scrisit Francisc. Fabricius in
Liberarium Cicerois. ut ipse
testatur, pag. 127. et 215.
et 195. et 203.
Scrisit D. in Orosium. ut est
pag. 226.

Anno ætatis suæ, 44
Cicero Consûl.

Anno ætatis suæ 49
Pisone, & Gabinio,
Cosr. electus in exilium.

Anno ætatis suæ 56
Cicero pro Cos. tendit
Ciliciam. Profectus
ex urbe Mense Maio.

Anno ætatis suæ 62.
post reditum Cæsarís
ex Hispania (quod
factum est primis di-
ebus Octobr.) dixit
& Deiotaro.

Anno ætatis Cice-
ronis 63 interfici-
tur Cæsar.
eodem anno die 2
Septembr. habuit in
Senatu Philippicam
primam.

M. TVLLII *L. 2.*

CICERONIS HISTORIA, PER CONSULES

descripta, & in annos LXIV distincta, per Franc. Fabricium Marcoduranum.

Ad Illustrem Comitem à Noua Aquila & Moers.

Editio Secunda.

COLONIAE,

Apud Maternum Cholinum.

M. D. LX. X.

Cum Gratia & Priuilegio Cæs. Majest. ad decennium.

4 2 argent.

543

№. 6. I.

ILLVSTRI ET GE-
NEROSO COMITI D. HER-
MANNO ANOVA AQVILA ET
Moers; domino in Betbur, &c, do-
mino suo clementis.

*Franciscus Fabricius Mar-
coduranus S. D.*

Eteri consuetudi-
ne institutoq; ma-
iorum fit, Comes
Illustris, vt, qui
scripta sua in a-
pertum referunt,
ea magnis & illu-
stribus viris inscripta & dicata emit-
tant. Sic Plinij de naturali historia
libri in Titi, Plutarchi Apophtheg-
mata in Traiani, Oppieni *ἀλιευτικά* in
Antonini Imperatoris nomine iam
olim apparuerunt, atque vt hæc do-
ctorum virorum monumenta Prin-
cipum illorum splendore etiam nam
ornantur: sic eorum nomen vicissim

EPISTOLA

horum lumine illustratur. neque enim Musæ ingratae esse, aut beneficij immemores consueverunt: sed patronis suis & bene meritis gratiam cumulatè persoluunt. Bene autem de illis merentur, non solum qui ipsi res memoria dignas scriptis mandant, verum etiam qui alios ad promouenda bonarum artium studia præmijs & honoribus excitant. Qua in re tua, Illustris Comes, fama sic lucet, vt non qui eam celebret, assentator; sed qui non celebret, maleuolus sit existimandus. Dedit hoc tibi natura, vt benignè facere omnibus velis: fortuna, vt possis: doctrina, vt ad eos iuuandos & ornandos, qui se illis artibus, in quibus ipse excellis, dedidere, studium tuum libentissime cõferas. Hæc in ceteris laudibus, quæ tibi cum ab alijs permultis, tum à litteratorum natione potissimum contribuuntur, familiam ducit. nec immerito. etenim si rectè à veteribus vsurpatum est, homines

DEDICATORIA.

mines ad deos nulla re propius accedere, quàm bene merendo ; certe, quò latius virtus hæc diffunditur, eò illustriorem maioremque illam & esse, & haberi, necesse est. Quis vero est, qui fructum eius liberalitatis, qua eruditi & studiosi litterarum subleuantur, non ad eos tantum, quibus benigne fit, pertinere, sed & inde latius serpere, atque adeo ad vniuersum genus hominum manare, non intelligat? Ego quidem, etsi libenter agnosco & fateor, ingenium in me admodum esse exiguum, natura tamen, qua duce ad litterarum studium accessi, incitor & impellor, vt, si quid in me est facultatis, quotidianis studijs & vigilijs partum, id foras emanare, communiq̃ vtilitati inseruire velim. cuius rei documenta cum superioribus annis in Lyfia, Plutarcho, Orofio, Terentio & Cicerone dedissem : hoc tempore me operam eloquentiæ & linguæ latinæ studiosis

EPISTOLA

non inutilem nauaturum putauī, si Ciceronis historiam, quam aliquot annis collectam domi asseruabam, illustri tui nominis titulo cohonestatam emitterem. Et si vero non est modestiæ meæ, de hoc labore gloriosius quicquam prædicare: hoc tamen dicere hic apud te, Comes Illustris, non dubitabo: me, cum viderem ceterorum scripta, quæ de Ciceronis vita sunt in manibus, & absque temporum distinctione leguntur, quasi tabulas bene pictas lumine carere, historiam illius à die natali exorsum ad supremum vsque vitæ diem ita pertexuisse, vt Fastos Consulares secutus, eam in annos LXIV digesserim. qua ratione effectum est, vt non solum in Rhetoricis & Philosophicis libris, verum etiam in epistolis fere omnibus singula ad ea tempora, quibus à Cicerone scripta sunt, reuocarim. In Orationibus vero me operæpretium facturum, & lectoris
gra-

DEDICATORIA.

gratiam initurum putavi, si non tantum annos, quibus habitæ sunt, indicarem, sed & argumenta verbis paucis, & tamen perspicuis demonstrarem. Quarum rerum lectionem cum tibi pro singulari amore, quo litteras litteratosq; omnes complecteris & foves, non ingratham fore sperarem, facere non potui, quin hunc librum cum Illustri nominis tui inscriptione divulgarem. Quod si tu quoq; recte factum iudicaueris, tuaq; benevolentia comprobaueris, facilius cursus in ijs deinceps erit, quæ in optimis vtriusq; linguæ scriptoribus partim inchoata, partim affecta habemus. Tuæ certe benignitatis aura prosequente fiet, ut industria nostra difficultates illas, quibus sæpe retardari solet, facile eueadat. Vale. Dusseldorpij Idibus

Septem. Anno à Christo

nato M. D. LXIX.

FRANCISCVS FA
BRICIVS MARCODV-
RANVS LECTORIS.

V *M* *u* *a* *r* *i* *a* *s* *i* *n* *t* *v* *o* *l* *u* *n* *t* *a* *t* *e* *s* *e* *o* *r* *u* *m*, *q* *u* *i* *s* *e* *a* *d* *s* *c* *r* *i* *b* *e* *n* *d* *u* *m* *a* *p* *p* *l* *i* *c* *a* *t*, *o* *m* *n* *e* *s* *i* *n* *e* *o* *l* *a* *u* *d* *a* *n* *d* *o* *s* *p* *u* *t* *o*, *q* *u* *o* *d* *s* *u* *a* *i* *n* *d* *u* *s* *t* *r* *i* *a* *&* *l* *a* *b* *o* *r* *e*, *d* *u* *m* *s* *t* *u* *d* *i *o* *s* *d* *i *s* *c* *e* *n* *d* *i *n* *o* *m* *n* *o* *v* *i *v* *i *a* *c* *p* *r* *e* *s* *e* *n* *t* *e* *s*, *s* *e* *d* *&* *p* *o* *s* *t* *m* *o* *r* *t* *e* *m* *l* *i *t* *t* *e* *r* *a* *r* *u* *m* *m* *o* *n* *u* *m* *e* *n* *t* *i *s* *e* *r* *u* *d* *i *r* *e* *v* *o* *l* *u* *n* *t*, *n* *o* *n* *p* *a* *u* *c* *i *s* *q* *u* *i *b* *u* *s* *d* *a* *m*, *s* *e* *d* *u* *n* *i *v* *e* *r* *s* *o* *h* *o* *m* *i *n* *u* *m* *g* *e* *n* *e* *r* *i, *q* *u* *a* *n* *t* *u* *m* *i *n* *i *p* *s* *i *s* *e* *s* *t*, *p* *r* *o* *d* *e* *s* *s* *e* *s* *t* *u* *d* *e* *n* *t*. *n* *e* *q* *u* *e* *e* *n* *i *m* *a* *r* *t* *e* *s* *v* *l* *l* *a* *s*, *q* *u* *i *b* *u* *s* *e* *x* *c* *u* *l* *t* *i *h* *o* *m* *i *n* *e* *s* *a* *f* *e* *r* *i *t* *a* *t* *e* *a* *d* *m* *a* *n* *s* *f* *u* *e* *d* *i *n* *e* *m* *t* *r* *a* *n* *s* *e* *f* *e* *r* *u* *n* *t* *u* *r*, *h* *a* *b* *e* *r* *e* *m* *u* *s*, *n* *i *s* *i *n* *g* *u* *l* *a* *r* *i *d* *e* *i *o* *p* *t* *i *m* *i *b* *e* *n* *e* *f* *i *c* *i *o*, *&* *p* *r* *i *m* *i *s* *t* *e* *m* *p* *o* *r* *i *b* *u* *s* *i *l* *l* *i *s*, *q* *u* *i *b* *u* *s* *r* *e* *r* *u* *m* *b* *o* *n* *a* *r* *u* *m* *q* *u* *a* *s* *i *l* *u* *m* *i *n* *a* *a* *c* *c* *e* *n* *s* *a* *f* *u* *e* *r* *u* *n* *t*, *e* *x* *t* *i *t* *i *s* *s* *e* *n* *t*, *q* *u* *i *e* *a* *s* *v* *i *l* *i *t* *e* *r* *a* *d* *h* *o* *m* *i *n* *u* *m* *v* *i *t* *a* *m* *i *n* *u* *e* *n* *t* *a* *s* *l* *i *t* *t* *e* *r* *i *s* *c* *o* *n* *s* *i *g* *n* *a* *r* *e* *n* *t*; *&* *P* *a* *t* *r* *u* *m* *n* *o* *s* *t* *r* *o* *r* *u* *m* *m* *e* *m* *o* *r* *i *a*, *c* *u* *m* *b* *o* *n* *a* *d* *i *s* *c* *i *p* *l* *i *n* *a* *o* *m* *n* *e* *s* *c* *r* *a* *f* *i *s* *o* *c* *c* *u* *l* *t* *a* *t* *e* *&* *c* *i *r* *c* *u* *m* *f* *u* *s* *e* *t* *e* *n* *e* *b* *r* *i *s* *l* *a* *t* *e* *b* *a* *n* *t*, *f* *u* *i *s* *s* *e* *n* *t*, *q* *u* *i *e* *a* *s* *i *n* *l* *u* *c* *e* *m* *r* *e* *n* *o* *c* *a* *r* *e* *n* *t*, *&* *n* *o* *n* *t* *a* *m* *a* *b* *o* *b* *l* *i *v* *i *o* *n* *e*, *q* *u* *a* *m* *a* *b* *i *n* *t* *e* *r* *i *t* *u* *s* *e* *m* *p* *t* *e* *r* *n* *o* *v* *i *n* *d* *i *c* *a* *r* *e* *n* *t*; *&* *h* *a* *c* *d* *e* *n* *i *q* *u* *e* *e* *t* *a* *t* *e* *e* *s* *s* *e* *n* *t*,
q *u* *i***

EPIST. AD LECTOREM.

qui olim inuentas, et post longam intermissionem reuocatas artes in veterem dignitatem restituerent, atque ad summam elegantiam perpolirent. Quorum industria curriculum quando in iisdem rebus nunquam elaboratur, sed diuersis studijs homines semper ducuntur, ut in sensibus alios dulcia, alios subamara delectare videmus: eorum ego studium optime poni, maximosque fructus efferre censeo, qui in veterum scriptorum monumentis illustrandis omnem operam, curam & diligentiam consumunt. Cum enim constet, in promptuque sit, studiorum nostrorum hunc finem esse, ut & peccus maximarum rerum varietate, sapientissimisque preceptis compleamus, & linguam lectissimorum verborum copia ad sensum mentis rectè ornateque enuntianda instruamus: non puto quenquam tam vecordem esse, qui hæc aut in Phocidis Parnaso, aut in Bœotia Helicone à Musis, quarum illic domicilia esse dicuntur, petenda existimet. In veterum græcorum & latinorum scriptis sunt fontes illi, unde non solum utriusque lingue cognitio, sed & omnium rerum bonarum scientia est haurienda. ex horum vberitate quicquid apud posteros boni est, quod commendationem habeat, emanauit. hinc illa cœriuulorum facta deductio est. Quapropter qui fontes hos longe liquidissimos, unde non solum

EPISTOLA

*purius, sed & affluentius multo, quàm è riuis,
 hauritur, uepribus & dumetis septos atque in-
 terclusos purgant & aperiunt, ne illi de uni-
 uersa natione eorum, qui non modo litterati es-
 se, sed et verè sapere volunt, merètur optime. Sed
 ut in agricultura labor, qui fertili agro impen-
 ditur, fructuosior est eo, qui in minus bono, aut
 etiam sterili ponitur: sic, cum neque scriptorum
 eadem sit bonitas, neque utilitatis, qua ex illis
 capitur, paria momenta inueniantur; certe,
 quò scriptor excellentior atque uberior est,
 eò study, quod in eum confertur, maior & præ-
 stantia, & utilitas erit. Etsi vero suam cuique
 laudem tribuere libenter soleo, nec est meum,
 qui ingenij admodum exiguo, & iudicio per-
 tenuis sum, temere de veterum scriptis pronun-
 tiare: quia tamen uiris summo ingenio, iudi-
 cioquè acerrimo præditis ita non solum hoc tem-
 pore, sed & iam olim persuasum esse video, M.
 Tullium Ciceronem in omni doctrinæ genere,
 & eloquentiæ laude tantum præstare, ut post
 homines natos eiusmodi nemo, apud Latinos
 quidem certe, unquam fuerit, his etiam tem-
 poribus talis nullus inueniatur, nec in posterum
 tanta excellentia in quoquam sperari posse vi-
 deatur: ab horum virorum iudicio discrepare,
 mihi nefas esse arbitror. Quare cum Ciceronis
 immortalis ingenij sit beatissima ubertas, ut*

Quin-

AD LECTOREM

Quintilianiani verbis utar, eiusq; libri sint non modo linguae latinae & eloquentiae, verum etiam rerum innumerabilium thesauri copiosissimi, qui vel aureum illud flumen, cum inimicae vetustatis iniuria, tum imperitorum hominum incuria foedatum & impeditum quasi retandum suscipiunt, vel abditos in eius libris thesauros commonstrant & patefaciunt, eorum laborem optime impendi, fructuosissimumq; esse cum semper iudicassem, hoc tempore manifesto comperio. Lumen vero historiae tam necessarium ad huius rei partes sustinendas animadverti, ut qui illo destituti ad Ciceronis explicationem aggrediuntur, eos non tantum scripta illius nihil illustrare, sed & locis non admodum obscuris, tanquam in crassissimis tenebris, foedissime labi videam. & iure quidem, etenim cum historia sit, ut verissime à Tullio ipso dictum est, lux veritatis, & nuntia vetustatis: fieri non potest, ut sine eius cognitione veritatem rerum veterarum, & à nostra memoria remotarum (cuiusmodi sunt ea omnia, quae interpretis operam in Ciceronis scriptis requirunt) quisquam perspiciat, nedum alijs patefacere atque enodare possit. Contra qui à memoria temporum, hominum, rerumq; gestarum instructi ad summi Oratoris interpretationem accesserunt, hi mirabiles utilitatis fructus studiosis attulerunt.

Nec

EPISTOLA AD

Nec alia causa est, cur exiguis fragmentis explicationum Pediani in paucas orationes Ciceronis magnam molem Commentariorum preponderari comperiamus, nisi quod in illis commemoratio antiquitatis est perpetua, in hac res veteres nunquam fere attinguntur. Sed de interpretandi ratione sententiam nostram in praefatione Commentarij in Ligarianam superiore anno exposuimus: nunc de huius libri instituto aliquid dicendum.

De vita Ciceronis Tullium Tironem, & Cornelium Nepotem libros scripsisse ac reliquisse, testes locupletes sunt Asconius & Gellius. Inuenitur praeterea, in vetusto libro de viris illustribus vita Ciceronis breuiter comprehensa, quam Plutarchus copiosius conscriptam in Parallela sua includit. Eam Leonardus Arretinus cum è graeco in latinum conuertere cœpisset, atque animaduerteret, Plutarchum multa, ut ipse ait, pretermittere, quae ad summi viri splendorem vel maxime pertinerent, Plutarcho, eiusq; interpretatione omissa, quae vel apud latinos, vel apud grecos de vita, moribus, & rebus gestis Ciceronis legerat, plenius, nō ut interpres, sed arbitrato suo descripsit. Hic Arretini libellus quasi è Plutarcho expressus in manibus usque eo fuit, donec Achilles Bochius ex graeco bono latinum fecit non omnino bonum. qui simulac graeca intellige-

LECTOREM.

re cœpi displicuit, feciq₃ aliquot annis vota, ut melior, interpretatio, quæ Cicerone & Plutarcho digna esset, prodiret. Sed cum optando nihil me consequi viderem, haud secus ac si vota nuncupassem, non fecissem, ea pro tenui mea facultate & copia mihi persoluenda esse duxi. Itaque ex Plutarcho vitam Ciceronis ita, ut ab eo scripta fuit, statim conuerti, & quicquid ab alijs utriusque linguæ scriptoribus, quod cum illis aut conueniret, aut discreparet, de Cicerone memoria proditum notaueram, in Annotationes conieci: quibus illa etiam comprehendendi, quæ à Plutarcho in præteritis relicta erant. Exiit tum Ciceronis vita ex ipsius libris potissimum collecta, nec ineleganter conscripta à Christophoro Preys Pannonio. cumq₃ iam illud, quod ego confeceram, typographo daturus essem, ecce tibi affertur Egnatius Sebastiani Corradi: cuius accuratam diligentiam ita probaui & amplexus sum, ut meo labore studiosis literarum opus non esse æquisimo animo paterer. nec fore unquam putauit, ut cum quisquam requireret, cum præsertim non ita multo post Ciceronianus Peiri Rami (cui me Lutetia Parisiorum operam dedisse nō panitet) subsequutus esset. Relicta igitur historia M. Ciceronis, vacuo à quotidianis prælectiombus tempore, cuius per quam exigua facultas nobis datur, alias res agere cœpi. Sed fecit tandem

EPIST. AD LECTOREM.

dem non solum ardens desiderium studiosè iu-
uentutis, verum etiam grauis auctoritas mag-
norum virorum, qui me historiam Ciceronis alia
& commodiore, ut ipsi iudicabant, ratione tra-
ctasse, quam ceteros, cognouerant, ut vererer, ne
diutius eam deberem, bonum nomen non exi-
stimarer. Cum autem historiam hanc opinione
gratiorem omnibus accidisse cognouissem, ita ut
breui tempore ex magna multitudine exemplo-
rum nulla superesse librarius diceret, librum ab
initio recognoscere, ac nonnulla, quae in mentem
veniebant, addere coepi. est enim ea ratio horum
Commentariorum, ut in ijs dies semper aliquid
afferat quod cumuli loco accedat. multa etiam
sunt, quae posterioribus cogitationibus limentur pe-
litius, ad quam rem cum nunc in tanta librarij
festinatione vacui temporis satis non habeam, si
quid requiretur, alio tempore, modo vita suppe-
ditet, sarcietur. Placet enim Hesiodium illud
in ijs, quae à deo utenda accepimus, ut ea maiore
mensura in dies reddamus. Vale, lector, & Quin-
tilianum illud memineris:

Ille se profecisse sciat, cui Cicerò
valde placebit.

KARO-

KAROLVS VTENHOVIVS

F. G. FRANC. FABRI
cio Marcodurano.

Fabricios celebrant ueterum monumenta Som
phorum,

Hisq; parem tribuunt cum grauitate fidem.

Te grauitas, te cana fides, uirtutis auitæ
Semina, doctrinæ concelebratq; decus.

Adde quòd & Latia, Graiæq; peritia linguæ
Pæne uel antiquis te facit esse parem.

Denique Fabricios reliquis cùm dotibus æques,
Fabricios alijs laudibus exsuperas:

Scilicet historias fabricãdi, (atq; hinc Faber audis)
Quodq; rei caput est, Relligione pia.

Hinc quoque Fabricia nomen de gente uetusta
Impositum meritis auguror esse tuis.

1

M. TVLLII CICE-
RONIS HISTORIA, PER CON-
SVLES DESCRIPTA, ET IN ANNOS
LXIV. distincta, per Franc. Fa-
bricium Marcodu-
ranum.

M. TVLLIVS. M. F. M. N.
COR. CICERO.

Oc modo Orator noster; cuius historiam descripturi sumus, Romanorum more nominatur. atque hæc singula primùm explicabimus. M. id est Marcus, prænomen eius est, quod à patre, maximus natu filius de more habuit. TVLLIVS, proprium & gentile eiusdem nomen est: fuit enim è Tullia gente antiquissima, lib. 2 de legibus Patrem Ciceronis ex regia Volscorum genere fuisse, in Eusebij Chronicis legimus. & Plutarchus scribit, nonnullos eius genus referre ad Tullum Attium, nobilem Volscorum regem. Hinc Silius Italicus libro octavo:

Tullius æratas raptabat in agmina turmas,

A

Regia

*Regia progenies, & Tullo sanguis ab alto:
 Indole prob quanta iuuenis, quantumq; daturus
 Ausonia populis ventura in secula cinem.
 Ille super Gangem, super exanditus & Indos
 Implebit terras voce, & furialia bella
 Fulmine compefcet lingua, nec deinde relinquet
 Par decus eloquij cuiquam sperare nepotum.*

M. F. Marci filius, habuit enim Cicero no-
 fter patrem M. Tullium, qui cum effet in-
 firma valetudine, in Arpinati villa fere æ-
 tatem egit in litteris, lib. 2. de legib. Eum
 fulloniam feciffe, ac vites oleasque fem-
 per coluiffe, Q. Calenus in maledica ora-
 tione apud Dionem lib. 46. ait. Patrem
 hunc Cicero in petitione Consulatus, an-
 nos iam natus XLIII, amifit, vt Afconius
 fcribit. vide epift. 5. lib. 1. Att.

M. N. Marci nepos. nam & auus eius M.
 Tullius Cicero nominatus fuit, eoque
 viuo fe natum ait lib. 2. de legibus. De
 eodem lib. 3. ita fcribit, Et auus quidem
 nofter fingulari virtute in hoc municipio,
 quoad vixit, reftitit M. Gratidio, cuius
 in matrimonio forem, auiam noftram,
 habebat, ferenti legem tabellariam. Is
 quoque eft, de quo Cæfar lib. 2. de Ora-
 tore, M. Cicero, inquit, fenex, huius viri
 optimi, noftri familiaris pater, noftros
 homi-

HISTORIA.

homines similes esse Syrorum venalium dicebat: vt quisque optime græcè sciret, ita esse nequissimum. COR. Cornelia nomen est tribus, ablatiui casus, vt sit, ex Cornelia. ex tribubus autem XXXV aliquam necesse erat, cuiuscunque ordinis esset, ciuis Romanus obtineret. atque à tribu, in qua censebantur, ciues etiam significabantur, Asconius in Verrinam secundam. Cicero autem cum reliquis Arpinatibus in tribu Cornelia censebatur, Liuius libr. 38.

CICERO. Cicerones à cicere appellatos fuisse satis constat: itaque dictum esse illum, qui primus hoc nomen inuenit, à nasi figura, auctor est Plutarchus. Apud Priscianum quoque Grammaticum libr. 2. legitur, eum, qui primus hoc nomen habuit, ab habitu faciei nominatum esse. Plinius verò lib. 18. cap. 3. ait, Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum cognomina prima inde esse, vt quisque aliquod optime genus fereret.

*Anno post Romam conditam DCXLVII,
ante Christum natum CIII,
Consules fuerunt,*

**Q. SERVILIUS CAEPIO, C.
ATILIVS SERRANVS.**

M. T. C I C E R O N I S

HIS Consulibus ante diem III. Nonas Ianuarij M. Cicero natus est, Gellius lib. 15. cap. 28. His quoque Consulibus, quibus L. Crassus legem Seruiliam suaferit, se natum esse, ipse Cicero in Bruto scribit. Idem III. Non. Ianua. natalem suum vocat epist. 5. lib. 7. & epist. 41. lib. 13. ad Att. Verba Plutarchi sine causa in dubiū vocātur: qui de Ciceronis natali ita scribit, τεχθῆναι ἢ κικέρωνα λέγουσιν ἡμέρα Ἰδίτη τῶν νεῶν χαλανδῶν. id est, Editum in lucem Cicronem ferunt tertio die Kalendarum nouarum, siue, post diem tertium Kalendarum Ianuarij, quo genere loquendi non quartus, sed tertius dies Ianuarij significatur, vt sit tertio die post Kalendas, connumeratis ipsis Kalēdis. Sic Liuius lib. 30. ait, Hannibalem post sextum decimum annum ex Italia decessisse: qui venit in Italiam anno, vt Liuius numerat, ab V. C. DXXXII. decessit anno D XL VII. Recte igitur Paulus Iurisc. in L. Anniculus. D. de verb. signif. Ante diem decimum Kalendarum, post diem decimum Kalendarum, neutro, inquit, sermone vndecim dies significantur. Sic enim legendum ex Pandectis Florentinis, non, vtroque sermone: vt perperam Alciatus, Budæus, Valla & Corradus lege-

legerunt. Apud Plutarchum omnem dubitationem tollit id quod sequitur: *ὅτι ἢ νῦν οἱ ἄρχοντες εὐχονται καὶ θύσασιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος.* id est, quo die nunc magistratus pro Principe faciunt, & vota nuncupāt. de quo die Caius in L. Si caluitur. D. de verb. signific. Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute Principis vota suscipiuntur. vbi tertium diem Ianuarij intelligendum esse hæc verba Capitolini in Pertinace ostēdunt: Denique ante tertium Nonarum diem, Votis ipsis, milites Maternum Lasciuium, senatorem nobilem, ducere in castra voluerūt. Votis ipsis, id est, ipso votorum die, quomodo ludis, gladiatoribus, & similia à Latinis dicuntur. De iisdem votis Spartianus in Hadriano: Ingrauescēte valetudine per somnium perijt ipsis Kalendis Ianuarijs. Quare ab Hadriano votorum causa est lugeri vetitus. & Vopiscus in Tacito, Diuorum templum fieri iussit, in quo essent statuæ principum bonorum, ita vt iisdem Natalibus suis, Parilibus, Kalendis Ianuarijs, & Votis, libamina ponerentur.

Mater Ciceronis, quæ ipsum, vt Plutarchus scribit, sine vlllo dolore peperit, fuit Heluia, vt ab Eusebio & Paulo Diacono in supplementis Eutropianis recte nomi-

natur: nam apud Plutarch. ὀλβίαν mendo-
 se est pro ἐλβίαν, quod nomen in eiusdem
 Quæstionib. Romanis emendate legitur.
 quo de in Annotationib. in Orosij libr. 5.
 cap. 15. Habuit mater Ciceronis sororem,
 quæ C. Aculeoni equiti R. nupsit: quem
 L. Crassus dilexit ex omnibus plurimum,
 vt est lib. 2. de Oratore. vbi Aculeonem
 Crassus apud M. Perpernam iudicem con-
 tra Gratidianum defendisse dicitur. de eo
 dem ipse Crassus lib. 1. Nónne, inquit, vi-
 detis equitem R. hominem acutissimo
 omnium ingenio, sed minime ceteris ar-
 tibus eruditum, C. Aculeonem, qui me-
 cum viuit, semperq; vixit, ita tenere ius ci-
 uile, vti, cum ab hoc discesseris, nemo de
 ijs, qui peritissimi sunt, anteponatur? Hu-
 ius igitur Aculeonis filij Ciceronis conso-
 brini fuerunt. quibus cum se in pueritia
 bonis disciplinis operam dedisse ipse te-
 statur initio lib. 2. de Orat. Ex his fuit C.
 Visellius Varro, vir doctus in primis: qui
 iuris ciuilis à patre Aculeone traditam te-
 nuit disciplinã, in Bruto. De eodẽ in Orat.
 de prouincijs C O S. Ante quã ad sequen-
 tem annũ transeo, admonebo adolescẽtes
 studiosos, his Consulib. natũ esse Cn. Põ-
 peiũ pridie Kal. Octobris. quod Velleius
 libr.

libr. 2. & Plinius lib. 37. ca. 2. diferte ſcribunt. cuius rei obſervatione facillime dijudicari poteſt, quot annos natus Pompeius res ſingulas geſſerit, honores ué cōſecutus ſit. id quod tam varie ab auctoriſ. ſcriptū eſt, ut maior diſcrepantia vix inueniatur.

*Anno urbis DCXLIX, Cicero-
nis 11, Conſules fuerunt,*

P. RUTILIUS RVFVS,
CN. MALLIVS.

Hic eſt P. Rutilius Stoicus, homo doctiſſimus, & Panætij auditor. de quo Cicero in Bruto, libr. 3. de Officijs, & nos inferius. Alterum Conſulem Cn. Mallium voco, quoniam ſic quoq; appellatur in antiquo marmore Neapoli: vnde Georgius Fabricius legem ædificantiū deſcripſit. de quo Cic. pro Plácio, Populus R. Q. Catullo in ſumma familia nato, ſapiētīſſimo & ſanctiſſimo viro præpoſuit Cn. Malliū nō ſolū ignobilem, verū ſine virtute, ſine ingenio, vita etiā contēpta. Idē ſcribit pro Muræna. Sed apud hiſtoricos, qui hūc Conſulē victū à Cimbris ſcribūt, magna varietas in nomine & prænomine inuenitur. de qua Sigonius in Faſtis. Hoc anno Q. Seruilio Cæpioni procōſuli imperiū rogatione C. Norbani Tribuni pl. abrogatū eſt. qua de

8 *M. T. CICERONIS*

causa seditio in vrbe excitata fuit. de qua Cicero lib.2. de Ora. vnde L. Cottam & T. Didium Norbani collegas fuisse, cognoscimus. Sed Cæpio damnatus est, eiusque bona publicata sunt, Liuius libr.63. & Asconius in Cornelianam, vbi mendosè impressum est, Tulerat autem eam maxime propter similitates cum Q. Cæcilio. est enim legendum, cum Q. Seruilio, vel cum Q. Cæpione.

*Anno vrbs DCXLIX, Ciceronis
III COSS. fuerunt,*

C. MARIVS II, C. FLAVIVS FIMBRIA.

C. Marius iterum Consul Kalendis Ianuarij de Iugurtha triumphauit, Plutarchus in Mario, Sallustius in Iugurthino. C. Fimbriam Cicero pro Plancio inter eos numerat, qui cum Tribunipl. esse non potuissent, Consules facti sunt. De eius eloquentia idem in Bruto. His Consulibus C. Cassius L. F. Longinus Tribunuspl. plures leges ad minuendam nobilitatis potentiam tulit, in quibus hanc etiam, vt quæ populus damnasset, cuius imperiū abrogasset, in Senatu ne esset, Asconius in Cornelianá. Hoc anno C. Lusius tribunus milit.

lit. Marij forore natus, pudicitiam cùm eri peret Trebonio, siue C. Plotio militi, interfectus ab eo est, cui vim afferebat. quẽ cum Marius scelere solutũ periculo liberasset, ac coronasset, nõ parum adiumenti ea res illi ad tertium consulatum attulit. auctor Plutarchus in Mario, & Apopthegmatis, Cicero pro Milone, Valerius lib. 6. cap. 1. Quintilia. lib. 3. cap. vlt.

Anno urbis DCL, Ciceronis IV.

COSS. fuerunt,

C. MARIUS III, L. AVRE-
LIVS ORESTES.

MArius hunc Consulatum in apparatu belli Cimbrici, (quod Cicero de prouincijs COS. Gallicũ vocat, & Mario extra ordinem decretum fuisse ait,) consumsit, vt scribit Velleius lib. 2. vbi addit his COS. Cn. Domitium Tribunum pl. legem tulisse, vt sacerdotes, quos antea collegæ sufficiebant, populus crearet. cuius meminit Suetonius in Nerone, & Cicero Agraria secunda his verbis: De sacerdotijs Cn. Domitius Tribunus pl. vir clarissimus tulit, quod populus per religionem sacerdotia mandare non poterat, vt minor pars populi vocaretur: ab ea parte

qui esset factus, is à collegio cooptaretur. de eadem lege Domitia idem in Corneliiana apud Asconium. vbi illud quoq; legimus, Domitium tribunum M. Silanū consularē hominem vexauisse. Orestes in magistratu mortuus fuit. itaq; Marius è Gallia Romam profectus comitia Consularia habuit, quibus ipse Consul quartum creatus est, Plutarchus in Mario.

*Anno urbis DCL I, Ciceronia V
COSS. fuerunt,*

C. MARIVS IIII. Q. LV-
TATIVS CATVLVS.

HOC anno Marius Teutonos & Ambronas ad aquas Sextias prope Masfiliam deleuit, Strabo lib. 4. Orosius lib. 5. cap. 16. vt alios mittam, de quibus in Orosium scripsi. Q. Catulus pater est, de cuius dicendi genere multa Cicero in Bruto. Interfectus est à Marianis anno DCLXVI. Eodē anno M. Antonius Orator, qui triennio post, suo nimirum anno, Consul fuit, prætor maritimos prædones in Ciliciā persecutus fuit, vt est in epitoma Liuiana lib. 68. Atq; hāc rem ipse Antonius intelligēs li. 1. de Oratore inquit, Cū proconsule in Ciliciam proficiscens Athenas venissem,

com.

cōplures tum ibi dies sum propter nauigā
 di difficultatē cōmoratus. Corradus non
 animaduertēs, proconsulē dici etiam, qui
 ante Consulatū cum imperio cōsulari in
 prouinciam mittitur, scripsit M. Antoniū
 post Consulatum in Ciliciam profectum.
 Tu lege Cōmentarium nostrum in Liga-
 rianam. Atq; hic est Antonius ille triúpha-
 lis vir, cuius filiam à prædonibus captam
 fuisse, Plutarchus in Pompeio tradit. vnde
 Cicero pro lege Manilia: An ignoratis, ex
 Miseno eius ipsius liberos, qui cum prædo-
 nibus antea ibi bellum gesserat, à prædo-
 nibus esse sublatos? in cuius loci interpre-
 tatione doctissimus Gotomanus perpe-
 ram hunc Antoniū cum eius filio, qui cura-
 tor oræ maritimæ fuit, vt infra demonstra-
 bimus, confundit. His Consulibus Archiā
 poëtam Romam venisse, Cicero in orati-
 one pro eo habita scribit: & addit, illum si-
 bi à prima pueritia principem & ad susci-
 piendā & ad ingrediendā rationem suorū
 studiorū extitisse. Vfus enim fuit Cicero
 puer Græcis doctorib. quod ipse in epist.
 ad M. Titinniū, referēte Suetonio de claris
 Rhetorib. ita scripsit: Equidē memoria te-
 neo pueris nobis primū latinè docere cœ-
 pisse L. Plotiū quendā: ad quē cū fieret cō-
 cursus

curfus, quòd studiosiffimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem nò licere. Continebar autem doctiffimorum hominum auctoritate, qui existimabant Græcis exercitationibus ali melius ingenia poffe.

*Anno urbis DCLII, Ciceronis VI
COSS. fuerunt,*

C. MARIVS $\bar{v}$. M.

AQUILLIVS

MArij in quinto Confulatu collega fuit Manius Aquillius. Hinc Antonius apud Ciceronem lib. 2. de Oratore ait, fe in Aquillij caufa Marium crebro appellando collegam ei fuum commédaffe. Aquillium Marij in quinto Confulatu collegam aduerfus fugitiuos in Siciliam miffum, bellumq; feruile, Athenione duce interfecto, confeciffe, Diodorus Siculus li. 36. fcripfit. in cuius excerpta hiftoria ab Henrico Stephano latinè edita hic Conful C. Acilius per mendum vocatur. Apud Ciceronem quoque Agraria. 2. male fcriptum eft, Siciliæ ciuitatibus bello fugitiuorum M. Attilius etiam mutuum frumentum dedit, vbi M'. Aquillius fcribendum. vt initio Verrinæ feptimæ, Nos post id bellum,

lum, quod M'. Aquillius confecit, sic accepimus: nullum in Sicilia bellum fugitiuorum fuisse. Aquillius deinde causam de pecunijs repetundis dixit: eumque M. Antonius acriter defendit, vt Liuius lib. 70. Cicero lib. 2 de Orat. & Verrina septima testantur. Idem pro Flacco: M'. Aquillum patres nostri multis auaritiæ criminibus, testimonijsq; conuictum, quia cum fugitiuis fortiter bellum gesserat, iudicio liberauerunt. Eodem pertinet illud pro Fonteio: Quam multa M'. Aquillius audiuit in suo iudicio? Accusauit Aquilliũ L. Fufius, vt Cicero in Bruto scribit. itaq; recte nunc lib. 2. de officijs legitur: In accusando etiã M'. Aquillio L. Fufij cognita industria est. vbi prius Manlio, corrupte scriptum erat. C. Marius C O S. v̄. & Q. Lutatius procos. Cimbroſ in Venetia ad Athesim Veronæ Fluum vicerũt. de qua victoria Oroſius noſter libr. 5. cap. 16. Sic Marius influentes in Italiam Gallorum maximas copias reſpreſit, vt ait Cicero de prouincijs C O S. atque Italiam obſidione liberauit, Idem poſt redit. ad Quirites. Meminit pro Rabi-
rio, & in Catilin. 4. Q. Catulus de manu-
bijs Cimbricis porticum in Palatio in arez
M. Fuluij Flacci fecit, Cicero pro domo.

Anno

*Anno urbis DCLIII, Ciceronis
VII COSS. fuerunt,*

C. MARIVS $\overline{\text{VI}}$, L. VA-
LERIVS FLACCVS.

HORUM consulum frequens est men-
tio apud Ciceronem pro Rabirio, in
Bruto, in Catilinam, & in Antoniū. Quib.
L. Appuleius Saturninus seditionē mouit.
is enim cum anno superiore Tribunatus
competitorem A. Nonium (de quo no-
mine vide Annotationes nostras in ca. 17.
lib. 5. Orosij) adiuuante C. Mario occidit,
eaque ratione Tribunus pl. iterum fa-
ctus legem Agrariam per vim tulisset, in
quam à singulis senatoribus iurari voluit,
Q. Metello Numidico, qui vnus in eam
iurare noluit, diē dixit. Metellus autē, cui
patriæ salus dulcior, quàm cōspectus erat,
de ciuitate maluit, quam de sententia di-
moueri: & C. Mario sextum cōsuli, & eius
inuictis legionibus, ne armis confingeret,
cedendum esse duxit, Cicero pro Balbo,
pro Sextio, & in Pisonem. Sed cum idem
Saturninus C. Memmium candidatū con-
sulatus interfecisset, operamque daret,
vt C. Seruilius Glaucia prætor consul
fieret, S. C. factum est, vt consules vide-
rent,

rent, ne quid Resp. detrimenti caperet. Ita-
 que Saturninus & Glauci statim sunt in-
 terfecti, Cicero pro Rabirio, in Catilin. 1.
 Philipp. 8. & in Bruto. Saturnini caput Ra-
 birium quendam Senatorē per conuiuia
 circumtulisse, Auctor de Viris illustrib. scri-
 bit. Quare postea Cicerone consule C.
 Rabirius accusatus fuit à T. Labieno, cuius
 patruus. Q. Labienus cum Saturnino oc-
 cisus fuerat, Cicero pro Rabirio, Orosius
 lib. 5. ca. 17. A saturnino latæ sunt leges Ap-
 puleiæ: in quib. fuit illa, qua Saturninus C.
 Mario tulit, vt in singulas colonias ternos
 ciueis Romanos facere posset, de qua Cice-
 ro pro Balbo.

*Anno urbis DCLIV, Ciceronis
 VIII COSS. fuerunt,*

M. ANTONIVS, A. POSTV-
 MIVS ALBINVS.

DE his Cicero in orat. post. reditum
 ad Quirites, Nunquã de Q. Metello
 C. Marius, qui erat inimicus, sed ne is qui-
 dem, qui secutus est, M. Antonius homo
 eloquentissimus cū A. Albino collega Se-
 natū aut populū est cohortatus. Hoc tamē
 anno Metellus vnus tribunipl. rogatione
 ab exilio reuocatus est, epist. 9. li. 1. Famil.
 Tribu-

Tribunus fuit Q. Calidius, auctore Valerio lib. 5. cap. 2. Calidij lege Q. Metellum in ciuitatem restitutum fuisse, Cicero quoque pro Plancio ait. Eodem anno Tribunus pl. fuit Sex. Titius, homo seditiosus & turbulentus: cui Antonius Consul restitit, vt ipse narrat lib. 2. de Oratore. vbi de testimonio suo in Titium reum agit. fuit enim hic Titius accusatus & condemnatus, quod L. Saturnini imaginem domi suæ habuisset, vt scribit Cicero pro C. Rabirio, & Valerius libr. 8. cap. 1. qui ait cum lege agraria gratiosum fuisse. est ergo is, de quo Obsequens in Antonij & Albinij Consulatu hæc scribit, Sex. Titius (Sextius in Obsequente mendose legitur) tribunus pl. de agris diuidendis populo cum, repugnantibus collegis, pertinaciter legem ferret, corui duo numero in alto volantes ita pugnauerunt supra concionem, vt rostris vnguibusq; lacerarentur. Haruspices sacra Apollinis litanda, & de lege, quæ ferebatur, super sedendum pronuntiarunt. Vnde emendandus est locus Ciceronis lib. 2. de legib. corruptus adhuc in omnibus libris, etiam Manutianis postremis. sic enim legitur: Quid religiosius, quam cum populo, cum plebe agendi ius aut dare, aut non dare?

dare? quid, leges non iure rogatas tollere, vt etiam decreto collegij, vt Liuias consilio Philippi consulis & auguris? in codice manuscripto pro, vt etiam, legitur, vt etiam. tu, vt Titiam, reponere. nam in eodem libro, Leuias, pro Liuias scriptum est. His consulibus C. Claudium Pulchrū, eum, qui septimo anno post consul fuit, ædilem curulem fuisse, ex Plinij lib. 8. ca. 7. cognoscimus. Eum magnificentissima ædilitate functum esse, Cicero lib. 2. de Officijs ait. De eodē in Verrem. 6. C. Claudius, cuius ædilitatem magnificentissimam scimus fuisse, vsus est hoc Cupidine tam diu, dum forum dijs immortalibus, populoque R. habuit ornatum.

*Anno urbis DCLV, Ciceronis IX
COSS. fuerunt,*

Q. CAECILIUS METELLVS
NEPOS, T. DIDIVS.

AB his Consulibus lata est lex Cæcilia Didia, ab vtriusq; nomine dicta. cuius meminit Cicero pro domo, Philip. 5. ep. 9. lib. 2. Att. vbi vulgo Cœliam Didiā, sicut pro Sextio, Aciliam Didiam mendose legitur. Huius legis duo capita fuerunt: Vnum, ne diuersis de rebus lex ferretur:

B

Alte-

Alterum, vt leges trinundino promulgarentur, auctor Cicero locis iam citatis. Manutius in libro de legib. duas leges Cæcilias Didias fuisse affirmat. quem lege. Hoc ex Afconio addendū, Huius Metelli Confulis filium fuisse Metellum Nepotē eum, qui cum Cicerone inimicitias gefit. quē Herbestus nescio quis, errore non ferendo, eundem cum patre facit.

*Anno urbis DCLVI, Ciceronis
X COSS. fuerunt,*

CN. CORNELIVS LENTV-
LVS, P. LICINIVS CRASSVS.

P. Crassus pater est M. Craffi, de cuius censura ad an. DCLXIV, de interitu ad an. DCLXVI infra dicemus. Eius fuit domus Ciceronis, vt est in Sallustij Inuectiua. Eodem anno Censores in Tabulis Capitolinis inueniuntur, L. Valerius Flaccus, & M. Antonius de quibus Valerius Max. lib. 2. cap. 4. Cicero initio lib. 3. de Orat. scribit, Antonium Censorem imperatorijs manubijs rostra ornasse.

*Anno urbis DCLVII, Ciceronis
XI COSS. fuerunt,*

CN. DOMITIVS AHENOBAR-
BVS, C. CASSIVS LONGINVS.

DE

DE hoc Domitio Cicero pro Domo, Cn. Domitium, inquit, nos pueri Consulē, Censorem, Pontificem max. vidimus. De eius Tribunatu dixi ad annū DCL. Censor fuit anno DCLXI. post Tribunatū pontifex maximus populi suffragio creatus fuit, vt est in epitoma Liuiana libr. 67. De eodē Cicero in Bruto, Hoc, inquit, loco ipsum Domitium non relinquo. nam etsi non fuit in oratorum numero, tamen pono satis in eo fuisse orationis atque ingenij, quo & magistratus personā, & consularem dignitatem tueretur. His Consulibus Ptolemæum regem Cyrenarum, cui cognomen Apioni fuit, mortuū testamēto heredem populum R. reliquisse; Obsequens & Cassiodorus scribunt. Cicero cōtra Rull. 2. Ascribit idem auctiōni Corinthios agros opimos & fertiles, & Cyrenenses, qui Apionis fuerunt.

*Anno urbis DCLVIII, Ciceronis
XII COSS. fuerunt,*

L. LICINIUS CRASSVS Q.
M. C. IUS SCAEVVA. ¶

DE his Cic. Verr. 4. Halæsi pro multis & magnis suis, maiorumq; suorū

in Remp. noſtram meritis atq; beneficijs, ſuo iure nuper L. Licinio, Q. Mucio COS. cum haberent inter ſe controuerſias de ſe natu cooptando, leges ab ſenatu noſtro petiuerunt. Idem lib. 3. de Officijs, Eſſe pro ciue qui non ſit ciuis, rectum eſt non licere. quam tulerunt legem ſapientiſſimi Conſules Craſſus & Scæuula. Hanc legem Liciniam & Muciam vocat in Bruto. qua acerrimam de ciuitate quæſtionē veniſſe, ait pro Balbo. de eadē pro Cornelio maieſtatis reo, Legem Liciniam & Muciam de ciuibus regundis duo Conſules omnium, quos vidimus, ſapientiſſimi tulerunt. in quem locum Aſconius plura ſcribit. Craſſo Gallia prouincia obuēnit, in eaque rem geſſit, de qua Cicero libr. 1. de Inuentione, & in Piſonem. Q. Mucius in Aſia legatum habuit P. Rutilium Rufum, qui Conſul fuerat anno DCXLVIII. & quia publicanis nihil agere in Aſia permiſerat, eorum conſpiratione in iudicium vocatus, ab equitibus, qui tum iudicabant, damnatus eſt, vt ſcripti in ca. 17. libr. 5. Oroſij. Meminit eius Cicero paſſim, libr. 1. de Oratore, in Bruto, pro Fonteio, in Piſonem, libr. 3. de Natura Deo. & alibi. His conſulibus Prætor fuit, ſuo anno C. Claudius Ap. F. Pulcher,

Pulcher, vt est in Verr. 4.

*Anno urbis DCLIX, Ciceronis
XIII COSS. fuerunt,*

C. COELIVS CALDVVS, L. DOMITIVS AHENOBARBVVS.

COelium hunc inter novos homines numerat Cicero pro Murena. eundem non mediocribus inimicitijs ac laboribus contendisse, vt ad summos honores perueniret, ait in Ver. 7. De eodem Crassus lib. 1. de Orat. Quis non videat, C. Cœlio æquali meo magno honori fuisse homini nouo illam ipsam, quãcunq; habuit, in dicendo mediocritatem? Hac de causa meminit eius in Bruto. Eundem clarissimum ac fortissimum adolescẽtem Quæstorem non esse factum, ait pro Plancio. vbi male, Q. Cœlius, legitur. L. Domitius prætor Siciliam obtinuerat, atque seueritatis exemplum in pastorem, qui aprum venabulo percusserat, ediderat. quod ex Ciceronis Verrina. 7. Valerius in ca. 3. lib. 6. trãstulit.

*Anno urbis DCLX, Ciceronis
XIIII COSS. fuerunt,*

C. VALERIVS FLACCVS.
M. HERENNIVS.

B 3

M. He-

M. Herennius is est, qui in Consulatus petitione L. Philippum superavit. de quo Cicero in Bruto, Eodem tempore M. Herennius in mediocribus oratoribus latinè & diligenter loquentibus numeratus est: qui tamen summa nobilitate hominè, cognatione, sodalitate, collegio, summa etiam eloquentia. L. Philippum in consulatus petitione superavit, & pro Muræna. Quis L. Philippum, summo ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio superari posse arbitratus est? Totum annum domi forisq̄ tranquillum fuisse, Obsequens scribit.

*Anno urbis DCLXI, Ciceronis
XV COSS. fuerunt,*

C. CLAUDIUS PVLCHER.

M. PERPERNA.

Hic C. Claudius Ap. F. dicitur à Cicerone Verrina 4. Alij non male, C. F. appellare videntur: vt fit P. Clodij patruus, quem consulem fuisse, Cicero in Cœliana ostendit. Clodij collega in fragmentis Capitolinorum Fastorū M. Perperna vocatur. περπερνας, idem nominatus à Dione lib. 41. vbi de ipsius morte scribit. Hoc anno Censor cū Cn. Domitio fuit L. Crassus.
cuius

cuius Censuræ Cicero in libris de Oratore aliquoties mentionem facit. Hoc etiam tempore clarissima illa M. Curij & M. Coponij causa apud Centumuiros à duobus Consularibus atq; æqualibus L. Crasso & Q. Scæuula defensa est, paullo ante quàm Cicero in forum venit, vt testatur ipse pro Cæcina. Meminit eiusdē lib. 1. & 2. de Oratore, & in Bruto. vnde causam talem fuisse cognoscimus. Coponius in testamēto postumum heredem scripserat: eiq;e, si ante quàm in tutelam suam veniret mortuus esset, Maniū Curiū substituerat. cum postumus natus non esset, M. Coponius heres legitimus ad se hereditatem pertinere contendit, negauitq; Scæuula Coponij patronus, nisi postumus & natus & antequam in suam tutelam veniret, esset mortuus, heredem eum esse posse, qui postumo & nato & mortuo esset substitutus. Crassus, qui Curium defendebat, contendit, testatorem hac mente fuisse, vt si filius non esset qui in tutelam veniret, Curius heres esset, idq; omnibus probauit.

Anno urbis DCLXII, Ciceronis

XVI COSS. fuerunt,

L. MARCIUS PHILIPPVS

SEX. IVLIVS CAESAR.

B 4

L. Phi-

L. Philippus is est, quem à M. Herennio priùs superatū fuisse, diximus. de eodem Cicero lib. 2. de officijs: L. Philippus Q. F. magno vir ingenio, in primisq; clarus, gloriari solebat, se sine vlllo munere adeptum esse omnia, quæ haberentur amplissima. Hic annus decimus sextus terminus est pueritiæ Ciceronis: in qua, vt Plutarchus scribit, cum eas artes, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari solet, disceret, ingenium eius ita eluxit, tantumque nominis & gloriæ inter pueros habuit, vt eorum parentes, visendi Ciceronis, cognoscendæque celebratę celeritatis in discendo gratia, ad ludū venirent. Pueri quoque honoris gratia Ciceronem medium deducebant. de quo honore Plutarchus in Præceptis Ciuilibus, & Ouidius lib. 5. Fastorum,

Et medius iuuenum, non indignantibus ipsis,

Ibat: & interior, si comes vnus erat.

Laudat etiam Plutarchus indolem Ciceronis, ac plane ipsum eiusmodi natura fuisse ait, qualem Plato lib. 5. de Rep. in philosopho & homine docili requirit. vbi Socrates ita concludit, *εὐχοῦν καὶ τὸ φιλόσοφον θείας φύσεως ἐπιθυμητὴν εἶναι, οὐ τὸ μὲν, τὸ δὲ οὐ. ἀλλὰ πάσης.* id est, Igitur & philosophum

phum dicemus sapientiæ amatorem esse, non vnus alicuius, sed vniuersæ. Puer Cicero, cum poësi in primis delectaretur, Pōtium Glaucum tetrametris cōposuit, quē sua etiamnum ætate extitisse Plutarchus ait: Aeschylus ἐν δὲ ποντίῳ γλαύκῳ à Strabone, Athenæo, & alijs citatur.

Hoc anno tribunus pl. M. Liuius Drusus, cum senatui priscum restituere cuperet decus, & iudicia ab equitibus, qui tum lege Sempronia iudicabant, ad eum transferre ordinem, in ijs ipsis, quæ pro Senatu moliebatur, senatum habuit aduersarium, inquit Velleius lib. 2. Cum igitur vehemētius inueheretur in causam principū Consul Philippus, Drusi que tribunatus, pro senatus auctoritate susceptus, infringi iam ac debilitari videretur, ludorum Romanorum diebus, quos à pridie Non. vsq; ad Idus Septemb. fuisse, ex veteri Kalendario cognoscitur, Crassus secum C. Cotta & P. Sulpicio in Tusculanum cōtulit. quo cum primum Q. Scæuula & M. Antonius, deinde Q. Catulus & C. Iulius Cæsar venissent, habita fuit disputatio de Oratore, quam Cicero postea tribus libris complexus est, seque tum adhuc puerum fuisse, ait lib. 13. ad Att. Idib. Septēbris senatus fre-

quens vocatu Drusi in curiam venit: ibique permulta vehementissima contentione animi, ingenij, virium à L. Crasso dicta sunt: dicenti latus condoluit, sudorque multus consecutus est: ex quo cum horruisset, cum febris domum redijt; dieque septimo est lateris dolore consumptus, Cicero lib. 1. & 3. de Oratore. Drusus quoque, socijs & Italicis populis spe ciuitatis Romanæ sollicitatis, cum è foro cinctus immensa multitudine reuertisset, in atrio domus suæ cultello percussus, qui affixus lateri eius relictus est, intra paucas horas decessit, Velleius, & Liuius lib. 70. Cicero quoque lib. 3. de Natura ait, Drusum domi suæ ferro à Q. Vario interfectum esse. & pro Milone, Tribunus pl. M. Drusus occisus est: nihil de eius morte populus cōsultus, nulla quaestio decreta à senatu est. Petijt eodem tempore tribunatump. C. Cotta is, qui anno post R. Cond. DCLXXVIII Cōsul cum L. Octauio fuit. sed paucis diebus post mortem Crafsi depulsus per inuidiam Tribunatu, non multis ab eo tempore mensibus eiectus est è ciuitate, libr. 3. de Oratore. Reus enim lege Varia factus venit in iudicium: cumque res suas extulisset, & equites palam infectatus esset, antequam sententiæ de

de ipſo ferrentur, vrbe ceſſit, Appianus li. 1. Craſſo mortuo, Cotta pulſo, Cicero in forum venit, vt ipſe teſtatur in Bruto. Vnde cognoſcitur, M. Tullium anno ſequentē, cum iudicia bello Italico intermiſſa eſſent, ſumta virili toga in forum veniſſe. De ducebantur enim tum in forum adoleſcētes à patre, vel à propinquis, vt eſſent fori auditores, & ſectatores iudiciorum. quade re Tacitus in dialogo de Oratoribus. meminit Cicero pro Cælio, & epiſt. 10. li. 13. Famil. Filius etiam, qui togam virilem ſumebat, à patre & propinquis in forum deducebatur, vt Plutarchus in Bruto de Caſij filio ſcribit, vbi togam virilem ἀνδρῆιον ἰμάτιον appellat. Dio lib. 45. eandem ἑσθῆτα ἀνδρικήν vocat. Hanc togam Latini etiam puram, & Græci ἀπόρρυρον nominant. Dabant eam ſuis liberis Romani decimo ſexto fere anno. Sic enim Suetonius in Auguſto; Quadrimus patrē amiſit: duo decimum annum agens auiam Iuliam deſunctam pro concione laudauit: quadriēnio poſt, virili toga ſumta, militaribus donis triumpho Cæſaris Africano donatus eſt, quanquam expers belli propter ætatem. Sic M. Tullius ſuo filio, quo auctus fuit Cæſare & Figulo

C O S S.
anno

anno DCLXXXIX, togam puram dedit Lentulo & Marcello COSS. anno DCCIV. epist. 1. lib. 1. & ep. 20. lib. 9. ad Att. Adolescentes eo ipso die, quo togam virilem sumebant, in Capitolium ascendisse, argumento est, quod Valerius libri quinti cap. 4. de M. Cotta scribit, de quo Dio. li. 36. Hoc anno multis prodigijs bellum Italicum significatum fuit: quæ Sisenna initio belli Marsici exposuit, auctore Cicero ne lib. 1. de Diuinat. Eadem referuntur ab Obsequente, & Orofio lib. 5. cap. 18. Tum haruspices Italici belli funesta illa principia non obscure prædixerunt, Cicero de harusp. resp.

*Anno urbis DCLXIII, Ciceronis
XVII COSS. fuerunt.*

L. IULIVS CAESAR. P. RV-
TILIVS LVPVS.

Horum Consulum Cicero lib. 1. de Diuinat. his verbis meminit: Quinetiam memoria nostra templum Iunonis Sospitæ L. Iulius, qui cum P. Rutilio Consul fuit, de senatus sententia refecit ex Cæciliæ Bolearici filia somnio. & paullo post, Cæciliæ Q. filia somnio modo, Marsico bello, templum est à senatu Iunoni Sospitæ

tæ restitutum. Nam his Consulibus, vt Paternus scribit, ortum est bellum, quod, quia à Marsis primum commotum fuit, Marsicum est dictum, vt Strabo lib. 5. scribit. atq; ita vocatur à Cicerone etiam Philip. 8. & orat. 2. contra Rullum. vbi idem, sicut & Verrina quarta, pro Cluentio, pro Archia, & de Haruspicum resp. Italicum nominatur. Idem à Cicerone pro Fonteio, Sociale, à Diodoro, Plutarcho, & Appiano, *Μαρσικὸς & συμμαχικὸς πόλεμος* dicitur. Defecerunt eo bello finitimi ac vicini vt Cicero pro Sulla ait. Tu vide Orofium nostrum cap. 18. lib. 5. Gestum est hoc anno & proximo sequente ab ipsis Consulibus. Hinc Cicero pro Fonteio, Recordamini quos legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato quos Cn. Pompeius habuerit. Atque de his duobus annis intelligendum, quod Cicero in Bruto scribit, Erat Hortensius in bello primo anno miles, altero tribunus militum. Hoc tempore, vt ibidem Cicero ait, iudicium exercebatur vna lege Varia. Tulerat eam Q. Varius aduersus intercessionem collegarum annitentibus equitibus, vt quæreretur de ijs, quorum opera consilioûe socij contra populum R. arma sumfissent,

Asconius

Asconius in orat. pro Scauro, Valerius lib. 8. ca. 6. Appianus libr. I. cuius libri mendose *κοίντων οὐαλέριον* pro Q. Vario edunt: Sed cum multi Varia lege inique damnarētur, crebræq; defectiones Italicorum nuntiarerentur, tunc ob eius tristitiæ occasionem senatus decreuit, ne iudicia, dum tumultus Italicus esset, exercerētur, inquit Asconius pro Cornelio. Tum Cicero, vt ipse in Bruto ait, quotidie & scribens & legens & commentans, oratorijs tamen exercitationibus contentus non erat. Quare, cū idem, auctore Quintiliano lib. 10. ca. 3. in disputationibus de Oratore iudiciū suum cum Crassi auctoritate coniunxerit; non dubium est, quin ipse Tullius suas exercitationes libro primo de Oratore sub Crassi persona ita significauerit: In quotidianis cogitationibus equidem mihi adolescentulus proponere solebam illam exercitationem maxime, vt aut versibus propositis quam maxime grauibus, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria possem comprehendere, eam rem ipsam, quam legissem, verbis alijs quam maxime possem lectis pronuntiarem. Postea mihi placuit, eoq; sum vsus adolescens, vt summorum Oratorum græcas orationes

explicarem: quibus lectis hoc assequebar, vt cum ea quæ legerem græcè, latinè redderem, non solum optimis verbis vterer, & tamen vsitatis, sed etiam exprimerem quædã verba imitando, quæ noua nostris essent, dummodo essent idonea. Tum igitur Cicero admodum adolescentulus, vt est libr. 2. de Natura deorum, Arati carmina de cælo stellisque conuertit, quorum fragmenta exstant. Marium quoq; illis temporibus, cum Scæuula viueret, qui de eo dixit, Canescet sæclis innumerabilibus, scripsit. cuius à se scripti meminit lib. 1. de legib. lib. 1. de Diuinat. & lib. 12. ad Att. De Mario aliter Corradus: quem lib. 1. de legibus refellit. Extremo hoc anno L. Iulius Cæsar cos. legem Iuliam de ciuitate tulit: qua lege ciuitas est focijs & Latinis data, vt Cicero pro Balbo ait.

Anno urbis DCLXIII, Ciceronis

XVIII COSS. fuerunt,

CN. POMPEIUS STRABO

L. PORCIUS CATO.

HOc anno primum senatores cum equitibus Rom. lege Plotia iudicauerunt, cuius Cic. pro Cornelio meminit, & Asconius eum locum interpretas, scribit, his Cõsulib. M. Plautiũ Siluanũ tribunumpl. cam

eam legem tulisse. Tulit idem legem Plotiam de vi, de qua Cicero pro Milone, de harusp. respons. & alibi. De eodem hoc anno Cicero in Bruto, iam consequente anno Q. Varius sua lege damnatus excelserat. ego autem iuris ciuilibus studio multum operæ dabam Q. Scæuolæ P. F. qui quanquam nemini se ad docendum dabat, tamen consulentibus respondendo studiosos audiendi docebat. Atque hic est Q. Mucius Augur, ad quem sumpta virili toga Cicero à patre ita erat deductus, vt quoad posset, & liceret, à senis latere nunquam discederet; quod ipse in Lælio scribit. Sed cum Q. Scæuula Augur, qui cum L. Metello Consul fuit anno vrbis DCXXXVI, In monumentis antiquis Q. F. dicatur, videndum, an patris prænomen in Ciceronis libris sit deprauatum. nam Scæuulam pontificem, quem Corradus & alij viri docti significari putant, intelligi non posse, inde constat, quòd Cicero se ad Pontificem non nisi Augure mortuo cõtulit. Augur autem non solum hoc, verum etiam sequente anno superstes fuit, ac tum Ciceroni sermonem Lælij de amicitia exposuit, vt è Lælio M. Tullij perspicuum est. De eodem Augure Cicero hæc Philip-

Philippica VIII: Ego Q. Scæuulam Auguram memoria teneo bello Marfico, cùm esset summa senectute & perdita valetudine, quotidie, simulatq; luceret, facere omnibus conueniendi sui potestatem. neque eum quisquam illo bello vidit in lecto: senexque & debilis primus veniebat in Curiam. Plutarchus scribit, Ciceronem bello Marfico aliquamdiu sub Sylla militasse. Apud Syllam legatū se fuisse, cum ille hoc anno ante oppidum Nolam florentissima Samnitium castra cepit, ipse Cicero lib. i. de Diuinatione scribit. de hac sua militia etiam Philipp. 12. hæc memoriæ prodidit: Cn. Pompeius Sex. F. Consul me præsentem, cùm essem tiro in eius exercitu, cum P. Vettio Catone duce Marforum inter bina castra collocutus est. Hoc anno Censores fuerunt, P. Licinius Crassus, & L. Iulius Cæsar. quibus Censoribus nullam populi partem esse censam, Cicero ait pro Archia.

Anno urbis DCLXV, Ciceronis

XIX COSS. fuerunt,

L. CORNELIUS SVLLA.

Q. POMPEIUS RVFVS.

DE hoc anno Cicero in Bruto, Atque huic anno proximus Sulla Consule

C

&

& Pompeio fuit, tum P. Sulpicij in Tribu-
 natu quotidie concionantis totum genus
 dicendi pænitus cognouimus. Sulpicium
 ab optima causâ profectum, Caioque Iu-
 lio Consulatum contra leges petenti resi-
 stentem, longius, quàm voluit, popularis
 aura prouexit, ait idem de resp. harusp.
 Dissidebat enim capitali odio à Q. Pom-
 peio Consule, qui cum coniunctissimè &
 amantissimè vixerat, in Lelio: cumque au-
 ctore Mario perniciosas leges (quas per
 vim latas Sulla dicebat, vt est Philipp. 8.)
 promulgaret, ac Pompeij Consul filium,
 Sullæ generum occidisset, Sulla cum ex-
 ercitu in urbem venit, ex eaque Sulpicij &
 Marij factionem expulit, Liuius lib. 77. &
 alij. Tum Sulla P. Sulpicium oppressit, ei-
 que ferro erepta vita est, Cicero in Cati-
 lin. 3. & li. 3. de Oratore. Marius primo fe-
 nile corpus paludibus demersus occulta-
 uit: deinde ad infimorum ac tenuissimo-
 rum hominum Minturnis misericordiam
 confugit: inde nauigio per paruo, cum om-
 nes portus terrasque fugeret, in oras Africæ
 desertissimas peruenit, ait Cicero pro Sex-
 tio. historiam pleniorè apud Plutarchum,
 Appianum, Velleium, & in epitoma Liuij
 inuenies. De eodem Cicero post reditum
 ad

ad Quirites, C. Marium egomet dicere audiui, tum se fuisse miserum, cum careret patria, quam obsidione liberauisset: cum sua bona possideri ab inimicis ac diripi audiret: cum adolescentem filium videret eiusdem focium calamitatis: cum in paludibus demersus concursu ac misericordia Minturnensium corpus ac vitam suam conseruasset: cum parua nauicula traiectus in Africam, quibus regna ipse dederat, ad eos inops supplexque venisset. & in Pisonem, C. Marium Italia seruata ab illo demersum in Minturnensium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulsam & naufragum vidit. Dum hæc in Italia geruntur, interim Mithridates rex Ponti, Arioborzane & Nicomede amicis populi R. exactis Cappadocia atque Bithynia, Asiam intrauit, vnaque die tota Asia tot in ciuitatibus, vno nuncio, atque vna litterarum significatione ciues Rom. necandos trucidandosque denotauit, inquit Cicero in Maniliana, scribit Liuius lib. 78. Valerius libr. 9. cap. 2. Plutarhus in Sulla, Appianus in Mithridatico. Atque hæc est illa vniuersorum ciuium Romanorum per tot vrbes vno puncto temporis misera crudelisque cædes, quam Cic. pro Flacco nominat

Hanc vero crudelitatem Mithridatis in togatos P. Rutilius Rufus, cum à rege Mitilēnis oppressus esset, vestis mutatione vitavit, ut est in orat. pro Rabirio postumo. Idē in Maniliana ait, Mithridatem tum legatum populi R. consularē vinculis ac verberibus, atque omni supplicio excruciatum necasse. Intelligit autem M'. Aquilliū Consulem anni DCLII. de quo præter Appianum Iustinus lib. 38. & Athenæus li. 5. Dipnosoph. Cicero etiam hac de causa M'. Aquillij mentionem facit Tuscul. 5. Vrbs Rhodus sola tum in fide mansit, atque oppugnata fuit, ut est in epitoma Liuij li. 78. Vnde Cicero in verr. 4. ait, Rhodios prope solos bellum illud superius cum Mithridate gessisse, omnesq; eius copias, acerrimumque impetum mœnibus, litoribus, classibusque suis excepisse. Eodem tempore, cum princeps Academiæ Philo cum Atheniēsiū optimatibus Mithridatico bello domo profugisset, Romamque venisset, totum ei se Cicero tradidit, admirabili quodam ad philosophiam studio concitatus, ut ipse in Bruto ait. hinc Plutarchus scribit, Ciceronem, cum è pueris excessisset, Philonem Academicum audiuisse: quem inter Clitomachi discipulos

los Romani inprimis & propter doctrinã admirabantur, & propter morum mansuetudinem diligebant. Philonem igitur Cicero libr. 1. de Natura deor. inter eos philosophos numerat, à quib. institutus fuit. de eodẽ in Lucullo, Iam Clitomacho Philo noster operam multos annos dedit. Philone autem viuo patrociniũ Academiæ non defuit. Phædrus quoque Ciceroni, cū puer effret, ante quam Philonem cognouisset, valde, vt philosophus, probatus fuit, epist. 1. lib. 13. Famil. Merito igitur lib. 1. de Natura scripsit, non mediocrem se à primo tempore ætatis in philosophiæ studio operam curamq; consumpsisse. in quo hoc etiam commorabatur attentius, quod sublata iam esse in perpetuum ratio iudiciorum videbatur, vt ait in Bruto. Hoc etiam anno, vt iam retulimus, Q. Mucius Augur Lælij de amicitia sermonem, habitum ab illo paucis diebus post mortem Africani Aquillio & Tuditano Consulib. anno DCXXIII, Ciceroni exposuit. Augure mortuo Cicero se ad Q. Scæuulã pontificem contulit. cui Reip. & senatus principi cum operam daret, peritus iuris euasit, vt Plutarchus scribit. Vnde Atticus lib. 1. de legib. Tullium his verbis affatur:

Nam à primo tempore ætatis iuri studere te memini, cum ipse etiam ad Scæuulam ventitarem: neque vnquam mihi vifus es ita te ad dicendum dediffe, vt ius ciuile cõtemneres. & Brutus de Claris Orat. Tu mihi videris tantum iuris ciuilis fcire voluiffe, quantum fatis effet Oratori. Q. Scæuula põtifex, feu, vt Appianus eum nominat, Μούχιος σκαιόλας ὁ τὴν μεγίστην ῥωμαίοις ἱερῶσύνῳ ἱερώμενος, is est, quem supra Consulẽ cum L. Crasso fuisse anno ab V. C. DCLVIII scripsimus. de cuius morte dicemus ad annum DCLXXI.

*Anno vrbis DCLXVI, Ciceronis
XX COSS. fuerunt,*

CN. OCTAVIVS. L. CORNELIVS CINNA

HOc anno Cinna Consul, cum perniciosas leges per vim ferret vrbe à Cn. Octauio collega pulsus est, Liuius lib. 79. vnde Cicero in Catil. 3. Cn. Octavius Consul armis ex vrbe collegam suum expulit. omnis hic locus aceruis corporum, & ciuium sanguine redundauit. atq; ita bellũ Octavianum commotum est: cuius meminit Cicero lib. 1. de diuinat. & lib. 2 de Natura deorum; Tum, inquit, stellis ijs, quas Græci

Græci cometas, nostri crinitas vocant: quæ nuper bello Octauiano magnarum fuerunt calamitatum prænuntiæ. vide Pliniû lib. 2. cap. 25. Diffensionis inter Octauium & Cinna meminit Cicero etiam de haruspicum respon. Cinna vrbe pulsus, corruptum Ap. Claudij exercitum in potestatem suam redegit, vt Liuius lib. 79. scripsit. Ap Claudio. P. C. patri, imperium hoc tempore abrogatum fuisse, Cicero pro domo ait, Tum Marius cum reliquis exsulibus ex Africa accersitus, cum in urbem recepti essent, eam velut captam cædibus & rapinis vastarunt. qua de re Orosius lib. 5. cap. 19. & ego in eum locum. Hinc Cicero post red. in senatu ait, C. Marium reditu suo senatum cunctum pæne deleuisse. Tum Q. Catulus, M. Antonius, C. Iulius trium ætatum oratores tres sunt crudelissimè interfecti, Cicero in Bruto. Et Marius quidem Cimbricæ victoriæ gloriam cum collega Catulo communicauit: postea vero ciuili bello victor iratus, necessarijs Q. Catuli deprecantibus non semel respõdit, moriatur, Idè Tuscul. 5. & Cotta lib. 3. de Natura Deo. Cur tot ciuitatis principes à Cinna interemti? cur omniû perfidiosissimus C. Marius Q. Catulû præstâtissima dignitate

virum mori potuit iubere? M. Antonij in
 ijs ipsis rostris, in quibus ille Remp. con-
 stantissimè Consul defenderat, quæque
 Censor imperatorijs manubijs ornat, po-
 situm caput illud fuit, à quo erant multo-
 rum ciuium capita conseruata, lib. 3. de O-
 ratore. & Tuscul. 5. Cinna collegæ sui con-
 sulis Cn. Octauij præcidi caput iussit, P.
 Cæsaris nobilissimorum hominum, quo-
 rum virtus fuerat domi militiæq; cognita;
 M. Antonij, omnium eloquentissimi quos
 audierim; C. Cæsar, in quo mihi videtur
 fuisse specimen humanitatis, salis, suauita-
 tis, leporis. de his omnibus vide proœmiũ
 libr. 3. de Oratore. de P. Crasso Cicero pro
 Sextio, In qua ciuitate ipse meminissim
 patrem huius M. Crassi, fortissimum vi-
 rum, ne videret victorem viuis inimicum,
 eadem sibi manu vitã exhaustisse, qua mor-
 tem sæpe hostibus obtulisset. de eodẽ pro
 Scauro, & ibi Asconius. Hoc anno M. Tul-
 lius Moloni Rhodio Romæ dedit operã,
 & actori summo causarum, & magistro, vt
 ait in Bruto. de quo Molone Plutarchus in
 Cice. & Cæfare, Strabo lib. 14. Quinctilia-
 nus li. 3. cap. 1. & Suetonius in Iulio Cæsar.
 Molonem Rhetorem studia M. Ciceronis
 acuisse, ait etiam Valerius Max. li. 2. cap. 1.

Circa

Circa hoc tempus Cicero adolescens Cōmentarios Rhetoricos de Inuentione inchoatos & rudes edidit, quod ipse initio lib.1.de Oratore, & Quinctilianus lib.3. significant.

Post hunc annum triennium fere urbem sine armis fuisse, Cicero in Bruto ait, quo Sulla bellum Mithridaticum gerente, de quo Plutarchus & Appianus, Cinnanæ Marianæque partes Italiam obsederunt, vt scribit Velleius.

*Annoigitur ab V. C. DCLXVII,
Ciceronis XXI. COSS.
fuerunt,*

C. MARIVS VII. L. CORNELIVS CINNA II.

MArius, quem Cicero pro Plancio, duabus ædilitatis acceptis repulsis, septies consulem esse factū, ait, editis multis sceleribus Idib. Ianuarij decessit, Lilius lib.80. de eius morte sic Cicero lib.3. de Natura deor. Cur Marius tam feliciter septimum consul domi suæ senex est mortuus? Mario successit L. Valerius Flaccus pater illius Flacci, pro quo Ciceronis oratio exstat. Huic, cū à Cinna missus, vt Sullæ ad bellum Mithridaticum succederet, in

ret, in Asiam traiecisset, consuli portas tota Asia clausit, Cicero pro Flacco. Anno sequente idem à C. Fimbria legato suo consularis interfectus est, Velleius li. 2. Liuius 82. Strabo 13. Hoc anno Censores in tabulis Capitolinis inueniuntur, L. Marcius Philippus, M. Perperna. quorum Verrina tertia in lege Verris mentio fit ita; *Quid* L. Marcio, M. Perperna Censoribus redemerit, eum socium ne ei admittito. de Marcio itē Cicero pro domo ait, L. Philippus Censor auunculum suum præterijt in recitando senatu: nihil enim poterat dicere, quare rata non essent, quæ erant acta in ea Rep. in qua se illis ipsis temporibus censorum esse voluisset. Hi sunt superiores illi Censores, quibus Archiã cū L. Lucullo quaestore fuisse in Asia, Cic. pro Archia ait. Lucullus enim hoc tēpore quaestor in Asia per multos annos admirabili quadã laude provinciae præfuit vt Cic. in Luculli principio scribit. Lucullū vero in Græcia fuisse ante, quàm Sulla eò veniret, ex Plutarchi Sulla cognoscitur. Sulla quoq; ex Asia decedente, Lucullus ibi mansit, vt infra dicemus.

Proximo biennio, quo comprehenditur annus urbis DCLXVIII & DCLXIX, Ciceronis XXII & XXIII, Cōsules à se creati Remp. tenuerūt,
L. C O R.

L. CORNELIVS CINNA.

CN. PAPIRIVS CARBO.

Qua ratione M. Tullius hoc trienniū quo vrbs fere sine armis fuit, traduxerit, ipse in Bruto his verbis exponit: Ego, inquit, hoc tēpore omni nocteis & dies in omniū doctrinarū meditatione versabar. erā cum Stoico Diodoto: qui cū habitauisset apud me, mecūq; vixisset, nuper est domi meę mortuus. à quo cū in alijs rebus, tū studiosissimè in Dialectica exercebar; quæ quasi cōtracta & astricta eloquētia putāda est: sine qua etiā tu Brute, iudicauisti, te illam iustā eloquentiā, q̄ dialecticā dilatā esse putant, cōsequi nō posse. haētenus Cic. qui hūc Diodotū l. i. de Natura Deor. primo loco numerat inter eos philosophos, à quib. institutus fuit. de eodē in Lucullo; Diodoto qd faciā Stoico? quē à puero audiui, qui mecū viuit tot annos, qui habitat apud me, quē & admiror, & diligo. & ep. 16. l. 13. Fa. Domi meę cū Diodoto Stoico, homine, meo iudicio, eruditissimo, multū à puero fuit. eiusedē meminit ep. 4. l. 9. Fa. de quo loco etsi Adriani Turnebi, & Petri Rami, p̄ceptorū meorū, quos vt ipso rū dignitas poscit, honoris gratia nomino, sentētię aliquādo nō nihil discreparūt: res tamen

tamen ipsa ex vera huius nominis scriptura, quã Victorius Manutius, & Lambinus, viri doctissimi è vetustis libris ediderunt, iam extra controuersiam est. De eodem Cicero Tuscul. 5. Diodotus Stoicus cæcus multos annos nostræ domi vixit. is vero, quod credibile vix esset, cùm in philosophia multo etiam magis assidue, quàm antea versaretur; & cùm fidibus Pythagoreorum more vteretur; cumq; ei libri noctes & dies legerentur (quibus in studijs oculis non egebat) tum, quod sine oculis fieri posse vix videtur, Geometriæ munus tuebatur, verbis præcipiens discipulis, vnde, quò quamq; lineam ducerent. Mortuus fuit Cæsare & Bibulo C O S S. anno ab V. C. D C X C I I I I. Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus ait, Ciceronem apud Philonem Academicum, apud Diodotum Stoicum omnes philosophiæ partes pænitus hausisse. Addit Cicero in Bruto: Huic ego doctori, & eius artibus varijs atque multis ita eram tamen deditus, vt ab exercitationibus oratorijs nullus dies vacuus esset. commentabar declamitans sæpe cum M. Pisone, & cum Q. Pompeio, aut cum aliquo quotidie: idq; faciebam multum etiam latinè, sed græcè sæpius: vel
quòd

quòd græca oratio plura ornamenta sup-
peditans, consuetudinem similiter latinè
dicendi afferebat: vel quòd à græcis sum-
mis doctoribus, nisi græcè dicerem, neque
corrigi possem, neque doceri. Ciceronem
ad Præturam vsque grecè declamasse, au-
ctor est Suetonius de claris Rhetorib. Cir-
ca hoc tempus Cicero, cum Aratum iam
Romanum hexametris versibus edidisset,
in Xenophontis Oeconomico lusit, vt scri-
bit Hieronymus in præfatione in Eusebij
Chronica. Ipse Cicero secundo libro ex-
tremo de officijs ad filium viginti annos
natum ita scribit; Has res commodissime
Xenophon Socraticus persecutus est in eo
libro, qui Oeconomicus inscribitur: què
nos ista fere ætate cùm essemus, qua es tu
nunc, è græco in latinum cōuertimus. Di-
uinit autem Cicero vnum Xenophontis li-
brum in tres, vt Seruius in primum Geor-
gicorum testatur. Quinetiam libros Pla-
tonis Cicero hoc genere tralatos edidit,
inquit Fabius lib. 10. ca. 5. Timæi pars cum
maximo bono studiosorum vtriusque lin-
guæ exstat. Protagaram ab eo conuersum
fuisse, Hieronymi, Prisciani & Donati te-
stimonijs tantummodo scimus id tamen
Ciceronè potius extremo tempore ætatis
quàm

quàm hoc fecisse, putamus. Carbonis in secundo Consulatu Quæstor fuit C. Verres, Cic. Verrina tertia. Tum Sulla, pace cū Mithridate facta, Asiam in quadraginta quatuor regiones distribuit, auctore Cassiodoro. Cum autē Sulla omnes Asiæ ciuitates pro portione in prouincias descripsisset, vectigal quoq; ijs, quod æqualiter penderent, descripsit, Cic. pro Flacco, & epist. i. lib. i. ad Q. fratrem. Sed Sullā in Italiam reuocauit Resp. ait pro lege Manlia.

*Anno urbis DCLXX, Ciceronia
XXIII COSS. fuerunt,*

L. CORNELIVS SCIPIO
ASIATICVS. C. NORBANVS
FLACCVS.

Horum Consulum meminit Cic. pro Quinctio. vbi etiam C. Valerium Flaccū imperatorē hoc anno in Gallia vltiore fuisse ait. cuius Flacci mentionem Cæsar li. i. de bello gallico facit. Scipionis Quæstorē M. Pisonem, de quo paullo ante, fuisse ex Verrina tertia cognoscitur. Hoc tempore tumultus ille pro recuperanda Rep. ortus est, de quo Cic. in Bruto. Nā Sulla cōpositis transmarinis reb. in Italiam venit, & C. Norbanū prælio vicit, de quo diximus in cap. 20. lib. 5. Orosij. Tum Cn. Pom.

Pompeius adolescentulus priuatus exercitum difficili Reip. tempore confecit, ei-
 que præfuit, & rem optime ductu suo gef-
 fit, Ci. in Maniliana, eodem pertinet illud
 in Philip. 5. Pompeius ad L. Sullæ maximū
 imperiū, victoremq; exercitū accessit. vi-
 de Plutarchum & alios. Sulla vero cum Sci-
 pione inter Cales & Theanum, cum alter
 nobilitatis florem, alter belli focios adhi-
 buisset, de auctoritate senatus, de suffra-
 gijs populi, & de iure ciuitatis, legis inter
 se condiciones contulerunt, inquit Cic.
 Philippica. 12. sed cum res conuenire non
 posset, & Sulla Scipionis castra oppugna-
 turus esset, vniuersus exercitus consulis fi-
 gna ad Sullam transtulit. Scipio, cum inter-
 imi posset, dimissus est. hæc Liuius lib. 85.
 Itaq; Scipio fluctibus Reip. expulsus Mas-
 siliæ postea in exilio vixit, Cic. pro Sextio.
 Hoc anno Capitolium incensum fuit, cu-
 ius meminit Cic. in Catil. 3. & Dionysius
 Halicarnasseus lib. 4. Tu lege Plutarchum
 in Sulla, & Augustinum cap. 24. lib. 2. de
 Ciuitate Dei.

*Anno urbis DCLXXI, Ciceronis
 XXV COSS. fuerunt,*

CN. PAPIRIVS CARBOTI.

C. MARIS C. F.

Horum

HOrum Consulum mentio est apud Ciceronem contra Rullum. Hoc anno, cum à Marianis vrbs etiamnum teneretur, L. Damasippus prætor ex voluntate C. Marij Consulis, cum senatum contraxisset, omnem, quæ in vrbe erat, nobilitatem trucidauit, Liuius libr. 86. Tunc interfectus fuit C. Carbo Consulis frater, de quo Cicero epist. 21. libr. 9. Famil. Perijt tum quoque P. Antistius Cn. Pompeij socer, de quo Cicero in Bruto. & Q. Scæuula pontifex maximus, quem Liuius li. 86. scribit in vestibulo ædis Vestæ occisum fuisse. Hinc Cicero libr. 3. de Natura deor. Temperantiæ, prudentiæq; specimen ante simulacrum Vestæ pontifex max. est Q. Scæuula trucidatus. meminit eiusdem lib. 3. de Orat. Tandem Sulla fuso Carbonis exercitu in urbem venit, eoque tempore eius immanis crudelitas in ciues exstitit, de qua Cicero lib. 2. de Officijs, & Orofius lib. 5. cap. 21. Tum Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio à Senatu missus Carbonem consulem captum interfecit, Liuius lib. 89. Plutarchus in Pompeio, & alij. de quo Cicero epist. 21. libr. 9. Famil. Hoc vero, qui Lilybæi à Pompeio nostro est interfectus, improbior nemo, meo iudicio,

iudicio, fuit. atque ita Pompeius Siciliam multis vndique cinctam periculis, non terrore belli, sed celeritate consilij explicauit, Cicero in Maniliana. Eodem tempore L. Licinius Murena, pater eius, quem Cic. defendit, à Sulla cum duab. legionib. in Asia relictus, bellū Mithridaticū renouauit: de quo Appianus in Mithridatico. Murena vero Mithridatē vehementissimè vigilantissimèq; vexatū, repressum magna ex parte, non oppressum reliquit, vt ait Cic. pro Murena. & addit, filium viro fortissimo parenti suo magno adiumento in periculis, solatio in laboribus, gratulationi in victoria fuisse. Lucillum autem quæstura diuturnum tempus, Murena bellum in Ponto gerente, in Asię pace consumsisse, idem in Lucullo scribit. Extremo hoc anno Sulla effecit, ab Interrege vt Dictator diceretur, ait Cicero epist. 18. lib. 9. ad Att. quomodo id effecerit, copiose Appianus, & Plutarchus scribunt. Interrex fuit L. Valerius Flaccus. de quo Cicero orat. 3. contra Rullum; Omnium legum iniquissimam, dissimillimamq; legis esse arbitror eam, quam L. Flaccus Interrex de Sulla tulit, vt omnia, quęcunque ille fecisset, essent rata. de eadem lege lib. 1. de legib. Nihilò

D

credo

credo magis illa iusta est, quã Interrex noster tulit, vt Dictator, quem vellet ciuium, indicta causa impune posset occidere. Itaque Sulla Dictator, qui tum sine dubio habuit regalem potestatem, vt est in orati. de harusp. resp. omnes, quos oderat, morte multabat, pro Ligario. De proscriptione Sullana Orofius noster cap. 21. lib. 5. Etsi autem Sulla Dictator post C. Marium & Cn. Papirium fuit, vt ait Cicero orat. 3. contra Rullum: Consules tamen creati permittit.

*Anno urbis DCLXXII, Ciceronis
XXVI COSS. fuerunt,*

M. TVLLIVS DECVLA. CN.
CORNELIVS DOLABELLA.

DE his consulibus. Cicero orati. 2. contra Rullum, De quibus vendendis S. C. facta sunt M. Tullio, Cn. Cornelio COSS. Sulla Dictator hoc tempore rebus nouis Reip. statum confirmauit, vt est in epitoma Liuiana 89. Recuperata Rep. & legibus atque iudicijs constitutis, Cicero ad causas & priuatas & publicas adire cœpit, in Bruto. Itaq; his consulibus, vt Gellius li. 15. cap. 28. scribit, M. Cicero causam priuatam pro Quinctio apud Aquilliũ Gallũ iudicem

dicem dixit. Præterea in Eusebij Chronico ita legitur, XXVI año ætatis Cic. Quinctium defendit. Idem cognoscitur ex ipsa causæ expositione, quæ talis est. Sex. Nævius ante biēniū, Scipione & Norbano cos. cū P. Quinctius pridie K. Februarij in Galliam profectus esset, à P. Burrieno prætore possessionem bonorum Quinctij, à quo sibi pecuniam deberi, & vadimonium desertum dicebat, ex edicto postulavit. missus in possessionem Nævius, cum bona absentis Quinctij dies XXX possedisset, ea proscribi iussit. Tum Sex. Alphenus procurator Quinctij auctionem impedire conatur, seque paratum esse iudicio absentem defendere profitetur. Nævius postulat, vt Alphenus iudicatum solui satisfacet. quod cum ille recusaret, eoque nomine tribunos appellasset, conuenit, vt Idibus Septem. Quinctium fisci Alphenus promitteret. Venit Romam Quinctius ad vadimonium. Nævius annum & sex menses, hoc est ab Idibus. Septem. Scipione & Norbano cos. vsque ad Idus Martias huius anni, nihil petit. Tum demum in ius ventum ad P. Dolabellam prætorem. ibi Nævius petijt, vt Quinctius iudicatum solui satisfidaret. quod cum is re-

cufaret, Dolabella decreuit, vt Quinctius
 aut fatisdaret, aut sponfionem faceret, Ni
 bona fua ex edicto poffeffa non effent.
 Sponfione facta, C. Aquillius Iudex datus
 eft. apud quem Cicero cõtendit, Quinctij
 bona ex edicto à Næuio poffeffa non effe.
 Vides igitur aperte Quinctij caufam hoc
 anno à M. Tullio defenfam effe poft Idus
 Martias. nam quod Cicero ait, rem iacui-
 fe in controuerfijs biennium: Oratorum
 more elatè dictum eft. & fi quis velit, ca-
 lumnijs Næuij rem in bienniũ ductã fui-
 fe, hoc quidem certe omnes fateri neceffe
 eft, poft Idus Sept. quæ hoc anno, non quæ
 Sulla & Metello cos. anno infequente fue-
 runt (vt Corradus res nescio quas agens
 fcripfit) hanc caufam actam effe. Quod ve-
 ro & Corradus opinatur, & non nemo af-
 firmat, Quinctium defenfum poft Dicta-
 torem Syllam, eo quòd Cicero dicat, Emi-
 fti bona Sex. Alpheni L. Sulla Dictatore
 vendente; leue admodum eft. cur enim in
 iudicio priuato hoc eloqui aufus nõ fui-
 fet? aut quis præftabit, ab Oratoribus om-
 nia dicta, vel eo modo acta fuiſſe, quo po-
 ftea fcripta funt & edita?
 Sulla dictatore Cicero iterum fe Moloni,
 qui legatus ad fenatum de Rhodiorum
 præmijs

præmijs venerat, operã dedisse, ait in Bruto. Hoc quoque tempore Cn. Pompeius, bello in Africa maximo confecto, victorem exercitum deportauit, vt ait Cicero pro lege Manilia. intelligit autem bellum gestum cum Domitio, & Hierta Numidiæ rege, quo de Orosius lib. 5. cap. 21. atque ex Africa Pompeius adhuc eques triumphauit. Miror autem Eutropium scribere Pompeium tunc quartum & vigesimum annum egisse, cum M. Tullij æqualis fuerit, vt ex Ciceronis Bruto & Velleio notũ est, & nos supra admonuimus. Eodẽ tempore L. Sulla Murenam ex Asia reuocauit, vt ait Cic. in Maniliana. Murena reuersus amplissime atq; honestissime ex prætura triumphauit, in orat. pro Murena.

*Anno urbis DCLXXIII, Ciceronis
XXVII COSS. fuerunt,*

L. CORNELIVS SVLLA FEL-
LIX II. Q. CAECILIVS ME-
TELLVS PIVS.

HOrum Consulum meminit Cicero Verrina tertia, & Gellius lib. 15, cap. 28. vbi scribit, Ciceronem his consulibus Sex. Roscium parricidij reum defendisse.

& addit, Fenestellæ errorem notatum fuisse à Pediano, quòd scripisset Cicero-
nem sexto & vigesimo ætatis anno pro
Sex. Roscio dixisse. quem Fenestellæ er-
rorem Corradum, aliosque viros doctos
potius amplecti, quam Asconij & Gellij
auctoritatem sequi, equidem miror: cum
præsertim Quintilianus libr. 12. cap. 6.
scribat, Ciceronem sex & X X annos na-
tum pro Sex. Roscio dixisse. eos vero ante
III Nonas Ianuarij huius anni natus non
fuit. Egit tamen, opinor, hanc causam in
principio anni. Nam, vt ex oratione ipsa
intelligitur, in lege de proscriptione erat,
vt anno superiore ad K. Iunias proscrip-
tiones venditionesque fierent: Roscius
autem pater aliquot post memses Romæ
occisus est: eaque res quadriduo ad Chry-
fogonum in castra Sullæ Volaterras (quod
oppidum obsessum Sulla in deditioem
accepit, Liuius li. 89.) delata est. Bona Ros-
cij tanquam proscripti, ideoque occisi, vt
Plutarchus tradit, Sulla hastæ subiecit, &
Chryfogonus eius libertus duob. millib.
nummum emit, cum iam proscriptionis
metio nulla fieret, cum etiã, qui antea me-
tuerant, redirent, ac iam defunctos sese pe-
riculis arbitrareretur. Sed cum filius idemque
heres

herēs Roscij bona patris ita vendita esse ægre ferret, eaq; sexagies esse demonstraret; Sulla coargui se grauiter tulit, & Roscij filij nomen opera Chryfogoni de parricidio deferendum curauit. Cum Roscij patrociniū ob Sullæ metū nemo susciperet, adolescens ab omnib. desertus ad Cic. confugit: quem amici quoq; ad reum defendēdum cohortabātur, cum aliud splendidius aut præclarius gloriæ initium habere non posset. Cic. igitur adolescens contra L. Sullæ dominantis opis Sex. Roscium Amerinum defendit, lib. 2. de Officijs. Defensionis capita tria sunt: in primò parricidij crimen falso obiectum fuisse Roscio, multis argumētis conuincit: secundum est: de audacia duorum Rosciorū, Capitonis & Magni, in quos crimen ita confert, vt eos multis suspicionib. arguat: tertiuū est de Chryfogoni potentia, quam inuidiose infectatur. Victor in causa, magna in admiratione fuit, vt Plutarhus ait: ipse vero in Bruto sic scribit, Itaque prima causa publica pro Sex. Roscio dicta tantū commendationis habuit, vt non vlla esset, quæ nō nostro digna patrocinio videretur. Roscio contra Chryfogonum defenso Ciceronem Athenas secessisse, atque inde post triennium

Romam reuertisse, in Eusebij Chronico scriptum est. vnde illud Caleni apud Dionem lib. 46. manasse videtur, *καίπερ τρία ἔτη ἀθῆνας ἔτι κατατρίψας*: quibus verbis significat, M. Tullium eloquentiæ gratia triennium Athenis vixisse. & certe si Roscio defenso statim in Græciam profectus esset, quod Plutarchus quoque putauit, triennium ibi vixisset. Iam vero, cum secus ipse in Bruto scribat, nos etiam hæc temporibus aliter diuidemus.

Mitylenas hoc tempore in Asia expugnatas fuisse in Liuiana epitoma libr. 39. scriptum est. expugnauit eas M. Thermus: in qua expugnatione Iulius Cæsar, auctore Suetonio, corona ciuica donatus est. Atque ita vrbs & natura, & situ, & descriptione ædificiorum & pulchritudine inprimis nobilis, belli lege ac victoriæ iure populi Rom. facta est, Cicero orat. 2. contra Rullum.

*Anno vrbs DCLXXIIII, Ciceronis
XXVIII COSS. fuerunt,*

P. SERVILIUS VATIA ISAV-
RICVS. AP. CLAVDIVS
PVLCHER.

Hos

HOs Consules in hunc annum Sulla contra volūtatem populi, qui ipsum creabat, renuntiandos curauit, & Dictatura se abdicauit, Appianus lib. 1. Orofius li. 5. cap. 22. Ap. Claudius P. Clodij inimici Ciceronis pater fuit. vnde in orat. de harusp. resp. P. Seruilius collega patris eius nominatur. Hoc tempore Cic. ante quam in Græciā profectus fuit Arretinæ mulieris libertatem contra Cottam hominem difertissimum defendit, Sulla adhuc viuo, vt ait pro Cæcina. Erat eo tempore in Cicerone summa gracilitas & infirmitas corporis, procerum & tenue collum: qui habitus, & quæ figura non procul abesse putatur à vitæ periculo, si accedit labor, & laterum magna contentio. eoq; magis, vt ipse in Bruto scribit, hoc eos, quibus erat carus, commouebat, quòd omnia sine remissione, sine varietate, vi summa vocis, & totius corporis contentione dicebat. itaque cùm eum & amici & medici hortarentur, vt causas agere desisteret, ipse autem quoduis periculum adire, quàm à sperata dicendi gloria discedere, mallet: censeret tamen remissione & moderatione vocis, & commutato genere dicendi se & periculum vitare posse, & temperatius dicere;

vt consuetudinem dicendi mutaret, eam sibi causam in Græciam proficiscēdi fuisse ait in Bruto. itaq; cum esset bienniū versatus in causis, Roma est profectus huius anni æstate, vt ex sequētibus cognoscetur. Cum venisset Athenas, sex menseis cum Antiocho veteris Academiæ nobilissimo & prudentissimo philosopho fuit; studiū-que philosophiæ nunquam intermissum, à primaq; adolescentia cultum, & semper auctum, hoc rursus summo auctore & doctore renouauit, vt ipse in Bruto testatur. ideoque lib. i. de Natura deor. Antiochū inter eos philosophos numerat, à quibus institutus fuit, de eodem lib. i. de legibus: Vir iste fuit prudens, & acutus, & in suo genere perfectus mihi que vt scis familiaris. Plutarchus quoq; in Cicerone à nobis cōuerso ita scribit; Cū Athenas venisset, Antiocho Afcalonitæ operam dedit: eiusque copia quidem & lepore dicendi delectabatur: sed quæ ab ipso in philosophia nouabantur, ea minime probabat. iam enim Antiochus à noua Academia defecerat. & relicta Carneadis secta, commutatoque instituto. vel euidencia & sensibus victus, vel, vt nonnulli aiunt, ambitione & contentione cum Philonis & Clitomachi disci-

discipulis adductus, Stoicorum decreta fere defendebat. Antiochus igitur, vt Cicero in Lucullo testatur, appellabatur quidem Academicus, sed erat, si per pauca mutauisset, germanissimus Stoicus. Didicerat apud Philonē tam diu, vt cōstaret diutius didicisse neminem: & scripserat de Academica secta acutissime, eamque non acrius accusauit in senectute, quàm antea defensauerat. Plura in Lucullo Ciceronis, & Plutarchi. Athenis Cic. Epicureos, quoque Phædrum, & Zenonem frequenter cum Attico audiuit, vt ait li. 2. de finib. Meminit Tuscul. 3. & Acad. 1. Hic annus XX est post M. Antonij & A. Postumij cōsulatum: ad quem Lucullorum ædilitas à Plinio li. 8. ca. 7. refertur. eam vero magnificentissimā fuisse, Cic. li. 2. de officijs scribit. Hac ego coniectura ductus, L. Luculli magistratus, quos Cic. initio Luculli recēset, ita constituo, vt hoc anno ædilis, Bruto & Mamerco cos. prætor fuerit, sequēti Africam obtinuerit, atq; inde Octauio & Cotta cos. ad cōsulatus petitionem redierit.

Anno urbis DCLXXV, Ciceronis

XXIX COSS. fuerunt,

**M. AIMILIVS LEPIDVS. Q. LV-
TATIVS. CATVLVS,**

His

His consulibus Sulla in agro Cumano mortuus, ac Romam perlatum cum magna pompa in campo Martio sepultus est. quod præter ceteros Appianus libr. 1. copiose narrat. Primus autem è patricijs Cornelius Sulla igni voluit cremari, lib. 2. de legibus. Post Sullæ mortem dissensio inter Cōsules orta est, cum Lepidus Sullæ acta rescindere tentaret, & Catulus ei resisteret. vide Orosium nostrum lib. 5. cap. 22. Hinc Cicero in Catil. 3. Dissensit M. Lepidus à clarissimo & fortissimo viro Q. Catulo. attulit non tam ipsius interitus Reipub. luctum, quàm ceterorum. Vbi vero M. Tullio de Sullæ morte Athenas allatum est, vt Plutarchus scribit, cum iam corpus eius exercitationib. confirmatum meliore habitu esse cœpisset, & vox ita conformata esset, vt cum auditu suaui ac plena, tum ad corporis constitutionem moderatè accommodata esset, motus & precibus litterisq; amicorum, quæ Roma frequentes ad ipsum afferebantur, & cohortatione Antiochi, vt Reipub. capefferet; dicendi vim ceu instrumentum rursus excoluit, ciuilemque facultatem excitauit. Itaque primum, vt ipse in Bruto scribit, Athenis apud Demetrium Syrum, veterem

& non ignobilem dicendi magistrum studiosè exercebatur. pòst totam Asiam peragravit cum summis oratoribus, quibus cum exercebatur ipsis lubentibus: quorū erat princeps Menippus Stratonicensis, quem Plutarchus Menippum Carem nominat, Cic. eum tota Asia illis tēporib. disertissimū fuisse iudicat. vnde Strabo li. 14.

καὶ ταῦτα δ' ἀνὴρ ἀξιόλογος γεγένηται ῥήτωρ μένιππος κατὰ τοὺς πατέρας ἡμῶν, κατόκαε ἐπικαλούμενος. ὄν μάλιστα ἐπαγνῆ τῶν κατὰ τὴν ἀσίαν ῥητόρων, ὧν ἠκροάσατο, κικέρων, ὧς φησιν ἐν τινι γραφῇ αὐτοῦ, συγκρίνων ξενεκλεῖ, καὶ τοῖς κατ' ἐκείνον ἀκμάζουσι. id est, Fuit ibi patrum nostrorum memoria nobilis magister dicendi Menippus cognomento Cato: quem Cicero ex Asiaticis oratoribus, quos audiuit, maxime laudat, ut est in quodam ipsius libro: ubi eum cum Xenocle, atq; illius ætatis oratoribus comparat. De Xenocle Adramytteno, cui Cic. quoq; operam dedit, idem Strabo li. 13. Erat cum Cicerone tum etiam Aeschylus Cnidius, assiduissimè autem Dionysius Magnes. quibus non contentus, Rhodum venit, seque ad eundem, quem Romæ audiuerat, Molonem applicavit, cū actorem in veris causis, scriptoremq; præstantem, tum

in notandis animaduertendisq̄ue vitijs, & instituendo docendoq̄; prudentissimum. is dedit operā, vt nimis redundantē Oratorum nostrum, & superfluentē iuuenili quādā dicendi impunitate & licentia reprimeret, & quasi extra ripas diffluentē coerce- ret, auctor ipse in Bruto. De Apollonio Molone, inquit Plutarchus, traditū est memorix, eum latinæ linguæ rudem rogasse Cic. vt græcè declamaret, in quo cum ideo illi obtemperasset, quod putaret, se ita melius corrigi posse; ceteri omnes admiratione obstupefacti certatim de Cicerone, aliusq̄; alio gloriosius prædicabat: Apollonius neq; orante Cicerone lætitiā præse- tulit, & cum perorasset, defixus in cogitatione diu sedit. quod vbi Ciceronem ægre ferre sensit, hæc eius vox erupit: Te equidē, M. Tulli, collaudo & admiror: sed me Græcorū fortunæ miseret, cū videam doctrinæ & eloquentiæ laudē, quæ sola nobis reliqua erat, per te ad Romanos translata esse. Rhodi Cic. Posidonium Philosophū etiā audiuit, vt Plutarchus scribit. Posidonius enim cum esset Apamiensis è Syria, Rhodi vixit, teste Strabone libr. 14. Hunc familiarem suū vocat Cicero li. 1. de Finib. Eundem lib. 1. de Natura inter eos numerat,

rat, à quibus in philosophia institutus fuit. Præterea in libro de Fato ita scribit, Quædam etiam Posidonius (pace magistri dixerim) comminisci videtur.

*Anno urbis DCLXXVI, Ciceronis
XXX COSS. fuerunt,*

D. IVNIVS BRVTVS. MAM. AL-
MILIVS LEPIDVS LIVIANVS.

HOs Consules ex interregno inijsse, Argumento est oratio Philippi apud Sallustium. de quibus Cicero in Bruto, Iisdem fere temporibus D. Brutus, is qui Cōsul cum Mamerco fuit, homo & græcis doctus litteris & latinis. Mamerco Aemilij Lepidi consulis meminit Valerius li. 7. ca. 7. Hoc anno, cū duo Consules clarissimi fortissimiq; essent, Pōpeius adhuc eques cōtra Sertorium ad bellum maximum formidolosissimòq; suafu L. Philippi pro cōsule missus est. quo quidem tempore, cum esset non nemo in Senatu, qui diceret, non oportere mitti hominem priuatum pro consule; Philippus dixisse dicitur, Non se illum sua sententia pro consule, sed pro consulibus mittere, ait Cicero in Maniliana. Idem Philip. II. Pompeio Sertorianum bellum

bellum à Senatu priuato datum est: cum L. Philippus pro consulibus se eum mittere dixit, non pro consule. Scribit idem Plutarchus in Pompeio. Comparato exercitu, hosteis in ceruicibus iam Italiæ agenteis ab Alpibus in Hispaniam submouit, Galliamque recepit, vt ipse apud Sallustium ad senatum scribit. Vnde Cicero in Manliana ait, Pompeium per Galliam legionibus Romanis in Hispaniam iter Gallorum interneccione patefecisse.

Hoc quoque anno M. Tullius se recepit è Græcia, biennio post quàm eò profectus erat, non modo exercitator, sed prope mutatus. nam & contentio nimia, vocis resederat, & quasi deferbuerat oratio, lateribusque vires, & corporis mediocris habitus accesserat, vt ipse in Bruto testatur. Cū autem Cicero, auctore Plutarcho, magna spe erectus ad Remp. summo studio raperetur, ardor eius oraculo quodam repressus est. Nam cum Delphos profectus Apollinem consulisset, quānam via ad summam gloriam peruenire posset; oraculum editum est, Suam naturam, nō multitudinis opinionem ducem vitæ sequeretur. Quapropter Romā reuersus primo timide vixit, & dubitāter ad honores accessit,
nec

nec vllō in numero habitus, sed græculus atque otiosus appellatus fuit: quæ nomina infimis & sordidis hominibus in promptu esse atque in ore consueuerunt. Vt vero & innata honorum cupiditate ductus, & patris atque amicorum cohortatione incitatus, se totum patrocinijs tradidit, non iam pedetentim principem locum petijt, sed statim eluxit, ceterisq; oratoribus longe præstitit. Hactenus Plutarchus, vt à me ante annos octo conuersus fuit, vbi quod græculum atque otiosum dixi, qui Plutarcho est γραικὸς καὶ σχολαστικὸς, secutus sum auctoritatē nostri Oratoris, qui pro Sextio inquit, Græculum se atq; otiosum putari voluit: studio litterarum se subito dedit. Solent autem Romani vtī appellatiōne Græci probri loco, cum ignobilitatem obijcunt, vt Zonaras scribit.

*Anno urbis DCLXXVII, Ciceronis
XXXI COSS. fuerunt,*

CN. OCTAVIVS. C. SCRIBONIVS CVRIO.

DE his Cicero in Bruto, Cn. Sicinius, cum tribunus pl. Curionem & Octavianum consules produxisset, Curioque multa dixisset, sedente Cn. Octavio collega,
E qui

qui deuinctus erat fascijs, & multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus: nunquam, inquit, Octaui, collegæ tuæ gratiam referes; qui nisi se suo more iactauisset, hodie te istic muscæ comedissent. Videntur autem Consules à Sicinio producti fuisse, cùm id egit, vt Tribunicia potestas populo redderetur, Asconius in Diuinat. in Verré. Cn. Octauiũ M. filium, optimum atq; humanissimũ virum, familiarẽ suum, nominat Cic. li. 2. de finib. His Cõsulibus Cicero, vt ipse in eodẽ Bruto ostendit, cùm vnũ annum reuersus ex Asia causas nobileis egisset, Quæsturã petijt, cũ C. Cotta, qui anno insequẽti Consul fuit, Cõsulatũ, Hortensius Aedilitatẽ peteret. Quæstorij comitijs, quæ tributa fuisse. ep. 31. li. 7. Famil. cognoscitur, Cicero quæstor in primis cunctis suffragijs est factus, in orat. in Pisonem. Idem Verrina septima ait, se ita Quæstorem factum fuisse, vt sibi honorem illum tum non solum datum, sed etiam creditum, ac commissum putaret. In causis ijs, quas Cicero ex Asia reuersus ante Quæsturam egit, numero orationem pro Q. Roscio Comædo. id quod proposita constitutione causæ planũ faciam. Res igitur. vt ex orationis fragmento colligitur,

tur, ita se habet. C. Fannius Chærea seruū suum Panurgum communem cum Roscio ea lege fecit, vt is à Roscio arte histrionica Institueretur, quæstusque inter eos communis esset. Institutum artificio comico Panurgum Q. Flavius Tarquiniensis quidam interfecit. In hanc rem Fannius cognitor à Roscio datus fuit, qui Flauium iudicio DAMNI INIVRIA DATI Roscij nomine persequeretur, non secus atque si res sua esset. Lite contestata, Roscius sine Fannio cum Flauio decidit HS centum millibus. Deinde, C. Pisone teste & arbitro, Roscius Fannio pro opera, pro labore, quòd cognitor fuisset, quòd vadi-
monia obiisset, certam pecuniam dedit hac condicione, vt si quid Fannius pro sua parte serui interemti à Flauio exegisset, partem eius dimidiam Roscio dissolueret. Post triennium Fannius, qui diceret se à Flauio nihil abstulisse, Roscium cum eo de tota re pro societate decidisse, Rosciū in ius vocauit, & HS quinquaginta millia, dimidiam scilicet partē eius pecuniæ, quā Roscius à Flauio abstulerat, petijt, & spon-
sione Roscium lacessiuit, Ni sibi ille HS I
○○○ deberet. Datus igitur iudex à Præ-
tore fuit C. Piso cum hac formula, Si pa-

ret Roscium Fannio HSI000 debere, quod Cic. enumeratione caufarum debitionis fallum esse docet: neque societatis nomine quidquã à Roscio peti posse probat. Corradus Ciceronem hanc causam egisse Cn. Pompeio & M. Crasso. COS. anno post hunc sexto inde putat, quod tum C. Piso prætor fuerit. sed fallitur, qui ex Iudice priuato prætorem facit. Falluntur, quoque illi, qui Roscium Comædum ante Amerinum defensum inde putât, quod post Amerini defensionem Cicero in Græciam statim fuerit profectus. Hoc tempore Q. Roscium fuisse defensum, ex oratione cognoscitur, in qua Roscium Sullano tẽpore cum Flauio decidisse, & quadriennio post causam actam esse, apertè significatur. Hoc anno in Hispania aduersus Sertorium acerrima illa prælia & maxima Suncronense & Duriense commissa sunt, quorum meminit Cicero pro Balbo. tu vide Plutarchum in Pompeio.

*Anno urbis DCLXXVIII, Ciceronis
XXXII COSS. fuerunt,*

L. OCTAVIVS. C. AV-
RELIVS COTTA.

DE

DE his Cicero in Verrem. 3. Cum L. Octavius, C. Aurelius cos. ædes sacras locauissent, neque potuissent omnia facta tecta exigere, neque ij prætores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos, M. Cæsius: factum est S. C. quibus de factis tectis cognitum & iudicatum non esset, uti C. Verres, P. Cælius prætores cognoscerent, & iudicarent. ubi vides, C. Sacerdotem, cui Verres in prætura urbana & Sici-liensi successit, hoc anno prætorem urbani fuisse. qui cum sequenti Siciliam obtinuerit, & Cicero ante eum Quæstor in Sicilia fuerit, prætor Sex. Peducæo, suspicionem Corradi, qui Ciceronem hoc anno Quæstorem urbani, & in sequenti in Sicilia fuisse putauit, falsam esse omnes vident. Hic est igitur Sici-liensis annus, qui M. Tullium quæstorem excepit, ut ipse in Bruto scribit. Cum autem bini quæstores in Sicilia singulis prætoribus essent, Lilybætanus & Syracusanus: Cicero Lilybætanus quæstor fuit, ut Asconius scribit, & Cicero ipse pro Plancio ostendit. Idem Asconius scribit, Ciceronem quæstorem in Sicilia fuisse prætor Sex. Peducæo. ipse vero in orat. Post reditum in Senatu ait, se patri M. Curtij quæstorem fuisse. Accide-

bat autem sæpe, vt vnus quæstor duorum prætorū esset, vt Gruchius lib. 2. de Comitij docet. De Quæstura Cic. Plutarchus ita scribit, Quæstor creatus & sortitus prouinciam Siciliã, cùm in difficultate annonæ, atq; inopia rei frumētariæ magnus frumenti numerus Romam esset mittendus, Siculos initio offendit: pòst, vbi diligentiam, iustitiam & comitatem eius experti fuerūt, maiores illi honores, quàm vlli vnquam prætori tribuerunt. De eadem ipse in oratione pro Plancio, Non vereor, ne quis audeat dicere, vllius in Sicilia quæsturam aut gratiorē, aut clariorem fuisse. frumenti in summa caritate maximū numerū miseram: negotiatoribus comis, mercatoribus iustus, municipibus liberalis, socijs abstinens, omnibus eram visus in officio diligentissimus. excogitati quidam erāt à Siculis honores inauditi. & in Verr. 7. Sic obtinui quæsturam in prouincia Sicilia, vt omnium oculos in me vnum coniectos arbitrarer: vt me, quæsturamq; meam, quasi in aliquo orbis terræ teatro, versari existimarem; vt omnia semper, quæ iucunda videntur esse, non modo his extraordinarijs cupiditatibus, sed etiam ipsi naturæ ac necessitati denegarem. Idem Verrina

secunda

secunda ait, Siculos in quæstura suæ innocentiae, abstinentiæq; periculum fecisse. Eo tempore, vt Plutarchus scribit, multi Romani adolescentes, claris parentibus atq; honesto loco nati, apud Siciliae prætorem accusati sunt intemperantiæ, & neglectæ disciplinæ militaris. quos Cic. magna commendatione defendit & conseruauit.

*Anno urbis DCLXXIX, Ciceronis
XXXIII COSS. fuerunt,*

L. LICINIUS LVCVLLVS.

M. AVRELIVS COTTA.

HIS Consulibus Cicero, annuo munere quæsturæ expleto, è Sicilia prouincia decessit. Habuit tum orationē Lilybei, in qua Siculis multa benignè promisit, vt Asconius scribit. Decedebat autē ea spe, vt sibi populum R. vltro omnia delaturum putaret. ac cū casu diebus ijs itineris faciendi causa, Puteolos forte venisset, concidit pæne, cū ex eo quidam quæfisset, quo die Roma exisset, & nunquid in ea esset noui. quod ipse pro Plancio narrat, & Plutarchus in vita scribit. Cū è Sicilia se recepisset, iam videbatur facultas illa dicendi esse perfecta, & habere maturitatem quandam suam, vt ait

in Bruto. Fuit hoc anno tribunus pl. L. Quinctius, homo maxime popularis, & ad inflammandos animos multitudinis accommodatus; qui conciones quotidie feditiosas & turbulentas habebat, Cic. pro Cluentio. Hunc acta Sullæ rescindere, ac Reip. statum mouere & perturbare conantem Lucullus consul ab incepto deduxit, auctore Plutarcho in Lucullo. Hinc Mancer apud Sallustium, Lucullus quātis animis ierit in L. Quinctium, vidistis. Idem Quinctius patronus fuit Oppianici, qui hoc anno, Verre prætorē urbano, condemnatus est, Cicero pro Cluētio, & Asconius in Verr. 2. Verrem his consulibus prætorē urbanū fuisse, cognoscitur etiam Verri septima. vbi Cicero inquit, Nemo tam rusticanus homo L. Lucullo & M. Cottæ. Romam ex vllō municipio vadimonij causa venit, quin sciret, iura omnia populi R. nutu atque arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari.

Hoc etiam tempore M. Antonius gratia Cottæ consulis, & Cethegi factione in senatu, curationem nactus totius oræ maritimæ, Siciliam & prouincias omnes depopulatus est, & ad extremum inferens Cretenſibus bellum, re male gesta, morbo interijt,

terijt, Afconius in Verr. Liuius lib. 97. Florus lib. 3. cap. 7. Meminit Velleius & Cicero Verr. 4. vbi M. Antonij infinitum imperium dicit. Hic Antonius pater fuit M. Antonij Triumviri, qui in Plutarchi Antonio *κρητικὸς* mendose, pro *κρητικὸς* nominatur. Tum quoque Metellus & Pompeius in Hispania ab obsidione Calagurij oppidi depulsi, coacti fuerunt diuersas regiones petere, Metellus vltiorem Hispaniam, Pompeius Galliam, auctore Liuius lib. 93. Itaque tum exercitus Pompeij hiemauit in Gallia, cùm M. Fonteius prætor eam provinciam obtineret, vt Cicero pro Fonteio ostendit.

*Anno urbis DCLXXX, Ciceronis
XXXIV COSS. fuerunt,*

M. TERENTIUS VARRO
LVCVLLVS. C. CASSIVS
VARVS.

DE his Cicero pro Cluentio, Sed que-
ro à vobis, num istam legem ex isto
S. C. L. Lucullus consul, homo sapientissi-
mus tulerit? num anno post M. Lucullus &
C. Cassius? Eosdem Verrina tertia, M. Te-
rentium & C. Cassium nominat. à quibus

lex frumētaria Terentia & Calsia lata fuit, de qua Cicero Verrina quinta, & septima. fuit enim M. Lucullus, frater L. Luculli, in Terentiorum familiam adoptatus. Eidem Macedoniam euenisse, Eutropius lib. 6. scribit. Hinc Cicero in Verr. 4. Dixit hoc idem M. Lucullus, se de his Dionis incommodis pro hospitio, quod sibi cum eo esset, iam ante cognosse. Quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit, melius hæc cognouit, quã tu Hortensi, qui Romæ fuisti? Hoc anno bellum in Italia à gladiatoribus duce Spartaco excitatum est, quod Cicero in Maniliana Seruile vocat. de quo scripsi in ult. caput li. 5. Orosij. Eodem tēpore L. Lucullus, qui consul anno superiore contra Mithridatem profectus erat, ad Cyzicum urbem exercitum eius fame ferroque deleuit, auctore Liuiο lib. 95. Nam cūm totius impetus belli ad Cyzicenorum mœnia constitisset, eamque urbem sibi Mithridates Asiæ ianuam fore putauisset, qua effracta & reuulsa, tota pateret prouincia; perfecta ab Lucullo hæc sunt omnia, ut vrbs fidelissimorum sociorum defenderetur, ut omnes copiæ regis diuturnitate obsidionis consumerentur, ait Cicero pro Murena. eandem rem pro lege Manilia, & pro

pro Archia commemorat.

*Anno urbis DCLXXXI, Ciceronis
XXXV COSS. fuerunt,*

L. GELLIUS POPLICOLA.
CN. CORNELIUS LENTULUS
CLODIANUS.

DE his Cicero in Verr. 4. Itaq; in Senatu cōtinuo Cn. Lentulus & L. Gellius (Lucullus impressi libri Ciceronis mēdose habent, cūm, L. Gellius, in vetust. recte legatur,) Consules faciunt mētionem, placere statui, si Patribus conscriptis videretur, ne absentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium. Idem in orat. pro Balbo aliquoties nominantur. In quarta verò in Verrem, M. Lollium Palicanū Tribunum pl. hoc anno fuisse, cognoscimus. quem laborasse, vt tribunicia potestas populo restitueretur, Asconius in Verinam primā scribit. De eodem Cicero in Bruto, Aptior, inquit, etiam Palicanus auribus imperitorum. Hoc anno Lucullus Mithridatem in Pontum persecutus, eum legionibus Romanis patefecit, qui ante populo R. ex omni aditu clausus fuerat, vt ait Cicero pro lege Manilia, & pro Archia.

Anno

*Anno urbis DCLXXXII, Ciceronis
XXXVI, Consules fuerunt,*

CN. AVFIDIUS ORESTES.

P. CORNELIUS LENTV-

LVS SVRA.

Orestes gentis Aureliæ cognomen est: sed hic Orestes à Cn. Aufidio adoptatus, vt Cicero pro domo ait, Cn. Aufidius Orestes dictus fuit. Cn. Orestem, cum tribunus pl. esse non potuisset, Consul factum, ait Cicero pro Plancio. Idem prætor urbanus fuit anno urbis DCLXXVI, vt ex Valerio lib. 7. cap. 7. apparet. P. Lentulus cum Catilina coniurauit, atque à Cicerone Consule in carcere strangulatus fuit. vt inferius dicemus. Vnde Suræ cognomen inuenerit, Plutarchus in Cic. hoc modo exponit: Cum Sullanis temporibus quæstor magnam vim pecuniæ publicæ consumsisset atque perdidisset, Sulla id ægre ferens rationem ab eo in Senatu exegit. tū ille negligenter & cum contemptu progressus, rationem se redditurum negauit, suram autem præbiturum, ita vt pueri consuessent, cum in pilæ lusione deliquissent. Hinc Sura cognominatus fuit. sura enim Romanis est ea, quæ Græcis κνήμη dicitur

dicitur. Haëtenus Plutarchus. Bellum feruile iam tertium annum cum Spartaco gerebatur, cum M. Crasso prætori id mandatum, & sex mensibus confectum fuit, vt Appianus libro primo extremo scribit. itaque Crasso tum permissum Plutarchus ait, vt ouans urbem iniret. Hinc Cicero in Pisonem; Crasse pudet me tui. quid est, quod confecto formidolosissimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni volueris à senatu? Exercitum eodem tempore ex Hispania in Italiam Pompeius reduxit, & quinque millia fugitiuorum, qui è prælio aufugerant, interfecit, atque ad senatum, auctore Plutarcho, scripsit, Crassum acie gladiatores fudisse, se bellum radicitus sustulisse. Hinc Cicero in Manliana: Testis est iterum, & sæpius Italia, quæ cum seruili bello tætro periculosoq; premeretur, ab hoc auxilium absente expectiuit: quod bellum expectatione Pompeij attenuatum atque imminutum est, aduentu sublatum ac sepultum. Huius belli confecti gloriam Cicero pro Sextio quoque ad Pompeium his verbis transfert: Qui etiam seruitia virtute victoriaq; domuisset. Ultimo huius anni die pridie quæ consulatum iniret Pompeius etiamnum
eques

eques Romanus ex Hispania procos. triumphauit, vt Velleius libr. 2. scribit. de quo triumpho Cicero pro lege Manilia, Quid tam incredibile, quàm vt iterum eques Romanus ex Senatusconsulto triumpharet?

*Anno urbis DCLXXXIII, Ciceronis
XXXVII COSS. fuerunt,*

M. LICINIUS CRASSVS. CN.
POMPEIUS MAGNVS.

Pompeium ex S. C. legibus solutū consulem ante factum, quàm vllum alium magistratum per leges capere licuisset, Cicero in Maniliana testatur. Numerus de ætate Pompeij apud Appianum mendo caret: respicit enim tempus anni superioris, quo Pompeius ante natalem suum consulatum petiuit. M. Tullius iam post quæsturam in plurimis causis, & in principibus patronis quinquenniū fere versatus erat, vt ipse in Bruto scribit. fuitq; in admiratione, quòd ab ijs, quorū causas agebat, nulla dona aut munera, auctore Plutarcho, accipiebat. In ijs causis fortasse fuerunt M. Tullij, & L. Vareni; quas Cic. scriptas edidisse testimonio Quinctiliani & Prisciani cognoscitur. In primis autē, vt Plutarchus ait,

ait, Cic. enituit, cùm C. Verrem hoc anno in iudicium vocauit, nam in patrocínio Siciliensi maxime in certamen venit designatus Aedilis cum designato Consule Hortensio, quod ipse in Bruto scribit. Tenuerat Verres ex prætura Siciliam provinciã per triennium, atq; in ea fuerat libidinosè auarè, crudeliterq; versatus. quare cum tandem hoc anno L. Metellus ei succederet, repetundarũ reus à Siculis postulatus est: qui omnes, præter Syracusanos & Mamerinos, M. Tullium, illo tempore florentem defensionib. amicorũ, ad accusandũ descendere compulerũt, iam pridè illis necessitudine copulatum, quòd quæstor in Sicilia fuisset, & decedens multa ijs benignè promississet, vt Asconius ait. Natus iam erat Cicero annos XXXVI. quod tempus legitimum erat ædilitatis petendæ. Certe P. Scipio Africanus minor, cum annos natus XXXVI ædilitatem peteret, consul à populo dictus est, Liuius lib. 50. Velleius. 2. Aedilitatè igitur suo anno petens Cicero, prior designatus est cunctis suffragijs populi, in orat. in Pisonè. Suscepto patrocínio Sicilièsi, exstitit Q. Cæcilius Niger, domo Siculus, vt Asconius scribit. Plutarchus ait, hominem libertinum fuisse, &

se, & Iudaicæ religioni obnoxium. vnde Cicero in eum dixit, Quid Iudæo cū Verre? Romani autem porcum non castratum Verrem nominant. In Plutarchi libris, in quib. legitur, Βέρρην οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἐκτετμημένον χοῖρον καλοῦσι, negatio deest, & restitui debet, τὸν μὴ ἐκτετμημένον alioqui falsum esset, quod Plutarchus scribit. idque duos Interpretes, viros doctissimos, nō animaduertisse, miror. Cæcilius igitur contendebat, se potius accusatorem constitui oportere, has afferens causas: vnā, quòd à Verre læsus iure illi inimicus esset: alteram, quòd cum quæstor eius fuisset, crimina sciret: tertiam, quòd Siculus pro Siculis ageret. Hinc, quia in publicis quæstionibus, vt est libr. 1. ad Herennium, legibus cauetur, vt ante, si reo commodum sit, iudicium de accusatore fiat, vtrum illi liceat accusare, necne: diuinatio accusatorum Ciceronis & Cæcilij facta est. tum Cicero primam Verrinam de accusatore constituendo dixit: in qua hac vsus est diuisione: spectandum, à quo maxime agi velint ij, quorum de vltione quæritur; à quo minime velit is, qui accusatur, auctor Quinctilia. lib. 7. cap. 5. Victo Cæcilio, & accusatio-
ne ad se delata, Cicero, cum inquisitionis
tempus

tempus in Siëliam postulasset dies CX, & cum L. Tullio fratre patruële totam provinciam colligendis litteris in Verrem, & denuntiandis testimonijs peragraffet diebus quinquaginta; Romam reuersus, cum videret id agi, vt à M'. Glabrione prætore, & ab ijs iudicibus, qui tunc erant, ad alium annum, aliumq; prætorem res tota transferret, eripereturq; sibi reus patrociniò Hortensij ac Metelli, qui tunc Consules futuri erant, hoc commentus est rationis, vt orationem longam prætermitteret, neque in criminibus declamatione cumulandis tempus absumeret. sed tantummodo citaret testes ad vnumquodque crimen expositum, & eos Hortensio interrogandos daret, inquit Asconius. Vnde Quinctilianus lib. 6. cap. 6. Cicero summo consilio videtur in Verrem vel contrahere tempora dicendi maluisse, quàm in eum annum, quo erat Q. Hortensius consul futurus, incidere. Consilium suum ipse Cicero Verrina secunda copiosè exponit. quæ præterea exhortationem continet iudicum ad verè iudicandum: minæ quoque in aduersarios diriguntur, omnia tentantes ad corrumpendum iudicium. qua oratione ipse Verrina tertia hoc se assecutum fuisse ait, vt vna

F   hora,

hora, qua cœpit dicere, reo spem iudicij
 corrumpendi præcideret. primo autem
 die magno testium numero citato, alter
 dies amicis Verris & defensorib. non mo-
 do spem victoriæ, sed etiam voluntatem
 defensionis abstulit. nam, vt Asconius scri-
 bit, arte Ciceronis ita est fatigatus Hor-
 tensius, vt nihil, contrà quod diceret, in-
 ueniret. Itaque nobis, ait Cicero in Ora-
 tore, pro familiari reo summus orator nõ
 respondit Hortensius. dicendi enim facul-
 tatem Cicero Hortensio nullam dedit ni-
 hil ipse dicendo, ait Asconius. & Plutar-
 chus, τοῦτον ἔλεν οὐκ ἐπὼν, ἀλλ' ἔξ αὐτοῦ τρόπον
 τινὰ τοῦ μὴ ἐπεῖν. vbi aliquando ἔξ αὐτοῦ cor-
 ruptum esse, atq; pro eo ἔξευρῶν commo-
 dius legi posse putavi. sed Adrianus Tur-
 nebus (cuius nomen, vt magistri de me op-
 time meriti, mihi nunquam nisi honoris
 causa vsurpandum est) anno superiore lit-
 teris significauit, τρόπον τινὰ ἔξ αὐτοῦ τοῦ μὴ
 ἐπεῖν, esse quodam modo abdicata elo-
 quētia. Hæc prima actio, cuius quasi proœ-
 mium tantū litteris mandatū est, quæ Ver-
 rina secunda numeratur, nouē dieb. trans-
 acta est, Verrina tertia: eaq; Verres conui-
 ctus sua sponte in exulium discessit, Asco-
 nius. in quo exulio illum consenuisse, do-

nec

nec à Triumviris post Cic. mortē proscriptus perijt, auctor est Lactantius li. 2. ca. 4. & Seneca in Suasorijs li. 1. Proscriptum Verrē ab Antonio traditur, quod Corinthijs se ei cessurum negauisset, Plinius lib. 34. cap. 2. Reliquas Verrinas quinque Cicero non dixit: sed, cum vellet omnem vim & rationē accusandi in vno reo ostendere, quinque hos libros domi scriptos edidit: quos pro qualitate criminū diuidens, antea actis vnū dedit, crimini repetundarū quattuor, vnū de iure dicūdo, alterū de re frumentaria, tertiū de signis, quartū de supplicijs, Asconius. Hi sunt quinque contra Verrē secundę actionis libri, de quib. Fabius li. 11. ca. 2. & Tacitus in dialogo de Oratorib. Cic. etiā in Oratore Verrinā sextā, quartū Accusationis appellat. Itaque in primo accusationis libro, quę est, Verrina tertia, Cic. antea acta, id est ea crimina, quę Verres ante præturā Siciliensem in quęstura, legatione, & prætura vrbana commisit, exponit. In secūdo Accusationis libro, quę est Verrina quarta, explicātur crimina in Sicilia in iure dicundo cōmissa. Tertius liber est de frumentariis criminibus, eaq; oratio frumentaria à veteribus Grammaticis nominatur. Quartus liber, seu Verrina sexta, est de signis.

Quintus & vltimus, de supplicijs. Verre damnato, vt Plutarchus tradit, cum Cicero litem ei tricies HS æstimasset, male audiuit, quasi, pecunia accepta, de multa remisisset. Apud Plutarchū ἑξομοῖκοντα πέντε μυριάδες, est tricies sestertium: siquidē *ἑικοσι πέντε μυριάδες* est, decies HS, vt idem in Antonio testatur. Verum Budæus in libris de Assè, & in Commentarijs censet in Plutarchi libris verbum *τριακοσίων*, aut aliud deesse. Sestertium quadringenties à Verre tantū repetitum esse, Asconius scribit. His cos. tribuniciam potestatem restitutam esse, Sallustius in Catil. scribit. idem est in epitoma lib. 97. apud Velleium lib. 2. & Plutarchum in Pompeio. Hinc Q. Cicero lib. 3. de legib. ait, Pompeium nostrū ceteris reb. omnibus semper amplissimis summisq; efferò laudibus; de tribunicia potestate taceo: nec enim reprehendere libet, nec laudare possum. Post iudicia à Sulla constituta, senatus iam ex lege Cornelia per decem annos turpiter iudicauerat, ita vt iudiciorum leuitate ordo quoq; alius ad res iudicandas postularetur. hoc igitur anno L. Aurelius Cotta prætor legē ad populum tulit, vt senatores cum equitibus & tribunis ærarijs iudicarent, Cicero

Ver-

Verrina prima, & Afconius in eandem. Liuius lib. 97. & Velleius. 2. Eodē anno Censores fuerunt L. Gellius Poplicola, & Cn. Cornelius Lentulus. de quib. Cicero pro Cluentio. Lentuli censoris meminit etiam Verrina septima, pro Flacco, & pro domo.

Anno urbis DCLXXXIII, Ciceronis XXXVIII COSS. fuerunt,

Q. HORTENSIVS. Q. CAECILIUS METELLVS CRETICVS.

DE his Consulibus Cicero pro Cluentio; Tum interim Hortensio, Metello cōs. vt hunc Oppianicum aliud agentem, ac nihil eiusmodi cogitantem ad hanc accusationem detraheret, inuito despondit ei filiam suam. Hoc anno Cicero ædilis curulis fuit. ædiles autem ἀφ' ἐνὸς ὧν πράττιστασι ἔργων, ἱερῶν τόπων ἐπιμελεῖται καλοῦνται id est ab vna parte sui muneris quasi curatores ædium dicti sunt, Dionysius Halicarnassensis li. 6. vbi addit eos à Græcis ἀγορανόμους dici, quod magnā illis partē similes sint de ædilitate sua Cicero Verrina septima ita scribit: Nunc sum designatus ædilis: habeo rationē, quid à populo R. acceperim: mihi ludos sanctissimos maxima cum cæremonia Cereri, Libero, Liberæque faciendos:

mihi Floram matrem populo plebiq; R. ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq; esse faciendos: mihi sacrarum ædium procurationē, mihi totam urbem tuendam esse commissam; ob earum rerum laborem & sollicitudinem fructus illos datos, antiquiorum in senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius imaginis ad memoriam posteritatemq; prodēdam. hinc etiam pro Murena, se ædilem trinos ludos fecisse, ait. Idē lib. 2. de Officijs pro amplitudine honorum, quos cunctis suffragijs adeptus esset suo anno, exiguum sumtum ædilitatis suæ fuisse tradit. Aduexerunt tum & attulerunt Siculi multa ex insula ad Ciceronem ædilem: quorum ille nihil in suum quæstum contulit: tantum liberalitate hominū ad annonam leuandam usus est, auctore Plutarcho. Collega Ciceronis in ædilitate fuit M. Cæsonius, vt ipse Verrina secunda, & Asconius testantur. Scio Paullū Manutium in Asconium scribere, hunc magistratū cum Tullio non Cæsoniū, sed C. Antonium gessisse: verū vnde id didicerit, equidem ignoro. Hoc

ro. Hoc anno Lucullus urbem ex Tigranis regno cepit, cuius meminit in Manliana Cicero. Cùm enim pridie nonas Octobris magnum numerum hostium exigua manu ad Tigranocertam vicisset, deinde urbem cepit, Plutarchus in Lucullo, Dio li. 35. Eodem anno M. Pupius Piso de Hispanis triumphauit, Cicero in Pisonem, & Asconius, His quoq; consulibus templum Iouis in Capitolio, quod incendio consumtum, ac restructum erat, à Q. Catulo dedicatum est, Cassiodorus, & Liuius lib. 98. Tacitus lib. 19. Plinius lib. 7. cap. 43. Cicero etiam Verri-
 rina sexta, Q. Catulum appellans, Capitolium magnificentius esse restitutum, quam fuerit, ait. Circa idem tempus M. Tullius pro Fonteio dixisse videtur. Tenueratis prouinciã Galliam prætor per trienniũ, ve supra ad annũ DCLXXIX annotaui. Reuersus autem Romam repetundarum reus factus est à Gallis, quòd Fonteio prætorè oppressa ære alieno prouincia fuisset: quæstũ ipse ex viarũ munitione fecisset, & portoriũ vini instituisset. Accusauit eũ M. Pletorius, subscriptore M. Fabio. defendit M. Cic. circa hoc tẽpus, cũ iam equites cũ senatorib. ex lege Aurelia iudicarent, quod Orationis verba ostẽdũt. Sequitur oratio pro

A. Cæcina: cuius tempus incertum, argumentū vero tale est. M. Fulcinius Tarquiniensis Cefennix vxori moriens vsum fructum omnium bonorum suorum legauit, vt fruëretur vna cum filio herede instituto. Filio mortuo & auctione bonorū constituta, Cefennia fundum ex ijs bonis emere de sententia amicorum constituit: idq; negotium Sex. Aebutio dedit, cui fundus, pecunia Cefennix emptus, fuit addictus. Cefennia cū non multò post A. Cæcinam nupsisset, eumq; heredē fecisset, decessit. Tum Aebutius fundum illum, quem mandato Cefennix emerat, suum esse dixit. Itaque constitutum fuit, quo die in rem præsentem veniretur, vt cū Cæcina de fundo esset deiectus, interdictum à prætore postularet. Verum Aebutius fundo occupato, Cæcinam in eum ingredi conantem coactis armatisq; hominibus per vim aditu ingressuq; prohibuit. Repulsus Cæcina interdictum de armatis hominibus à Dolabella prætore impetrauit, vt vnde deiectus esset, eò restitueretur. Aebutius restituisse se dixit: in eamq; rem sponsio facta est. de qua Recuperatores à prætore dati cognouerunt. Tota quæstio definitionis est, An interdicto de vi teneatur etiam is, qui

qui non deiecit de fundo, sed ab eius ingressu prohibuit? de qua re Cicero in Oratore: Tota mihi causa pro Cęcina de verbis interdicti fuit: res inuolutas definiendo explicauimus, ius ciuile laudauimus, verba ambigua distinximus.

*Anno vrbis DCLXXXV Ciceronis
XXXIX, Consules fuerunt,*

L. CAECILIUS METELLVS.

Q. MARCIUS REX,

DE his Consulibus Cicero in Pisonem: Aude nunc o furia de tuo dicere. cuius fuit initium ludi compitalitij, tum primum facti post L. Metellum & Q. Marcium cos. contra auctoritatem huius odinis. Ita enim recte Paulus Manutius nomina mendosa restituit. Idem Manutius hoc anno epist. 4. lib. I. ad Atticum scriptam putat; in qua de L. Cic. morte agit. Hoc anno P. Clodius Luculli exercitum in Nisibis vrbis obsidione sollicitauit, auctore Dione lib. 35. vnde Cicero de Haruspicum resp. Post exercitu L. Luculli sollicitato, fugit illinc.

90 *M. T. CICERONIS*
Annō urbis DCLXXXVI, Ciceroniē
XL COSS. fuerunt,

C. CALPURNIVS PISO,
M. ACILIVS GLABRIO.

HI Consules nominantur à Cicerone lib. 12. ad Att. & Philippica secunda, quibus C. Triarius legatus Luculli à Mithridate victus fuit, vt Dio, Plutarchus & Appianus scribūt, qui addunt, cecidisse tū cēturiones CL, tribunos XXIII. & castra Romanorū à Mithridate capta fuisse. Hæc est illa calamitas, quam Cic. in Maniliana tantam fuisse ait, vt eā ad aures L. Luculli imperatoris nō ex prælio nuntius, sed ex sermone rumor afferret. hic in ipso illo malo, grauisimaq; belli offensione L. Lucullus, qui tamen aliqua ex parte ijs incōmodis mederi fortasse potuisset, vestro iussu coactus, quòd imperij diuturnitati modū statuendū veteri exemplo putauistis, partē militū, qui iam stipendijs confectis erant, dimisit partē Glabrioni tradidit. hætenus Cic. Confectis stipendijs erant milites Valeriani, ἀυαλέριοι οἱ τῆς στρατείας ἀφεθέντες, vt Dio loquitur. qui addit, turbam etiam tū factam, cū milites Acilium Consulem, qui vt Lucullo succederet, missus erat, ad-
uenta-

uentare audiuerunt. atq; Acilius Glabrio est, quē Cic. in Maniliana Lucullo successisse ait. Huc pertinet verba illa Sallustij, quæ ex lib. 5. histor. apud Priscianū lib. 18. leguntur: Legionēs Valerianæ, comperto lege Gabinia Bithyniam & Pōtum consuli datam, se missos esse. Fuit enim hoc anno tribunus pl. A. Gabinius: qui, cū piratæ non solum maria, verū etiam oras maritimas suis latrocinij infestas redderent, vt præter historicos Cic. in Maniliana ait, de vno imperatore contra prædones cōstituēdo legem initio sui tribunatus promulgauit. vnde idē post reditū in senatu de Gabinio inquit; Qui in magistratu nisi rogationem de piratico bello tulisset, profecto & egestate & improbitate coactus piraticam ipse fecisset. Tū Hortēsius in senatu cōtra Gabinium grauiter, ornateq; dixit. Q. Catulus, cū ex populo R. quæreret, si in vno Pompeio omnia ponerēt, si quid eo factū esset, in quo spem essēt habituri; cepit magnum suæ virtutis fructum ac dignitatis, cū omnes vna prope voce, in eo ipso se spē habituros esse dixerūt. hæc Cicero pro lege Manilia, vbi ait etiā, Pompeiū hoc bellum piraticū, quod ipse cum Sallustio maritimum nominat, extrema hieme apparasse,

rasse, ineunte vere suscepisse, media ætate
 confecisse. Inter Gabinij collegas fuit L.
 Roscius Otho. quem Cicero pro Murena
 ait restituisse equestri ordini non solum
 dignitatem, sed etiam voluptatem. Tulit
 enim hoc anno tribunus pl. legem, vt equi-
 tibus R. in theatro quattuordecim gradus
 proximi assignarētur, auctor Liuius li. 99.
 & Dio lib. 36. de eadem lege Asconius in
 Cornelianam ita scribit; Roscia est, qua L.
 Roscius Otho biennio ante confirmauit,
 vt in theatro equitibus Romanis XIII
 ordines spectandi gratia darentur. Memi-
 nit eiusdem Tacitus lib. 15. Horatius in
 Epodo, & epist. 1. lib. 1. & Iuuenalis Saty. 3.
 Tu vide Xylandrum in Annotationibus
 in Plutarchi Ciceronem. in quas ea transtu-
 lit, quæ ante biennium ad ipsum pro no-
 stra amicitia miseram. Eodem anno, cùm
 magnus ambitus esset, C. Cornelius tribu-
 nus pl. is, qui biennio post maiestatis reus
 à Cicerone defensus est, legem de ambitu
 tulit: in qua grauissimis pœnis crimen hoc
 sanxit. quare senatus consulibus manda-
 uit, vt huic rei moderarentur. qui tum le-
 gem tulerunt, auctore Dione, vt eorum,
 qui ambitus conuicti essent, nemini aut
 magistratum gerere, aut in senatu esse li-
 ceret,

ceret, addita etiam multa pecuniaria. Hæc est lex Calpurnia de ambitu, quam seuerissimè scriptam fuisse, Cicero pro Murena ait. Indicta erant tum comitia, ante quæ ut Dio scribit, nihil sciscere licebat: sed cum interim candidati multa nefaria facerent, cædesque fierent, senatus decreuit, ut ante quam lex de ambitu lata esset, comitia ne haberentur, & consulibus præfidiū daretur. excitauit etiam turbas Cornelius, ut Dio & Asconius scribunt. ob quas cum dilata comitia essent, Cicero ter prætor primus centurijs cunctis renunciatus est, ut ipse in Maniliana testatur. Licebat autem ei præturam petere hoc tempore biennio post ædilitatem. vide epist. 25. lib. 10. Famil. In præturæ petitione competitors illustres multos cum haberet, prætor primus designatus est, auctore Plutarcho. ipse præterea in Bruto, se & prætorum primum & incredibili populi voluntate esse factum ait, idem in Pisonem confirmat. Cicero igitur prætor primus, id est primo loco factus fuit ex octo illis, qui tunc fiebant. Prætores cum Cicerone designati septēhi fuerunt, Q. Voconius Naso, M. Plætorius, C. Flaminius, C. Orchinius, C. Aquillius Gallus, P. Cassius, & C. Antonius,
Cicero

Cicero pro Cluentio, & Asconius. De comitijs prætorijs agit Cicero episto. 8. & 9. libr. i. Att. quæ hoc anno scriptæ fuerunt. in nona, candidatos omnibus iniquitatibus exercitos fuisse testatur. Extremo huius anni mense, a. d. IV. id. Decem. (quem diē Tribunispl. ineundo magistratui sollennē fuisse, ex Liuiio & Dionysio patet) C. Manilius tribunatu inito, post pauculos dies subnixus libertinorum & seruorum manu legem tulit, vt libertinis in omnibus tribubus suffragium esset, auctor Asconius in Cornelianam & Milonianam. atq; hoc Dio lib. 36. ita scribit, τῷ ἑθνὶ τῶ τῶν ἀπελευθέρων ἔντε τῆς τεχάρτη τοῦ ἔτους ἡμέρα, καὶ πρὸς ἐσπέραν, παρασκευάσας ἑνάς ἐκ τοῦ ὀμίλου, ψήρῖσασθαι μετὰ τῶν ἐξελευτερωσάντων σφᾶς ἔδωκεν. quorum verborum sententia, à docto Interprete non satis bene expressa, hæc est; Manilius libertinis extremo anni die sub vesperam comparatis nonnullis è multitudine, lege lata dedit, vt cum patronis suis suffragia ferrent.

*Anno urbis DCLXXXVII, Ciceronis
XLI COSS. fuerunt,*

M. AIMILIVS LEPIDVS.
E. VOLCATIVS TVLLVS.

Hos

HOs Consules nominat Cicero in *Ca*
til. 1. & pro Sulla. quibus ipse Kal.
 Ianuarij præturam iniit, quam hoc anno
 gefsit. Indicat Asconius in *Cornelianam*,
Sequenti, inquiring, anno M'. Lepido, L.
 Volcatio cos. quo anno prætor Cicero
 fuit, reum *Cornelium* duo fratres *Comi*
nij lege *Cornelia* de maiestate fecerunt.
 Indicat idem Cicero pro *Cœlio*: Fuit af-
 fiduus mecum prætore me: non nouerat
Catilinam: *Africam* tum prætor ille obti-
 nebat. secutus est annus: causam de pecu-
 nijs repetundis *Catilina* dixit. Quare si *Ca*
tilina causam de pecunijs repetundis anno
 sequente *Cotta* & *Torquato* cos. dixit, vt
 ex *Asconio*, & oratione pro *Sulla* cognos-
 citur: hoc anno, quo ille *Africam* obtinuit,
 Cicero prætor *Romæ* fuit. quod *Dio* ex-
 ponēs res gestas huius anni disertè scribit.
 Prætor Cicero quæstioni de pecunijs repe-
 tundis præfuit. vt ipse pro *Rabirio Postu*
mo ita cōfiteretur: Accusauit de pecunijs re-
 petundis, iudex sedi, prætor quæsiui. & pro
Cornelio: Postulatur apud me prætorem
 primum de pecunijs repetundis. idem o-
 stendit pro *Cluentio*: vbi quæstionem de
 pecunijs repetundis suā vocat. Iudicia *Cic.*
 vt *Plutarchus* scribit, visus fuit castè; inte-
 greq;

greꝫ; exercere. De Licinio Macro idē memoriae proditū ait, eum, qui & ipse multū in ciuitate poterat, & Crasso patrono utebatur, cū de pecunijs repletundis apud Ciceronem prætorem accusatus esset, & iudices adhuc sententias ferrent, fretum sua potentia & studio amicorum domum abiisse, & caput statim totondisse, sumtaꝫ; veste pura tanquam victorem in forum reuertisse. sed cū Crassus in vestibulo occurrens, eum omnibus sententijs damnatum esse, dixisset, reuersum discubuisse, atque ita decessisse, aiunt. quæ res Cicero ni vt qui iudicia magna cum diligentia exerceret, gloriam peperit. hæctenus Plutarchus. Valerius Max. lib. 9. cap. 12, rem paullò aliter narrat. Cicero autem epist. 3. lib. 1. Att. quam hoc anno prætor scripsit, Nos, inquit, hic incredibili ac singulari populi voluntate de C. Macro transegimus: cui cū æqui fuissetus: tamē multò maiorem fructum ex populi existimatione illo damnato cepimus, quam ex ipsius. si absolutus esset, gratia cepissemus. Meminit in eadem epistola comitiorum Q. Fratris quibus ille ædilitatem petissee videtur. Kale. Ianuarij huius anni C. Manilij lex de libertinis S. C. damnata fuit, auctore Dion. Tū
Mani-

Manilius, vt Pompeij gratiam colligeret, legem promulgauit, vt Pompeio, qui tum in Cilicia belli maritimi reliquias persequeretur, Bithynia, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis, Armenia minor cum omni apparatu belli piratici, & copijs omnibus, quæ sub Lucullo meruerant, bellumque Mithridaticum, quod Lucullus iam annis septem gesserat, committeretur, Plutarchus in Pompeio, Appianus in Mithridatico, Dio lib. 36. Hanc legem promulgatam Q. Catulus & Hortensius viri consulares de more dissuaserunt, Cicero prætor suafit oratione, quæ pro lege Manilia exstat, quæ bellum Mithridaticum & genere necessarium, & magnitudine periculosum, Cn. Pompeio, in quo summa esset scientia rei militaris, virtus, auctoritas, & felicitas, transmittendum esse persuasit. Eodem anno A. Cluentius Auitus veneficij à T. Atio accusatus, à Cicerone prætore apud Q. Voconium defensus fuit. Veneno sustulisse cum alios nonnullos, tum Oppianicum vitricum suum arguebatur. sed Cicero antequam ad hoc crimen veniat, Cluentium longa defensione primum de falsa infamia purgat. Cum enim Oppianicus ante annos octo Lucul-

lo & Cotta cos. vt supra demonſtrauimus, à Cluentio accusatus & condemnatus eſſet, defenſor eius L. Quinctius rem in inuidiam adduxit, cùm diceret, pecuniam in iudicio fuiſſe verſatam: & cum incertum eſſet, ex qua parte eſſet profecta, populus R. non credidit ab Oppianico datam, quia damnatus erat, & errore multorum in falſo crimine Cluentius fuit, vt ſcribit Aſconius in Verr. 2. Hoc tempore Ciceronem etiam pro M. Fundanio, & Q. Gallio dixiſſe, Carolus Sigonius in Fragmentis Ciceronis annotauit: ſed de oratione pro Gallio diſſentio. M. Ciceronē etiam, cùm prætura fungeretur, ſcholam M. Antoni; Gniphonis frequentari, Tranquillus de illuſtrib. Grammaticis auctor eſt. Cum P. Vatinius, patronus aſper, & magistratum contemtor, ſtrumis oppletum collum haberet, ac coram à Cicerone prætore aliquid peteret, idq; ille non concederet, ſed diu deliberaret, dixit; ea de re ſe, ſi prætor eſſet, nihil dubitaturū. cui Cicero, At ego tantas ceruices non habeo. Extremo menſe huius anni, cùm Ciceroni iam biduum aut triduum præturæ ſuper eſſet, Manilium quidam furti apud ipſum poſtulauit. Studebat Manilio populus, quòd propter

Pom.

Pompeium, cui amicus erat, accusari videretur, cum igitur Manilius vnum diem petiisset, ac Cicero tantum insequentem dedisset, populus indignè tulit: quòd mos esset, vt decem minimum dies prætores reis darent, quare productus in concionem à tribunis pl. ibiq; accusatus, cum rogasset, vt audirent, dixit, Se, qui in reos semper, quantum leges permetterent, comis & humanus fuisset, indignum iudicasse, non eundem se Manilio præstare. itaque ei diem, quem vnum prætor in sua potestate haberet, dedita opera præfiniuisse: cùm nõ sit eius, qui rei causam adiuuare velit, ad alium magistratum iudicium reijcere. hac oratione animi populi ita commutati sunt, vt Ciceronem lætis acclamationibus profecuti rogarent, vt Manilij patrocinium susciperet, quod ille præsertim ob Pompeium absentem cupidè recepit: magnaq; vi orationis in studiosos potètiæ paucorum & Põpeij inuidos inuectus est. Hactenus Plutarchus: Dio autè de eadem re in hanc sententiam scribit: Cum homines nobiles Manilio accusationem comparassent, isq; in hoc incūberet, vt dies sibi prorogaretur, Cicero præter & quæstionis iudex præter alia, quæ contra Manilium fe-

cit, vix in posterum diem iudicium distulit, anni & præturæ exitum prætexēs. quod cùm multitudo indignè ferret, in concionem venit, coactus à tribunis pl. senatumque infectatus Manilij causam defensurum se promisit. Sed quo minus hoc iudicium fieret, Dio tumultum in causa fuisse ait, quem breui expediam. Comitia Consularia hoc anno habente L. Volcatio Tullo, Consules designati fuerunt P. Autronius Pætus & P. Cornelius Sulla. designatos iam L. Cotta & L. Torquatus lege Calpurnia de ambitu, de qua diximus, accusarunt & damnarunt, atque ad se magistratum transtulerunt, vt Cicero in orat. in toga candida, Asconius, Sallustius & Dio testantur. Cicero quoque lib. 2. de Finib. ait, L. Torquatum adolescentulum eripuisse P. Sullæ consulatum, & ad patrem suum retulisse. Eodem tempore Catilina, cùm de prouincia Africa decessisset petiturus consulatum, pecuniarum repetundarum reus factus prohibitus fuit petere, auctore Sallustio & Asconio. Tum contra Remp. coniurauerunt pauci: in quibus à Sallustio P. Autronius, L. Catilina & Cn. Piso numerantur. Dio & Suetonius illis addunt P. Sullam, nec dissentit Liuius li. 101. quo nomi-

mine Sulla post annos quattuor à L. Torquato accusatus ab Hortensio & Cicero-
ne defensus fuit. Hi circiter nonas De-
cem. consilio communicato, parabant in
Capitolio Kal. Ian. Cottam & Torquatum
cos. interficere. ea re cognita, in nonas
Febr. consilium cædis transtulerunt. sed
neque tum cædes facta est, quòd Catilina
signum coniuratis prius, quàm parati es-
sent, dederit, Sallustius & Asconius.

*Anno urbis DCLXXXVIII, Cice-
ronis XLII COSS. fuerunt,*

L. AVRELIVS COTTA. L.
MANLIVS TORQVATVS,

HOrum Consulium meminit Cicero
Agraria secúda. & in Catil. 3. his ver-
bis: Memoria tenetis, Cotta & Torquato
cos. complures in Capitolio turres de cæ-
lo esse percussas, cùm & simulacra deorum
immortalium depulsa sunt, & statuæ vete-
rum hominum deiectæ, & legum æra lique
facta. tactus est etiam ille, qui hanc urbem
condidit, Romulus. & cet. Eadem prodi-
gia Cicero in secundo de Consulatu Vra-
niam Musam narrantem fecit versibus ele-
gantissimis, qui exstant lib. 1. de Diuinat.
de ijsdem Obsequens, & Dio lib. 37. M.

Tullius ex prætura in prouinciã noluit, vt ipse pro Murena testatur: sed cum anno sequente Consulatũ petere cogitaret, hoc tẽpore prensabat. qua de re agit in epist. i. li. i. ad Att. quã hoc anno ante comitia Consularia Attico scripsit. His Cõsulibus Cic. C. Cornelium de mãiestate apud Q. Gallium prætorem quatrìduo defendit. quas actiones in duas orationes collatas edidit auctore Asconio. apud quẽ reliquix orationum exstant. Eodem anno, vt Dio li. 37. scribit, C. Papius tribunus pl. legẽ tulit, ne quis peregrinus in vrbe esset. hinc Cicero lib. 3. de Officijs: Male etiam qui peregrinos vrbibus prohibent, eosq; exterminãt, vt Pennus apud patres nostros, Papius, nuper. hãc legẽm Papiam nominat idem pro Archia. eandem intelligit in Agraria prima, cum inquit: Similime atque in illa lege, qua peregrini Roma eijciuntur, Glau-cippus excipitur. Hoc quoq; anno Catilina accusatus est repetundarum à P. Clodio adolescente, Cicero pro Cœlio, & Asconius. Reo de pecunijs repetundis Catilinẽ aduocatus fuit Torquatus consul, pro Sulla. Clodius accusator à Catilina pecuniam accepit, vt turpissimẽ præuaricaretur, de Harusp. resp.

Anno

Anno urbis DCLXXXIX, Ciceronis
XLIII COSS. fuerunt,

L. IVLIVS CAESAR. C. MAR-
CIVS FIGVLVS.

HOs consules nominat Cicero pro Sulla. ijsdem se filiolo auctum scribit libr. I. ad Att. Quia vero annus XLIII legib. Romanis Consularis fuit, vt Cicero Philip. 5. ostendit; ideo Cicero hoc anno consulatum petiuit. de quo pro Cœlio inquit: Deinceps fuit annus, quo ego consulatum petiui. In consulatus petitione sex competitores Cicero habuit, P. Sulpicium Galbam, L. Sergium Catilinam, C. Antonium, L. Cassium Longinum, Q. Cornificium, & C. Licinium Sacerdotem. de quibus Asconius in orat. in toga cand. & Q. Cicero de petitione cons. in his patricij duo fuerunt, P. Galba, & L. Catilina. de quibus Cicero pro Murena: Etenim mihi ipsi accidit, vt cum duobus patricijs, altero improbissimo atque audacissimo, altero modestissimo atque optimo viro peterem. superavi tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Cùm autē in dies licentia ambitus aueretur propter præcipuā Catilinæ & Antonij audaciā, cēfuerat senatus, vt lex

ambitus aucta etiam cum pœna ferretur. cui rei cùm Q. Mucius Orestinus tribunus pl. intercessisset, grauiter senatu intercessionem ferente, Cicero surrexit, atque in coitionem Catilinæ & Antonij inuectus est, habita oratione in toga candida. Vtebatur enim hoc tempore magistratum petens candida toga, quam Polybius lib. 10. τῆβενναν λαμπρὰν nominat. Eam orationē, cuius fragmenta apud Asconium exstant; Quinctilia. lib. 3. cap. 9. vocat librum in competitores. quem vituperationem continere ait, & tamen in senatu esse habitum loco sententiæ. Catilina iam conuocatis ijs, quibus maxima necessitudo, & plurimum audaciæ inerat, consilium suum exposuerat. quod per Fuluiam in vulgus prolatum inprimis studia hominum accendit ad consulatum mandandum M. Tullio Cicero, vt Sallustius scribit. Itaque, ait Asconius, Cicero consul omnium consensu factus est: Antonius pauculis centurijs Catilinam superauit. & ipse in Pisonem: Me cuncta Italia, me omnes ordines, me vniuersa ciuitas non prius tabella, quàm voce priorem consulem declarauit. item Agraria secunda: Est illud amplissimum, quòd hoc honore ex nouis hominibus primum

me multis posthabitis affecistis, quòd prima petitione, quòd anno meo: sed tamen magnificentius, atque ornatius esse illo nihil potest, quòd meis comitijs non tabelam vindicem tacitæ libertatis, sed vocem viuam præ vobis indicem vestrarum erga me voluntatum ac studiorum tulistis. itaque me non extrema tribus suffragiorum, sed primi illi vestri concursus, neque singulæ voces præconum, sed vna voce vniuersus populus R. consulem declarauit. Hoc anno Ciceronem Q. Gallium de ambitu defendisse vt putem, Asconius facit: qui in orat. in toga candida scribit, postea defensum esse Galliũ. Prætor fuerat anno superiore: hoc vero tempore de ambitu accusatus fuit, quòd, præturæ candidatus cùm esset, gladiatorium dedisset, auctor Asconius. Eodem anno illud memoria dignum accidisse Dio scribit, quòd is, qui Sullæ iussu Lucretium occiderat, & alius, qui multos proscriptos interfecerat, rei inter sicarios facti, & condemnati sunt auctore in primis Iulio Cæsare. vbi L. Bellienus, & L. Luscius significari, ex Asconio in orat. pro Ligario scripsi. vbi Cicero ait, Sullanam crudelitatem à C. Cæsare esse vindicatam. Cæsar enim hoc anno in exer-

cenda de ficarijs quæstione eos quoq; ficariorum numero habuit, qui proscriptione obrelata ciuium Romanorum capita pecunias ex ærario acceperant, auctore Suetonio. Eas verò pecunias M. Catonem quæstorem anno superiore, Cotta & Torquato cons. etiã exegisse, Plutarchus in Catone scribit. Neq; solum hoc præter opinionem multitudinis accidisse Dio ait, verum etiam quòd Catilina, qui permultos à Sulla proscriptos occiderat, in iudicium adductus & absolutus fuit. atq; hoc est illud iudicium, in quo Catilinæ Torquatum nõ adfuisse, cùm adessent ceteri, Cicero pro Sulla dicit. Catilinam à L. Lucullo reum inter ficarios factum post repulsam, Asconius scribit. Fuit hoc anno censor L. Aurelius Cotta, vt Plutarchus in Cicerone ostēdit. itaq; L. Cotta homo censorius dicitur pro domo sua. Extremo huius anni mense P. Seruilius Rullus Tribunus pl. inito magistratu legem agrariam promulgauit, vt decemviri summo cum imperio crearentur, qui in sua potestate Italiam totam, Syriam vniuersam, ea que omnia, quæ virtute Pompeij recens imperio Romano adiecta erant, haberent; venderent quidquid publicum populi R. esset; iudica-

rent

sent de omnibus, de quibus ipsi vellent; exsules eijcerent, colonias deducerent, pecuniam ex ærario caperēt, milites, quot opus haberent, conscriberent, & alerent. Hæc capita legis agrariæ Plutarchus in Cicerone recenset: ipse in orationibus plura habet, sed quæ ad hæc pertineant.

*Anno urbis DCXC, Ciceronis
XLIV Consules fuerunt,*

64 alth.

M. TVLLIVS CICERO.

C. ANTONIVS.

KAl. Ianuarij Cicero se Remp. accepisse plenam sollicitudinis, plenam timoris, in qua nihil esset mali, nihil aduersi, quod non boni metuerent, improbi expectarent, ait Agrar. 2. Nam tribuni pl. Dio scribit, nacti Antonium cos. moribus sibi simillimum, partim liberos eorum, qui à Sulla proscripti honorum petitione priuati erant, ad magistratus adducebant, partim P. Pæto, & Cornelio Sullæ, qui cum ipso damnatus fuerat, senatoriam dignitatem restituiebant, atq; vt magistratus gerere possent permittebant: alij nouas tabulas proponebāt, alij legē ferebāt de agris diuidēdis per Italiã, & ditiones, quæ populi R. impe-

imperio parebant. Haftenus Dio. Multa Antonius, collega Ciceronis, in Rep. moliebatur. fauebat legi agrariae, & Catilinæ familiaris ab eius confilijs non erat alienus. quod Cicero pro Sextio & in Pisonē, Sallustius, Plutarchus & Dio significant. erat enim inflatus Antonij promissis, pro Murena. Hunc igitur Cicero patientia & obsequio suo primum mitigauit, atque ita de lege agraria cœpit agere. Kalendis Ianuarij inito Consulatu senatum & bonos omnes legis agrariae, maximarumq; largitionum metu liberauit, vt ipse in Pisonem ait. Tum primam orationem consularem habuit in Senatu, ep. l. lib. 2. ad Att. atque hæc est oratio prima contra Rullum, cuius pars existat, in qua disputat contra venditionem rerum publicarum, emtionem agrorum, & deductionem coloniarū. Hac oratione, Plutarchus, auctores legis ita perterritos fuisse, ait, vt nihil contra dixerint. cū deinde ijdem consules in cōcionem vocarent, Cicero populo R. disceptatore vti non dubitauit: sed, cū senatum se sequi iussisset, progressus. secundam orationem Consularem ad populum de lege agraria dixit. in qua legem Seruiliam antiquam esse suadet, quod per eam Rullus

lus simulatione largitionis tyrannidem constituat: cùm & decemuiris creandis libertatem populo eripiat, & in agrorù venditione atque emtione, coloniarumq; deductione tyrannicam potestatem ipsis permittat. Hac oratione Plutarchus ait Ciceronem non modo legem eiecisse, verum etiam tribunos in desperationem reliquorum, quæ moliebantur, coniecisse. Huc accesserunt duæ orationes breues, quasi ἀποσπασμάτια legis agrariæ, vt scribit ad Atticum epist. 1. lib. 2. harum vna, quæ contra Rullum ad populum tertia legitur, breuissima exstat. qua se defendit contra accusationem tribunorum, qui Ciceronem, gratificantem Sullanarum assignationù possessoribus, agrariæ legi obfistere criminati erant. Ita factum est, vt, Cicerone dicente, legem agrariam, hoc est alimenta sua abdicauerint tribus, vt Plinius lib. 7. cap. 30. ait. Quanta vis dicendi & eloquentia in Cicerone fuerit, Plutarchus in eo quoque declaratum fuisse ait, quòd in illius consulatione circa spectula euenit. L. Roscius Otho legem theatralem Pisone & Glabrione cos. tulerat, vt supra demonstrauius. quâ plebs ad ignominiam suam pertinere censuit: ideoque Roscium in theatro sibilis conse-

confectata est, cùm equites contra illum plausu exceperunt. sublato deinde maiore hinc sibilo, inde plausu, conuicia, & tumultus tota cauea consecutus est. quo audito, M. Tullius in theatrum venit, & populum in ædem Bellonæ euocatum reprehendendo & admonēdo castigauit. Hanc orationem consularem tertiam de Othone appellat lib. 2. ad Att. qua effectum est, vt Roscio theatralis auctori legis plebs ignouerit, & notatam se discrimine sedis æquo animo tulerit, vt Plinius li. 7. cap. 30. testatur: Plutarchus vero scribit, ptebē ex æde Bellonæ in theatrum reuersam Othoni magnum plausum dedisse, & de ornando viro equestri ordini nihil concessisse. Quarta oratio consularis pro Rabirio existat, sed imperfecta. Vnde orta hæc causa fuerit, diximus supra ad annum DCLIII, quo Saturninus occisus fuit. hoc vero tempore C. Iulius Cæsar T. Labienū subornauit, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret, vt Suetonius scribit, & Dio pluribus verbis lib. 37. Est autem perduellio summum imminutę maiestatis crimen. de quo Duumiri à populo creati quærere solebant. quod vetus lex apud Liuium lib. 1. ostendit. Itaq; C. & L. Cæsares duumiri in
hac

hac causâ creati, non à populo, vt moris e-
 rat; sed à prætore, quod non licebat, Rabi-
 rium condemnarunt, vt Dio scribit. C. Cæ-
 sar, auctore Suctonio, sorte iudex in reum
 ductus tam cupidè condemnauit, vt ad
 populum prouocanti nihil eque ac iudicis
 acerbitas profuerit. Populo appellato, co-
 mitia Cæturiata, quib. de perduellione iu-
 dicari solebat, in cāpo Martio habita sunt:
 vbi consul Cic. C. Rabirium defendit, tum
 quòd senatus imperio paruisset, tum quòd
 fidem publicam non violasset, quam Ma-
 rius sine S. C. dare non potuisset. De hac
 causâ in Pisonē hæc dixit: Ego in C. Rabi-
 rio perduellionis reo XL annis ante me
 consulem interpositâ senatus auctoritatē
 sustinui contra inuidiam, atque defendi.
 de eadem in Oratore: his omne retinendę
 maiestatis Rabirij causa cõtinebatur. ergo
 in omni genere amplificationis exarsimus
 Quincta oratio consularis fuit de proscrip-
 torū filijs. hi sunt, quos Plutarchus in Cic.
 scribit, lege Cornelia honoribus exclusos,
 cū neq; infirmi neq; pauci essent, populū
 concitasse: ac iustè quidē Sullæ tyrannidē
 accusasse, verum alieno tempore remp.
 perturbasse. Dictator enim Sulla non solū
 inimicos suos proscripsit, sed eorū etiam
 filios

filios petendorum honorum iura lege lata priuauit. auctores sunt Plutarchus in Sulla, Paterculus lib. 2. & Dionysius Halicarnassæus lib. 8. qui addit, illis etiam aditum in senatum obstructum fuisse. itaque petentibus illis, vt, lege Cornelia abrogata, capessendorum honorum potestas sibi fieret, Cicero consul restitit. qua de re Quintilianus lib. II. cap. I. & Cicero in Pisonē: Ego adolescentes bonos & fortes, sed vsos ea condicione fortunæ, vt, si essent magistratus adepti, reip. statum conuulsuri viderentur, meis inimicitijs; nulla senatus mala gratia, comitiorum ratione priuauit. Hinc Plinius Ciceronem appellans, te orante, inquit, proscriptorum liberos honores petere puduit. Sextam orationem consularem M. Tullius ad Atticum numerat, quam habuit, cum prouinciam in contione deposuit. Prouincias consulibus lege Sempronia decreuerat Macedoniam, & Galliam cisalpinam. Macedoniam, vt Dioscribit, Cicero, Galliam Antonius erat fortitus. commutatis deinde prouincijs, Cicero pro illa hanc recepit, acceptamque in contione deposuit. hinc in Pisonem, Ego, inquit, prouinciam Galliam senatus auctoritate, exercitu, & pecunia instructam, & orna-

ornatam, quam cum Antonio communi-
caui (commutavi fortasse rectius) quod ita
existimabam tempora reip. ferre, in con-
tione deposui, reclamante populo R. Inte-
rim L. Sergius Catilina arma per Italiam
locis opportunis parabat; pecuniã sua aut
amicorum fide sumtam mutuam Fæsulas
ad C. Manlium centurionem portabat: de
niq; plurimos cuiusque generis homines
adsciscebat, & in proximum annum con-
sulatum petebat, vt Sallustius scribit. Cùm
omnia, vt consul designaretur, Catilina
moliretur, nihilque intentatum relinque-
ret, M. Tullio referente placuit senatui, vt
ad pœnam, quæ ambitus crimini constitu-
ta erat, decem annorum exfulium lege ad
populum lata, adderetur. hæc Dio. Legem
de ambitu se consulem tulisse, Cicero quo
que pro Murena aliquoties significat. i-
tem in Vatinius: Atque illud etiam audi-
re à te cupio, quare, cùm ego legem de am-
bitu ex S. C. tulerim, sine vi tulerim, saluis
auspicijs tulerim, salua lege Aelia & Fufia,
tu eam esse legem non putes? vetabat ea-
dem lex, biennio, quo quis peteret, peti-
turus uie esset, gladiatores dare, nisi ex te-
stamento præstituta die, vt ibidem, & pro
Sextio ait. Cum Catilina, vt Dio tradit,

H

hanc

hanc legē Tulliam contra se ex S. C. latam putaret, manum quandam comparauit, & Ciceronem cum alijs nonnullis principibus in campo comitijs interficere conatus est, vt ipse confestim designaretur. Edicta comitia Consularia fuisse videntur in ante diem XII Kal. Nouem. qui nominatur in Catil. i. sed, cū pridie eius diei Cicero Catilinæ consilia ad senatum detulisset, factum est S. C. ne postero die comitia haberentur, vt de ijs rebus in senatu agi posset. Itaque postridie, inquit Cicero pro Murena, frequenti senatu Catilinam excitauit, atque eum de ijs rebus iussi, si quid vellet, quæ ad me allatæ essent, dicere. atq; ille, vt semper fuit apertissimus, nō se purgavit, sed indicauit, atq; induit. tum enim dixit, duo corpora esse Reip. vnum debile infirmo capite, alterum firmum sine capite: huic, cū ita de se meritum esset, caput se viuo non defuturum. Hactenus Cic. idem est apud Plutarchū. Eo die, id est decimo octauo ante, quàm primam Catilinariam Cicero dixit, vt Asconius in orat. in Pisonem scribit, factum est S. C. vt viderent consules, ne quid Resp. detrimenti caperet. de quo Sallustius, & Plutarchus. qui addit, hoc S. C. factō, Ciceronem res externas

ternas Q. Metello commisisse, ipsi urbem curæ fuisse. idem Cicero ep. 2. lib. 5. Fam. significat. Comitij, quòd homines iam tum coniuratos, vt pro Murena testatur, in campum deduci sciebat, descēdit in campum cum firmissimo præsidio fortissimorum virorum, & cum illa lata insigniq; lorica, vt omnes boni animaduernerent, & cùm in metu & periculo consulem viderent, id quod est factum, ad opem præsidiumque eius concurrerent. Tectus igitur præsidio firmo amicorum, Catilinæ tum, & Autronij copias & conatum repressit, vt ait pro Sulla. & in Catil. 1. Cùm proximis comitij consularib. me consulem in campo, & cõpetitores tuos interficere voluisti, compressi tuos neafrios conatus amicorum præsidio & copijs, nullo tumultu publicè concitato. Loricæ, qua tectus Cic. in cãpum descendit, meminērūt Plutarchus, & Dio. His comitij Catilina repulsam iterum tulit: consules declarati sunt, D. Iunius Silanus, & L. Licinius Murena. Cùm igitur nihil, inquit Dio, Catilinæ procederet, iussit coniuratos noctu in domum quandam conuenire. Fuit ea domus M. Porcij Læcæ, in quam coniuratos nocte ea, quæ consecuta est posterum diem No-

narum Nouem. Catilinæ denuntiatione conuenisse, Cicero pro Sulla ait. tum Catilinæ dies exeundi, tum ceteris manendi condicio, tum descriptio totam per urbem cædis atque incendiolorum constituta est. quod à Cicerone orat. 1. & 2. in Catil. & à Sallustio explicatur. Dixit ibi Catilina, paullulum sibi esse etiam tum morę, quod Cicero uiueret. reperti sunt duo equites Romani, qui sese illa ipsa nocte paullò ante lucem Ciceronem in suo lectulo interfekturos pollicerentur, orat. 1. in Catil. Alter eorum C. Cornelius à Sallustio & Cicerone pro Sulla nominatur. ei Sallustius L. Vargunteium addit, qui senator, non eques fuit. Plutarchi libri Marcium & Cethegum habent. Dio neutrius nomen expressit. Cùm autem Cicero per Fuluiam de dolo, qui parabatur, vixdum etiam cœtu illo dimisso, certior factus esset, domum suam maioribus præfidijs muniuit atque firmauit: exclusit eos, quos Catilina mane ad ipsum salutatum miserat, Cicero in Catil. 1. Sallustius, Plutarchus, Appianus & Dio. VI Idus Nouem. Cicero senatum in Iouis Statoris ædem, quæ erat initio viæ Sacrę, quâ ad Palatium ascenditur, conuocauit. venit eòdem Catilina, eiq̃e nullus senator

senator absidere voluit, ut Plutarchus scribit. Cicero in Catil. 1. & 2. ait principes ordinis senatorij partem illam subselliorum ad quam ille accesserat, nudam atque inane[m] reliquisse. Tum M. Tullius consul, siue presentiam eius timens, siue ira commotus, orationem habuit luculentam, atque utilem reip. quam postea scriptam edidit, ait Sallustius. Hæc est prima oratio in Catilinam, & septima consularis, qua Catilinam emisit, epist. 1. lib. 2. ad Att. Ego, inquit in Pisonem, L. Catilinam, cædem senatus, interitum urbis non obscurè, sed palam molientem, egredi ex urbe iussi: ut à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti esse possemus. Plutarchus; Cicero eum urbe exire iussit: oportere enim inter se, qui verbis, & illum, qui armis remp. gereret, murum interesse. Catilina igitur nocte intempesta cum trecentis armatis, lictoribus & fascibus imperij insignibus adhibitis, ex urbe in Manliana castra profectus est. Postridie, quàm Catilina profugit, Cicero orationem ad populum habuit, quam octauam consulem numerat epist. 1. lib. 2. ad Att. & est secunda Catilinaria. in qua Orator gratulatur populo & reip. quod Catilina ex urbe sit profectus: atque ad con-

firmandos animos bonorum ciuium, & infringendos coniuratos vtriusque partis copias inter se comparat. Postquam Romæ compertum fuit, Catilinam in castra Manliana profectum esse, senatus Catilinam & Manlium hostes iudicauit. decreuit præterea, vti consules dilectū haberent, Antonius cum exercitu Catilinam persequi maturaret, Cicero vrbi præsidio esset, auctore Sallustio. Catilina iam bellum gerente, cū eius focij in vrbe relictī nondum essent deprehensi, Cicero Murenam Consulem designatum defendit, vt ex ipsa oratione, & pro Flacco apparet. Accusarunt eum de ambitu Ser. Sulpicius, M. Porcius Cato, & Cn. Postumius. Sulpicius cōpetitor eius fuerat, & repulsam tulerat. Catonem Plutarchus in eius vita scribit iurasse, accusaturum se quencunq; pecuniā populo dare cognouisset: ideoq; Murenæ nomen ab eo delatū esse, quòd is pecunia efecisset, vt cōsul cum Silano designaretur. Defenderūt Murenam Q. Hortensius, M. Crassus, & M. Cic. qui, cū Hortensiū eloquētix laude tum florentē superare contēderet, nullā partem noctis cōquieuit, vsq; eo vt nimijs curis & vigilijs afflictus inferior, quàm ille, in actione visus fuerit. hæc

Plutar-

Plutarchus in Cicerone, vt ego iam pridem conuerterã. vbi quod alij $\mu\lambda$ addũt, alij $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ pro $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ legũt nullo modo probare possum. Interim P. Lentulus Sura legatos Allobrogum, qui Romam questum de auaritia magistratuum venerant, sollicitauit, eosque in Galliam ad suos ciues cum litteris misit. Cicero omni re, opera Q. Fabij Sangæ patroni ciuitatis Allobrogum, cognita, L. Valerio Flacco, & C. Pomptinio prætorib. imperauit, vt in ponte Muluo per insidias Allobrogum comitatus deprehenderent. Igitur III Nonas Decem. cum ad uesperasceret occultè eò profecti, tertia fere vigilia exacta, Allobroges cum comitatu & litteris comprehenderunt, atq; ad Ciceronem, cùm iam dilucesceret, deduxerunt. III Nonas Cicero principes coniurationis ad se venire iussit, & senatum in ædem Concordiæ vocauit. Ibi. T. Vulturcij, & Allobrogũ indicijs coniuratio omnis patefacta est. Introductis in senatum indicibus, Cicero constituit C. Cosconium, M. Messallam, P. Nigidum, Ap. Claudium, qui omnia indicum dicta, interrogata, responsa perscriberent. quod ipse pro Sulla refert. Tum Lentulus, Cethegus, Statilius, Gabinius, & Cæ

parius ex S. C. in custodiam sunt traditi. quæ Cicero in Catil. 3. Sallustius, Plutarchus, Appianus & Dio pluribus verbis exponunt. Eo die senatus Ciceroni togato, non, vt multis, bene gestæ, sed, vt nemini, conseruatæ reip. testimonium dedit, & singulari genere supplicationis deorum immortalium templa patefecit, in orat. in Pisonem. eiusdem supplicationis mentio est Catilin. 3. & 4. Philipp. 2. & 14. pro Sulla, & epist. 4. lib. 15. Famil. Sub noctem progressus in contionem Cicero, populo, qui frequens aderat, quidquid in Senatu actum erat exposuit ea oratione, quæ tertia in Catilinam exstat, & nona Consularis numeratur epist. 1. lib. 2. ad Att. E concione Cicero, vt Plutarchus scribit, in domum vicini à populo deductus fuit, eo quòd domi eius in operto sacra Bonæ deæ à mulieribus & Vestalibus fierent. ibi tum peracto sacrificio, cùm ignis in ara iam exstinctus putaretur, magna flamma è cineribus in altum sublata fuit. quo ostento aliarum mentes perculsæ fuerunt, Vestales Terentiam Ciceronis coniugem maritum adire, atq; dicere iusserunt, Quæ de patriæ salute agere instituisset, ea exsequi ne dubitaret. Ostenti huius mentio est quoq; in Dionis

historia

historia lib. 37. Postero die, pridē Nonas Decem. indicibus præmia constituta fuerunt, vt Cicero in Catil. 4. indicat. Nonis Decembr. cū Cicero Consul intelligeret, paratos esse, qui Lentulum & Cethegum eriperent, dispositis præfidijs, & senatu conuocato retulit, quid de ijs fieri placeret, qui in custodiam traditi erant. Primus D. Iunius Silanus, quia consul designatus erat, sententiam rogatus, extremum supplicium in eos decreuit. ei assensu sunt deinceps multi donec ad Ti. Nerone sententiæ dictio peruenit. hunc censuisse Appianus ait, vt comprehensi in vinculis haberētur, quoad Catilina bello profligatus esset. Cæsar deinde prætor designatus censuit, eos publicatis bonis in vinculis per municipia habendos. Huic sententiæ, ait Plutarchus, cū & æquitatis plena, & ab homine eloquentissimo dicta esset, momenti Cicero non parum addidit: surrexit enim, atque in vtranque partem disseruit, partim illiam Silani, partim hanc Cæsaris sententiam defendens. quib. verbis summam quartæ orationis in Catilinam comprehendit. in qua Cicero de duabus sententijs contrarijs ita disputat, vt non obscurè in seueriorem Silani inclinet.

H 5

atque

atq; hæc est decima oratio Consularis: quã in senatu Nonis Decembr. habitam fuisse, ipse ep. 1. lib. 2. ad Att. scribit. vt satis mirari nequeam, Silium & Curionem affirmare, illam orationẽ VII Idus dictam fuisse. Cæsari deinceps omnes assensos esse vsq; ad Catonẽ, Appianus & Dio tradunt. Plutarchus ait, Q. Lutatium Catulum primum contradixisse. Inde M. Porcius Cato tribunus pl. designatus, adhuc admodũ adolescens, pæne inter vltimos rogatus sententiam, tanta vi animi atq; ingenij inuectus est in coniurationem, vt ardore orationem omnium lenitatem suadentium societate consilij suspectam fecerit. sic impendentia ex ruinis incendijsq; vrbis, & commutatione status publici pericula exposuit, ita consulis virtutem amplificauit, vt vniuersus senatus in eius sententiam transfiret. hæc Velleius. tu lege Ciceronem pro Sextio. 17. a. Facto igitur S. C. in Catonis sententiam, supplicium de Lentulo, Cethego, Statilio, Gabinio, Cæpario in carcere sumtum est. Atq; ita M. Cic. suis cõsilijs, suis laboribus, sui capitis periculis, sine tumultu, sine dilectu, sine armis, sine exercitu, quinque hominibus comprehensis atq; confossis, incensione vrbem, interneccione ciues

ciues, vastitate Italiam, interitu remp. liberavit, in orat. pro Sulla. Ad vesperum, cum Cicero, ut Plutarchus scribit, per forum sedomum suam reciperet, non iam silentio ciues, neq; ordine illum deducebant: sed quocunq; accesserat, omnes eum vocibus & plausu excipiebant, & seruatorē ac conditorē patriæ appellabant, in foribus lampades & faces accensæ vicis & angiportus clarissima luce collustrabāt. pro tectis mulieres stabant, ut eum virum honorarent & spectarent, qui clarissimis viris comitatus tanto splendore per forum ascenderet. Atque hæc facta sunt Nonis Decembr. quas Cicero semper in ore habebat, ut scribit Brutus ad Att. Vide ep. 9. lib. 1. Fam. ep. 16. lib. 1. & ep. 1. lib. 10. ad Att. In consulatu M. Tullius legem quoque de legationibus liberis tulit, ne, sicut antea, infinitum, sed annum tempus earum esset, lib. 3. de legibus. Quæstor Ciceronis cos. fuit T. Fadius, post red. in senatu. Antonij quæstor fuit P. Sextius, pro Sextio. Eodem anno Cicero consul L. Luculli currum triumphalem pæne in urbem introduxit, in Lucullo. itaque Murenæ consulatum petenti exercitus totus Luculli, qui ad triumphum per eos dies venerat, præsto affuit.

Eodem

Eodem consule referente, primum decem dierum est supplicatio decreta Cn. Pompeio Mithridate interfecto, confecto que Mithridatico bello, in orat. de prouincijs cos. Haftenus consulatum Ciceronis descripsimus. de quo M. Crassus ita dixit, Se, quod esset senator, quod ciuis, quod liber, quod uiueret, Ciceroni acceptum referre. quoties coniugem, quoties domum, quoties patriam videret, toties se beneficium eius videre, epist. II. lib. I. ad Att. Maxime verò consulatum hunc Cn. Pompeius probauit: qui, vt Ciceronem primum decedens ex Syria vidit, complexus & gratulans, eius beneficio patriam se visurum esse dixit, Philip. 2. Idem vir abundans bellicis laudibus Ciceroni multis audientibus hoc tribuit, vt diceret, frustra se tertium triumphum deportaturum fuisse, nisi eius in rep. beneficio, vbi triumpharet, esset habiturus, lib. I. de Officijs. Ciceronem praeterea Q. Catulus princeps senatus, & auctor publici consilij frequentissimo senatu parentem patriae nominauit, in Pisonem. Neque solum Catulus, verum etiam multi alij saepe in senatu Ciceronem patrem patriae nominarunt, vt ipse testatur pro Sextio. in his Plutarchus numerat Catonem.

tonem. de quo Appianus: Cùm Cato Ciceronem patrem patriæ appellasset, populus acclamauit: atque, vt quibusdam placet, hæc appellatio primum Ciceroni tributa, inde ad Imperatores peruenit. Hinc Iuuenalis Saty. 8. Roma parentem, Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit. & Plinius lib. 7. cap. 30. M. Tullium sic affatur: Salue primus omnium parens patriæ appellate. De Cicerone L. Gellius vir clarissimus in contione dixit, si ille consul, cum fuit, non fuisset, remp. funditus interituram fuisse, post red. ad Quirites. Idem ciuicam coronam Ciceroni deberi à rep. dixit, in Pisonem. vide Gellium lib. 5. cap. 6. Cùm extremis diebus anni huius noui tribuni pl. (qui a. d. IV Id. Decembr. magistratum inibant, vt supra ad annum DC LXXXVI demonstrauimus) res eas, quas Cicero consul gesserat, vexare cuperent, ille P. Sextium Capua accersiuit cum eo exercitu, quem tum secum habebat: cuius aduentu tribunorum conatus sunt retardati, Cicero pro Sextio. Hos tribunos Plutarchus Metellum, & Bestiam nominat: sed L. Calpurnius Bestia tribunatu iam V Id. abierat, quod Manutius & Corradus ex Sallustio monuerunt. Quintus autem
Metellus

P. Sextius Capua accersiuus cum exercitu à Cic. Consule.

Metellus Nepos nouus tribunus pridie Kal. Ianuarij Ciceronem consulem abeuntem magistratu contionis habendæ potestate priuauit. cuius iniuria Ciceroni tamen honori summo fuit. nam cum ille nihil ei, nisi vt iuraret permetteret, magna voce iurauit verissimum pulcherrimumque iusiurandum: quod populus item magna voce ipsum verè iurasse iurauit, epist. 2. li. 5. Fam. Iurauit autem se patriam conseruasse, vt Plutarchus & Dio scribunt. & ipse Cicero in Pisonem, Ego, inquit, cum in contione abiens magistratu dicere à tribu nopl. prohiberer, quæ constitueram; cumque is mihi tantummodo, vt iurarem permetteret; sine vlla dubitatione iurauit, remp. atque hanc urbem mea vnus opera esse saluam. mihi populus R. vniuersus illa in contione non vnus diei gratulationem, sed æternitatem immortalitatemque donauit, cum meum iusiurandum tale atque tantum iuratus ipse vna voce & consensu approbavit. quo quidem tempore is meus domum fuit è foro reditus, vt nemo nisi qui mecum esset, ciuium esse in numero videretur. huius frequentia, qua abiens consulatu domum fuit reductus, mentio est in epist. 13. lib. 1. ad Att.

Anno

Anno urbis DCXCI, Ciceronis
XLV COSS. fuerunt,

D. IVNIUS SILANVS. L. LICINIUS MVRENA.

AB his Consulibus lata fuit lex Iunia Licinia. qua, vt leges trinundino die promulgarentur, pœna adiecta cauebatur, Cic. Philip. V. Vbi lex Cæcilia & Didia? vbi promulgatio trinundinum? vbi pœnæ recenti lege Iunia & Licinia? eiusdem legis meminit in Vatinius, & ad Atticum ep. 9. lib. 2. & epist. 15. lib. 4. Initio huius anni Catilina in agro Pistoriensi à C. Antonio proconsule cum exercitu cæsus est, Sallustius, Dio lib. 37. Liuius lib. 103. Vicit eum prælio M. Petreius legatus Antonij. de quo Cicero pro Sextio. Victo Catilina Antonius laureatos fasces, vt Obsequens scribit, in Macedoniam prouinciam tulit. cui per triennium deinde præfuit. Quia vero Antonius in fascib. insignia laureæ præferebat, Imperator appellatus erat. qua de re scripsi in Ligarianam. Itaque Cic. epist. 5. li. 5. famil qua Antonio T. Pomponium Atticum in Græciam proficiscentē hoc anno commendauit, Imperatori adscribit. quod Paulus Manutius sine causa miratur.

nam

nam & Dio li. 37. apertè tradit, Antonium ob victoriam de Catilina, quanquam cæforum numerus infra legitimum esset, Imperatorem appellatum fuisse. Metellus tribunus pl. a. d. III Non. Ianuar. vt est ep. 2. li. 5. famil. cùm agere cœpisset, non in senatu, vt vir doctus annotauit, sed ad populum, *ὃν τῶ ὁμίλῳ*, vt Dio loquitur, (fuisse autem diem comitiale[m] vetus Kalend. ostendit) tertio quoque verbo orationis suæ Ciceronem appellabat, cùm clamaret, non licuisse ei, Létulum, Cethegum, & reliquos ciues indicta causâ necare. atque hoc crimen verbo Ciceroni, re senatui intendebatur, auctore Dione. Cicero Metello fortianimo restitit, & orationem Metelli: nã contra contionem Metelli scripsit, cum ille prior scripisset, epist. 10. lib. 1. & ep. 12. lib. 3. ad Att. Meminit Quinctilia. lib. 9. ca. 3. Gellius lib. 18. ca. 17. Priscianus lib. 9. & 10. Tunc etiam Metellus Celer, qui Galliam prouinciam pro consule obtinebat, ad Ciceronem misit epist. 1. li. 5. famil. que rens Nepotem fratrem suum ab eo oppugnatum. cui Cicero epistola secunda respondet. Hoc anno ex iudicio L. Vettij equitis R. qui de Catilinæ socijs in vrbe remanserant partim præsentés, partim cum
citati

citati non respondissent, damnati sunt, vt Diò scribit. in his fuerunt P. Autronius, Ser. Sulla, L. Vargunteius, M. Porcius Læca, C. Cornelius. quos Cicero in orat. pro Sulla nominat. damnati sunt lege Lutatia de vi publica. quod indicant hæc verba Ciceronis pro Cœlio: Quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuium, Reip. extremis pæne temporibus tulit: quæq; lex, sedata illa flamma consulatus mei, fumantes reliquias coniurationis exstinxit. Tum L. Torquatus, qui P. Cornelio Sullæ consulatum antetriennium eripuerat, eiusdē nomen de duplici coniuratione detulit. de priore, quæ L. Tullo, M. Lepido cos. inita fuit, Q. Hortensius, de posteriore Cicero, qui illam anno superiore oppreferat, defendit oratione illa, quæ pro P. Sulla exstat. quam hoc tempore, condemnatis alijs coniuratis, habitam esse, illa verba argumento sunt: Seueritatem iudiciorum, quæ per hos menses in homines audacissimos facta est, lenitate ac misericordia mitigate. Huc accedit, quòd homines docti tribunum illum, quem Cicero ad legendos coniuratos ex illis relictum videri ait, Metellum Nepotem esse non sine causâ putant. Eodem tempore, cùm Sulla

reus esset, domum Cicero in palatio emit, ut Gellius scribit lib. 12. ca. 12. Domus em-
 tæ à se meminit epist. 10. li. 1. ad Att. quam
 scripsit mēse Ianuario anni sequentis. qua-
 re non dubito, quin extremo huius anni
 mense, cum Q. Fufius Calenus tribuna-
 tum pl. iniuisset, Cicero scripserit epist. 6.
 lib. 5. Famil. ad P. Sextium. qui, cū anno
 superiore C. Antonij cōsulis quæstor fuis-
 set, hoc anno pro quæstore cum eodem in
 Macedonia erat. vide orat. pro Sextio. Cn.
 Pompeius, confecto iam bello Mithrida-
 tico, litteras publicè miserat: in quibus,
 quòd gratulationem de rebus à se in vrbe
 gestis prætermiserat, Cicero cum eo ex-
 postulat ep. 7. lib. 5. Famil. P. Clodius Ap.
 F. adolescens audax & insolens Pompeiæ
 vxoris C. Cæsaris amore captus, extremo
 hoc anno, cū Bonæ deæ in domo Cæsari-
 ris pro populo fieret, in opertum cum ve-
 ste muliebri venit: sperans se, quòd imber-
 bis esset, clam ingressum, ad Pompeiã per-
 uenturum. Sed dum in amplis & laxis edi-
 bus oberrat, ab Aureliæ matris Cæsaris an-
 cilla conspicitur, nomenque rogatus, cū
 se Auram pedisequam Pompeiæ quærere
 dixisset, ex voce agnoscitur, & à mulieri-
 bus in cubiculo ancillæ, cum qua domum

in-

ingressus erat, deprehenditur, atque foras eijcitur, vt Plutarchus in Cicerone & Cæsare scribit. Cicero in orat. de harusp. resp. ait, illum ancillarum beneficio emissum esse. tu vide epist. 10. & sequentes lib. 1. ad Att.

*Anno urbis DCXCII, Ciceronis
XLVI COSS. fuerunt,*

M. PVPIVS PISO. M. VA.
LERIVS MESSALLA.

P. Clodij facinore patefacto, à Virgini-
bus & pontificibus id nefas est decre-
tum. Cæsar deinde vxori nuntium remisit,
& Clodium tribunusp. accusauit, auctore
Plutarcho in Cæsare. Accusatorem Clodij
Cicero de harusp. resp. Lentulum nomi-
nat. Clodium incesti crimine à tribus Len-
tulis accusatum fuisse, Valerius lib. 4. cap.
2. tradit. De Clodij iudicio vide ep. 13. lib.
1. ad Att. in eo M. Tullius testis productus,
cùm Clodius crimen ita refelleret, vt dice-
ret, se illa nocte non Romæ, sed longe ab
vrbe Interamnæ apud Casinium Scho-
lam fuisse, Cicero contra pro testimonio
dixit, illum ad se domum venisse, & de qui-
busdam rebus egisse. id quod verum erat,
Plutarchus, Cicero pro domo, & Milone,

ibidemque Asconius, Quinctilianus lib. 4. cap. 2. Valerius lib. 8. cap. 5. Absoluto Clodio, Cicero, cum eo Idib. Maij in senatu contendit, epist. 13. lib. 1. ad Att. Hoc anno Q. Tullius Cic. M. frater prætor fuit: cumq; prætores prouincias fortirétur, Q. Ciceroni Asia obtigit, epist. 12. li. 1. ad Att. Obtinuit eam prouinciam per triennium, cum L. Valerio Flacco successisset, vt ex orat. pro Flacco intelligitur. Eodem anno Censores creatos fuisse, & lustrum condidisse, ex lib. 1. ad Att. & Dionis lib. 37. satis notum est. Hi Onuphrio sunt, P. Seruilius Isauricus, & Mam. Aemilius Lepidus. Ante hos Censores Ciceronem pro Archia dixisse, hæc verba orationis, quæ ex tanto numero Interpretum nemo adhuc exposuit, arguunt: [Est enim obscurum, proximis censoribus hunc cum clarissimo imperatore L. Lucullo apud exercitum fuisse, superioribus cum eodem quæstore fuisse in Asia, primis Iulio & Crasso nullam populi partem esse censam.] L. Iulium Cæsarem & P. Licinium Crassum censores fuisse, primos post datam ciuitatem Archiæ, anno DCLXIV diximus. Tertio anno post L. Marcius Philippus & M. Perperna censores lustrum LXVI. fecerunt. quo tempo-

tempore Archias in Asia fuit cum Lucullo quaestore, qui per multos annos admirabili quadam laude prouinciæ præfuit, Cicero in Lucullo. Censura deinde intermissa fuit vsque ad annum vrbis DCLXX XIII. quo L. Gellius, Cn. Lentulus iustrum LXVII fecerunt, cum Lucullus in Asia bellum contra Mithridatem administraret. atque hi Censores proximi ante Ciceronis Consulatum censum egerunt. Nam qui Cotta & Torquato C O S. creati fuerunt, propter dissensionem abdicarunt: illi autem, qui anno insequenti ijs successerunt, intercedentibus tribunis p. nihil agere potuerunt, auctor Dio lib. 37. Itaque M. Tullius post consulatum ante censores, qui hoc anno creati fuerunt, A. Licinium Archiam, cui Gracchus quidam ciuitatis controuerſiam mouerat, defendit illa oratione, quæ exstat. in qua primò, eum ciuem esse, probat: deinde reliqua oratione ornat, vt ciuitate Romana dignum esse demonstret. Corradus ex epist. 13. lib. 1. ad Att. putat, Ciceronem pro Archia dixisse Metello & Afranio cos. sed qui, quod inchoauit, nondum perfecit, nihil scripsisse videri potest. Hoc anno Pompeius tertium triumphum de Mithridate, & Tigra-

ne, plurimisq; regibus, ac gentibus per biduũ III, & prid. Kal. Octob. vt est in Fastis Capitol. egit. triũ triumphorum Pompeij mentio est li. 2. de diuinat. de ijsdem Cic. pro Balbo. Cuius tres triũphi testes essent, totum orbem terrarum nostro imperio teneri. Eodem anno C. Cæsar, cùm esset in Hispania prætor, populum Gaditanum summis ornamentis affecit, controuersias sedauit, iura ipsorum permissu statuit, & inueteratam quondam bābariam ex Gaditanorum moribus disciplinaque deleuit, vt Cicero in eadem oratione testatur. Tum quoq; C. Pomptinius, qui anno superiore in Galliam vltiorem ex prætura missus erat, Allobrogas domuit, vt copiose Dio lib. 37. narrat. Meminit Cicero in orat. de prouincijs cos. & Liuius lib. 103. Nonis Dec. Cicero ad Att. scripsit epist. 14. lib. 1.

*Anno urbis DCXCIII, Ciceronis
XLVII Consules fuerunt,*

Q. CAECILIUS METELLVS
CELER. L. AFRANIUS.

DE his consulibus Cicero lib. 1. ad Att. Primis huius anni mensib. Tullius in vrbe fuit, ep. 15. & 16. lib. 1. ad Att. effecit-

effecitq; ne Q. fratri in Asia succederetur, epist. I. li. I. ad fratrem. L. Flavius tribunus pl. legem agrariam auctore Pompeio promulgavit de agris diuidendis militibus Pompeij, & plebi. de qua Cicero lib. I. ad Att. & Dio lib. 37. qui scribit, Metellum consulem tum à Flauio in carcerem ductum fuisse. vnde Cicero epist. I. li. 2. ad Att. nunc consule in carcere incluso. P. Clodius, vt idem Dio scribit, tribunatus cupidus primum tribunos quosdam submitit, qui legem ferrent, vt patricijs quoq; eius magistratus capiundi potestas esset, quod vbi non persuasit, patriciatum eiuravit, atque in contionem progressus ad plebem transfijt. In hanc sententiam Dio. Cicero vero epist. 15. libro I. ad Att. ita scribit: C. Herennius tribunus pl. ad plebem P. Clodium traducit: idemq; fert, vt vniuersus populus in campo Martio suffragium de re Clodij ferat, Addit Dio: Clodius tribunatum statim petijt: sed creatus nõ est, Metello ei resistente: qui & propinquus Clodij erat, & ea, quæ ille agebat, non probabat. præterdebat vero, adoptionem more maiorum non esse factam: quia plebeius, nisi lege Curianta, fieri nemoposset. apud Dionem, *ὡς τῆ ἐισφορᾷ τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου*, mendose est pro

τοῦ φρατριάτικοῦ quod ex lib. 39. cognoscitur. ubi, τὴν ἐσφορὰν τοῦ φρατριάτικοῦ de Clodij adoptione agens dicit. Clodio igitur tum frater Metellus, & concors senatus principi Cn. Pompeio sententiam dicenti acerrimè vna voce ac mente restitit, Cic. de harus. resp. Metellus etiam consul incipientem furere Clodium atque conantem sua se manu interfecturum, audiente senatu, dixit, pro Cælio. Idib. Martijs huius anni Cicero Commentarium consulationis suæ græcè compositum ad Atticum misit, ep. 16. lib. 1. Misit eundem Rhodum ad Posidonium, ut ornatius de iisdem rebus scriberet. ille vero rescripsit, se illud ὑπόμνημα cum legeret, non modo non excitatum esse ad scribendum, sed etiam plane perterritum, epist. 1. lib. 2. ad Att. Cicero nem ἐν τῷ περὶ τῆς ὑπατείας Plutarchus in Cesare adducit. Scripsit etiam Cicero de consulatione sua versibus tres libros. Tertium poemata expectato, inquit ep. 16. lib. 1. ad Att. & ep. 3. lib. 2. Sed me κατάκρισις mea illa commouet, quæ est in libro tertio. Libro etiam primo de diuin. Q. frater plures versus ab Vrania Musâ in secundo de Consulatione pronuntiatos commemorat. quorum tres ex libris Consulationis Ciceronis

Lactan-

Laetantius adducit libr. 3. cap. 17. De Prognosticis, quæ Atticum propediem expectare iubet epist. 1. lib. 2. quid dicam non habeo. Certe quæ lib. 1. de Diuinatione ex Ciceronis prognosticis adducuntur, Aratea sunt, atq; in Διοσημείοις græcè exstant. Priscianus quoque lib. 10. 16. & 18. Cicero in Prognosticis citat. verum, quos adducit versus, ex Arato expressi sunt. Post Idus Martij huius anni Cicero aliquamdiu ruri fuit. Romam autem è Pompeiano se recepita. d. IIII. Id. Maij, epist. vlt. lib. 1. ad Att. Kal. Iunij Antium profectus fuit, epist. 1. lib. 2. ad Att. Hoc anno Q. Metellus Nepos prætor portoria Italiæ lege lata sustulit, auctore Dione. de portorijs Italię sublatis, Cicero ep. 16. lib. 2. ad Att. Sub idem tempus, vt Dio scribit, Faustus Sullæ F. in honorem patris munus gladiatorium, & magnificum epulum populo dedit: balneas etiam cum oleo gratuito præbuit. Hoc munus Faustum testamento patris debuisse, Cicero pro Sulla ait. Hoc est Fausti adolescentis nobilissimi epulum magnificentissimum, ex quo Vatinius famem suam expleffe, Cicero in interrogatione ait. Hoc anno conspiratio inter tres principes ciuitatis facta est, Cn. Pom-

peium, M. Crassum, & C. Cæsarem, de qua Cicero lib. 2. ad Att.

*Anno urbis DCXCIII, Ciceronis
XLVIII COSS. fuerunt,*

C. IULIVS CAESAR M. CAL-
PURNIVS BIBVLVS.

CVM C. Antonio C. Octavius in Macedonia anno superiore successisset, ut cognoscitur ep. 1. lib. 2. ad Att. Antonius hoc anno lege Lutatia de vi accusatus est à M. Cœlio, ut est in orat. pro Cœlio. Antonium apud Cn. Lentulum Claudianum (sic lego ex libris olim impressis) reum factum esse à Q. Fabio Maximo, Cicero in Vatinius demonstrat. sed, an de eodem crimine Cœlius & Maximus accusarint, mihi non constat. Hoc Dio lib. 38. scribit, Antonium de Catilinæ coniuratione in iudicium adductum, propter malè administratam prouinciam condemnatum fuisse. Cic. vero pro Cœlio ait, Antonio non cuius opinionem maleficij cogitati. Antonius condemnatus in Cephallenia exsulauit, auctore Strabone lib. 10. nec à M. Antonio fratris filio cum alijs exsulibus restitutus fuit, Philip. 2. De sua defensione Cic. pro domo ita inquit: Hora fortasse sexta diei

diei questus sum in iudicio, cum C. Antonium collegam meum defenderem, quædam de rep. quæ mihi visa sunt ad illius mihi feri causam pertinere. hæc homines improbi ad quosdam viros fortes longe aliter, atque à me dicta erant, detulerunt. hora nona, illo ipso die, tu es adoptatus. Hinc Suetonius in Iulio: Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum statum, P. Clodium inimicum eius, frustra iam pridem à patribus ad plebem transire nitentem, eodem die, horaq; nona traduxit. Tránsijt Clodius ad plebem adoptione, quæ arrogatio dicitur. adoptatus fuit à P. Fonteio. contra quam adoptionem Cicero pro domo sua disputat. de eadem Suetonius in Tiberio: P. Clodius ob expellendum vrbe Ciceronem plebeio homini, atq; etiam natu minori in adoptionem se dedit. In hac adoptione Cæsar legem Curiatã tulit, Pompeius in auspicio fuit, epist. 7. & 12. li. 2. ad Att. & de harusp. respõsis. Tullius mēse Aprili & Maio extra urbē Antij, in Põpeiano, Formiano, & Arpinati in litteris vixit: ibiq; ep. quartam & sequentes vsque ad. 18. lib. 2. ad Atticũ misit. Attico deinde in Epirum profecto, Cicero se Romam recepit, & ea, quæ insequentibus epistolis leguntur,
ad

ad Atticum scripsit. Consilijs publicis nullis, vt est ep. 23. intererat, totumque se ad forenses operam laboremque contulerat. Tum A. Thermus bis Cicerone defendente absolutus est, pro Flacco. Tum quoque L. Valerius Flaccus, qui ex prætura, quam Cicerone consule gesserat, Asiam prouinciam obtinuerat, à D. Lælio repetundarum accusatus, à Q. Hortensio & M. Cicerone defensus est. Ciceronis oratio exstat: de Hortensij defensione vide epist. vlt. lib. 2. ad Att. Hoc anno P. Vatinius, qui in Dionis libris *πούπλιος ἀτίμιος* non sine mendo nominatur, tribunus pl. Cæsari consuli in omni re obsecutus est, eaque gessit, quæ à Cicerone in interrogatione in Vatinium reprehenduntur. Lege Vatinia Cæsari data in quinquennium fuit Gallia citerior cum Illyrico, & tribus legionibus. quibus Senatus Galliam vltiorem cum alia legione adiecit, Dio libr. 38. Plutarchus, Suetonius, & Orosius lib. 6. ca. 7. In hoc imperio Cæsar Ciceronem sibi legatum esse volebat, lib. 2. ad Att. epist. 19. & ep. 18. A Cæsare, inquit, valde liberaliter inuitor in legationem illam, sibi vt sim legatus. & de prouincijs cos. Me, vt sibi essem legatus, non solum suafit, verum etiam rogauit.

gavit. Consul Cæsar leges multas tulit, quæ ab ipso Iuliæ sunt appellatæ. de quibus Dioli. 38. & Cicero de harusp. resp. Tum, leges Iulias contra auspicia latas, & hic & in contionibus dicere. Tulit præterea, ut ager Campanus ijs, qui ternos pluresue liberos haberent, diuideretur, Suetonius & Velleius. Curatores etiam, qui agros diuiderent, constituit Vigintiuiros ex ijs, qui plurimos honores gessissent, atque ad eam rem quàm maxime idonei essent, auctore Dione initio lib. 38. Suetonius quoque in Augusto, XXuiros agrum Campanum plebi Iulia lege diuisisse, ait. In his fuit Cosconius. quo mortuo Cicero in eius locum inuitatus fuit, ep. 19. lib. 2. ad Att. in ijsdem fuit Cn. Tremellius Scrofa, quo de Varro lib. 1. de re rust. cap. 2. nominat eosdem Frontinus, & Plinius lib. 7. ca. 52. Sed Cic. XXuiratum repudiauit. quod Quintilianus lib. 12. cap. 1. scribit. & ipse epist. 2. lib. 9. ad Att. de Cæsare inquit, Repudiari se totum, magis etiam quàm olim in XXuiratu, putabit. ac solet, cum se purgat, in me conferre omnem illorum temporum culpam: ita me sibi fuisse inimicū, ut ne honorem quidem à se accipere vellem. Paterculus quoque in commemoratione

tione exfulij Ciceronis addit: Hoc sibi cō-
 traxisse videbatur Cicero, quòd inter XX-
 uiros diuidendo agro Campano esse no-
 luisset. Hic scrupulum inijcit oratio de pro-
 uincijs cos. in qua Cicero ait, se à Cæsare
 fuisse rogatum, vt quinqueuiratum acci-
 peret, eumq; se obstinatione quadam sen-
 tentiæ repudiasse. præterea quinqueuiri
 nominantur epist. 7. lib. 2. ad Att. Sunt viri
 doctissimi, in rebus Romanis cognoscen-
 dis diu multumq; versati, qui scribunt Cæ-
 sarem ad estimationem agri Campani XX-
 uiros creasse, ac præterea quinque, qui æ-
 stimatum diuiderent. Dant illi quidem te-
 stem in hanc rem Dionem: sed verba, qui-
 bus hoc demonstratur, in græca eius histo-
 ria inuenire equidem adhuc nulla potui.
 Comitij tribunitijs P. Clodius Pulcher tri-
 bunuspl. factus fuit opera Cæsaris, vt scri-
 bit Dio, & Plutarchus in Cæsare. Et si au-
 tem Pompeius Clodium omni cautione,
 fœdere, execratione deuinxerat, nihil in
 tribunatu contra Ciceronem esse factu-
 rum, vt est pro Sextio: ille tamen in fide
 non mansit: sed tribunuspl. factus conti-
 nuo se in Ciceronē conuertit. qua de re di-
 cemus, si prius illud admonuerimus, hūc
 tertium fuisse annum imperij Q. Cicero-
 nis in

nis in Asia. quo ad duos priores adiuncto, M. Cicero epistolam illam pulcherrimam, quæ est prima li. 1. ad fratrem misit. in qua omnia præcepta bene administrandæ provinciæ ita persequitur, vt amplius nihil requiri possit. Eiusdem anni vltimis mensibus scripsit epistolam secundam ad fratrem, vt ex ipsa cognoscitur.

*Anno urbis DCXCV, Ciceronis
XLIX COSS. fuerunt,*

L. CALPURNIVS PISO CAE-
SONIVS. A. GABINIUS.

PRætores huius anni à Suetonio in Iulio nominantur duo, C. Memmius, & L. Domitius. C. Memmium prætorem ex lege Licinia & Iunia edixisse, vt Vatinius adesset die tricesimo, Cicero in Vatinium ait. Piso, & Gabinius sunt duo funesti, non consules, sed latrones atq; euerfores Reip. quos suis coloribus Cicero multis locis depinxit: vt in orat. post reditum, pro domo, pro Sextio, de provincijs cos. in Pisonem, & alibi. His consulib. sedentibus, inspectantibus, atq; adeo adiuuantibus M. Tullius conseruator patriæ à sceleratissimo tribunopl. in exulium eiectus est.

Clo-

Clodius enim, vt Dio lib. 38. ſcribit, ſperans, facile ſe Ciceronem oppreſſurum, ſi prius ſenatum, equites & plebem ſibi conciliaſſet, quattuor leges, populares illas quidem, ſed reip. pernicioſas, initio huius anni, quod Cicero in Piſonem ſignificat, tulit: vnā, vt frumentum populo gratis daretur: alteram, ne quis per eos dies, quibus cum populo agi liceret, de cælo ſeruaret: tertiam de collegijs reſtituendis, nouiſq; inſtituendis: quartam, ne quem Cenſores in ſenatu legendo præterirent, ne ſcæua qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus, & vtriuſque Cenſoris ſententia damnatus eſſet. hæc Aſconius in Piſonianam, Dio lib. 38. & Cicero paſſim. Alias deinde rogationes idem Clodius vno eodemq; tempore promulgauit, vnā de prouincijs conſulum nominatim, alteram de Ciceronis pernicie, vt ait pro Sextio. Pactus enim cum Conſulibus, Gabiniō Syriam, Babylonem, Perſas; Piſoni Achaiam, Theſſaliam, Græciam, Macedoniam, omnemq; Bœotiam dedit, Cicero de prouincijs, & in alijs orat. Ad Ciceronis perniciem lex illa pertinebat, qua tulit, Qui ciuem R. indemnatum interemiſſet, ei aqua & igni interdiceretur:

cuius

eius verbis etsi non nominabatur Cice-
ro, tamen solus petebatur, inquit Patercu-
lus libr. 2. idemq; scribit Dio lib. 38. atque
iccirco Tullius hoc priuilegium appellat.
vide orat. pro domo. Reus igitur Cicero,
vt Plutarchus scribit, vestem mutauit, &
sordidatus populo supplicauit. tum Clo-
dius illi omnibus vicis occurrebat stipatus
hominibus contumeliosis & temerarijs:
qui petulanter mutationem vestis, & habi-
tum Ciceronis exagitant, multisque lo-
cis luto & lapidibus in eum coniectis, sup-
plicationes impediabant. Cum Cicerone
tamen primum omnis fere ordo equester
vestem mutauit: eumq; nobilissimi ado-
lescentes numero ad XX millia sordidati,
deprecatores eius salutis, comitabantur.
Deinde cum senatus frequens conuenis-
set, vt vestem tanquam in publico luctu
mutandam censeret, idq; consules veta-
rent, & Clodius cum armis ad curiam ver-
saretur, senatores non pauci è senatu, vesti-
bus discisis & clamore sublato, se propri-
uerunt. Haftenus Plutarchus. Dio lib. 38.
tradit, equites in Capitolium tunc conue-
nisse, atque ad consules & senatum misisse
legatos non solum è suo ordine, verum
etiam Senatores duos, Q. Hortensium, &

C. Curionem, qui pro Cicerone deprecarentur. Vnde Cicero pro Sextio ait, Cum incredibilis in Capitolium multitudo ex tota vrbe, cunctaq; Italia conuenisset, vestem mutandam omnes, meq; omni ratione defendendum putarunt. erat tum senatus in æde Concordiæ, & Gabinium consullem, Pifone absente, orabat. equites quoque R. & omnes boni veste mutata se pro Ciceronis capite ad pedes Gabiniij proiecerunt. quorum precibus ab illo repudiatis, vir incredibili fide, magnitudine animi, constantia, L. Mummius ad senatum de rep. retulit, senatusq; frequens vestem pro Ciceronis salute mutandam censuit, pro Sextio. Dio hunc Mummius vocat L. Ninnium Quadratum, & scribit, cum populo auctorem fuisse, vt tanquam in aliqua publica calamitate vestem pro salute Ciceronis mutaret Pro me, inquit Cicero post reditum ad Quir. senatus, hominumq; præterea viginti millia vestem mutauerunt. Sed consules edixerunt, vt ad suum vestitum senatores redirēt. vide orationes post reditum, pro domo, pro Sextio, & in Pisonem. Tum Gabinius L. Aelium Lamiam equestris ordinis principē relegauit, quod Dio lib. 38. dicit, ἐκ τῆς πολιτείας ἐξήλασε.

memi-

meminit Cicero post red. in senatu, pro Sextio, in Pisonem, & ep. 16. lib. 11. Famil. Itaq; Cicero non solum à consulibus, verum etiam à Cn. Pompeio proditus & derelictus, maluit vrbe cedere, quàm bonorum vitã seruis armatis obijcere, quod ipse in orationibus non semel testatur. Habebat domi suę Mineruę signum, idq; longo tempore religiosissimè coluerat. Cum autè ex vrbe discessurus esset, hoc signum in Capitolium delatum ibi dedicauit, & subscripsit, MINERVAE CVSTODI VRBIS, Plutarchus & Dio. Hęc est illa Minerua custos vrbis de qua Cicero ep. 25. lib. 12. fam. & lib. 2. de legib. Dio. lib. 45. ἀδελῶν φυλακίδα nominat. Discedentem M. Tullium omnes boni flentes profecuti sunt, vt ipse pro domo ait. Cessisse vrbe Ciceronem puto mense Martio extremo. nam, vt ex Plutarchi Cæsare, & primo Commentario de bello Gallico intelligitur, cum Heluetios a. d. V. Kal. Aprilis de finibus suis exire constituisse, Cæsar cognouisset, maturauit ab vrbe proficisci, atque octauo die ad Rhodanum peruenit. neque tamen prius Cæsar ad exercitum abiit, quàm Ciceronem per Clodium Italia expulisset,

auctore Plutarcho. Vbi compertum fuit
 Ciceronem discessisse, Clodius de exfulio
 eius ad populum tulit, atque edictum pro-
 posuit, vt illi aqua & ignis interdiceretur,
 & ne intra quingenta millia passuum ab
 Italia tecto reciperetur. hæc Plutarchus in
 Cicerone. quibus gemina scribit Dio lib.
 38. in eo tamen dissentit, quòd Ciceroni
 lege Clodia irrogatum fuisse ait, ne intra
 stadiûm tria millia septingenta quinqu-
 aginta, id est, millia passuum CCCLXIX
 fere, ab vrbe illi esse liceret. Cicero epist. 4.
 lib. 3. ad Att. in lege hoc correctum fuisse
 ait, vt sibi vltra quadringenta millia lice-
 ret esse. Dio hoc quoque legi adiectum
 fuisse tradit, vt si Tullius intra spatium de-
 finitum visus fuisset, & ipse, & qui eum re-
 cepissent impune interficerentur. hinc Ci-
 cero pro domo: Pœna est, qui receperit:
 quam omnes neglexerunt. Pœnam negle-
 ctam fuisse, omnibus reuerentibus M. Tul-
 lium, comiterque excipientibus & prose-
 quentibus, Plutarchus quoque scribit. Clo-
 dius præterea villas Ciceronis eiecti in-
 flammavit, & domum in palatio incendit,
 atque in area templum libertatis extruxit,
 Plutarchus, Dio, & Cicero pro domo. Bo-
 na diripiebantur, atque ad Consules de-
 fere-

ferebantur. columnæ marmoreæ ex ædibus ad focrum Pisonis portabantur: in fundum autem Gabinij vicini consulis, non modo instrumentum aut ornamenta villæ Tusculanæ, sed etiam arbores transferebantur. hæc Cicero pro domo, post red. in senatu, pro Sextio, & in Pisonem. Templum Libertatis, νεὼν ἐλευθερίας, Cicero lib. 2. de legib. templum Licentiæ vocat. Pulsum M. Tullium pedibus iter per Lucaniam Siciliam versus fecisse, Plutarchus scribit. Naryce Locridis fuit VI Idus Aprilis, ibique scripsit epistolam secundam li. 3. ad Att. Inde Cicero Vibonē venit, quod est oppidum Lucaniæ ad fretum, & à Locris conditum prius Hipponium appellatum fuit, Strabo lib. 6. Cæsar. 3. de bello Ciuili. Ibi, vt Plutarchus scribit, Vibius homo Siculus, qui cum alia multa commoda ex Ciceronis amicitia perceperat, tum eo consule præfectus fabrūm fuerat, illum in ædes quidem non recepit, sed fundum se ipsi assignaturum denuntiavit. Sic illa Plutarchi verba, χωρίον δὲ, καταγράψειν ἐπηγγέμετο, ego iam pridem conuerteram: cum præsertim alibi quoque e verbum καταγράφειν pro attribuere & assignare usurpatum notassem. vt περὶ φιλαδελφίας: ἕτεροι δὲ, παλ-

λακίσι καὶ πώρνας οἰκίας καὶ ἀγροῦς καταγράφον-
 tes, ὑπὲρ οἰκοπέδου καὶ γωνίας πρὸς ἀδελφοῦς
 διαμονομαχοῦσι. Merito igitur Xylander
 noster à Bochij & Corradi falsis interpre-
 tationibus discessit. Cicero se ad Vibonem in fundo Sicæ fuisse, ad Atticum scribit ep. 2. & 4. lib. 3. Siciliam, quam Cicero petebat, eo tempore obtinebat C. Virgilius (γαίσιος οὐεργίνος est apud Plutarchum) prætor. is Ciceroni scripsit, ne in Siciliam veniret. quare consilio repente mutato, iterum à Vibone Brundisium terra petere contendit, ut ipse pro Plancio narrat. In eo itinere III Idus April. Thurij scripsit epist. 5. lib. 3. ad Att. & XIV. Kal. Maij Tarenti sequentem. eodemque die se Brundisium venisse ep. 7. eiusdem libri scribit. urbem ipsam ingressus non est: sed in hortos M. Lenij Flacci se contulit, pro Plancio. meminit etiam in Sextiana. Apud M. Lenium dies XIII fuit, epist. 4. libr. 14. Famil. Prædie Kal. Maij, cùm Brundisio proficiscens, Dyrrachium vento secundo transmitteret, atque aduersus ex alto reflasset, reiectus est: deinde iterum in altum prouectus Dyrrhachium peruenit. vbi, cùm è naui in terram egressurus esset, terræ motum & maris conuulsionem exstitisse ferunt.

runt. vnde haruspices conijciebant, illius exfulium non fore diuturnum, quòd hæc mutationis signa essent. Hæc Plutarchus. Dyrrhachio aliquorum dierum viam in Macedoniam, ad Planciumq; perrexit, & cum eo Thessalonicam X Kal. Iunij venit, pro Plancio, & ep. 8. lib. 3. ad Att. Thessalonicæ Cn. Plancius sua liberalitate Ciceronem per menses septem retinuit. quo tempore plures epistolas ad Atticum scripsit, quæ lib. 3. ab octaua vsque ad XXII leguntur. Interim Q. Cicero, cùm iam Asiã per triennium obtinuisset, de prouinciã ante Kal. Maij decessit, ep. 9. lib. 3. ad Att. Fratrem aliquanto post suum discessum ex prouincia venisse, ait pro domo, meminit quoque in Sextiana. Itaque M. Cicero Idib. Iunij ad eum misit epist. 3. li. 1. & deinceps sequentem. Tertio No. Octob. Thessalonica ad Terentiam vxorem misit epist. 2. li. 14. Fam. Redeamus nunc ad acta vrbana. Cicerone expulso, Clodius legẽ promulgauit de Ptolemæo rege Cypri, vt bona eius publicarentur, & regnum in prouincię formam redigeretur: idq; negotium M. Catoni mandatum est. quo de Cicero sepe, Plutarchus in Catone, Appianus lib. 2. Dio lib. 38. Kal. Iunij, vt est in orat.

pro Sextio, decreuit Senatus frequens de Ciceronis reditu, dissentiente nullo, referente L. Mummius tribunus pl. intercessit Aelius Ligus. Pompeius quoque illo tempore se accusans, ut Plutarchus scribit, quod Ciceronem prodidisset, de illius reditu, amicorum opera adiutus, agere coepit. Resistente Clodio, placuit Senatui, nihil in rep. decernere, nulla de re agere, nisi Cicero ab exilio reuocaretur. Hinc Cicero pro Sextio: Omnia senatus reiiciebat, nisi de me primum consules retulissent. & in Pisonem: An tum eratis consules, cum quacunq; de re verbum facere coeperatis aut referre ad senatum, cunctus ordo reclamabat; ostendebatq; nihil esse vos acturos, nisi prius de me retulissetis? de eadem re vide epist. 24. libr. 3. ad Att. Initur deinde consilium de interitu Cn. Pompeij, ait Cicero pro Sextio. quam rem Asconius in Milonianam sic exponit: Cum III Idus Sext. Pompeius in senatum venisset, dicitur seruo P. Clodij ficam excidisse, eaq; ad Gabinium consulem delata, dictum est, seruo imperatum a P. Clodio, ut Pompeius occideretur. Pompeius statim domum redijt. ex eo domi tenus. & Cicero pro Milone: Comprehensus est in templo

templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta est confitenti sica de manibus. caruit foro Pompeius postea, caruit senatu, caruit publico. Huc pertinet illud paradoxo. 4. Ante senatum tua sica deprehensa est. & in Pisonem: Deprehensus cum ferro ad senatum is, quem ad Cn. Põpeium interimendum collocatum fuisse cõstabat. Meminit etiam pro domo. Quarto Kal. Nouembris octo tribunipl. de Ciceronis reditu legem promulgarunt: iisdemque referentibus P. Lentulus cos. designatus præstantissimam de Cicerone sententiam dixit, pro Sextio, post red. in senatu, & epist. 23. li. 3. ad Att. Thessalonica Cicero se Dyrrhachium recepit: ibique VI Kal. Decembr. scripsit ad Terentiam epist. 1. lib. 14. Famil. & partem epistolæ 22. lib. 3. ad Att. pridie Kal. Dec. inde misit ad Terentiam epist. 3. lib. 14. & ad Atticum epist. 23. lib. 3. & deinceps quatuor reliquas eiusdem libri. Exierunt deinde paludati in prouincias consules, Piso in Macedoniam, Gabinius in Syriam, Cicero pro Sextio. IIII Idus Decemb. noui tribunipl. T. Annius Milo, P. Sextius, C. Sestilius, M. Cispus, T. Fadius, M. Curtius, C. Messinius,

Q. Fabricius, Sex. Atilius Serranus, & Numerius Quinctius, magistratum inierunt, pro Sextio, & post reditum in senatu.

*Anno urbis DCXCVI, Ciceronis
L, COSS. fuerunt,*

P. CORNELIVS LENTVLVS
SPINTHER. Q. CAECILIVS
METELLVS NEPOS.

PRætores eodem anno fuerunt, L. Cæcilius, M. Calidius, C. Septimius, Q. Valerius, P. Crassus, Sex. Quinctilius, C. Cornutus, & Ap. Claudius Pulcher, Cicero post reditum in Senatu. Kalendis Ianuarij P. Lentulus simulac de sollempni religione retulerat, nihil humanarum rerum sibi prius, quàm de Cicerone agendum iudicauit. cum princeps rogatus sententiam L. Cotta dixit, nihil de Cicerone actum esse iure, nihil more maiorum, nihil legibus: proptereaque legē illi opus non esse. verum Pompeius censuit, vt ad senatus auctoritatem populi beneficium adiungeretur. atque eo die confecta res esset, nisi Sex. Atilius tribunus pl. non ausus intercedere, noctem sibi ad deliberandum postulasset. Hæc Cicero post redit. ad Quirites, pro domo, pro Sextio, & lib. 3. de legib.
Postea

Postea res acta est in senatu alia nulla. & cum varijs rationibus impediretur, voluntate tamen perspecta senatus, causa ad populum VIII Kal. Febr. fuit delata. quo die Clodiani, cæde in foro maxima facta, flumine sanguinis reditum Ciceronis intercludendum putauerunt, post redit. ad Quirites, & pro Sextio. Clodius enim, vt Dio lib. 39. scribit, illo die, cum lex ad populum ferretur, acceptis à fratre Appio gladiatoribus, quos ille in funere Marci propinqui sui daturus erat, impetu in multitudinem facto, multos vulnerauit, multosque occidit. Tum in foro tribunipl. vulnerati fuerunt, & Q. Cicero inter cadauera tanquam occisus iacuit, Plutarchus, & Cicero pro Sextio. Crudilissimæ cædis eo tempore in foro factæ mentio est etiam in Miloniana. Clodium Milo tum de vi postulauit: sed in iudicium non adduxisse Dio scribit, quòd nondum creati essent Quæstores, per quos iudicium fortitionem fieri oporteret, Neposque Prætori edixisset, ne quod iudicium, ante quam iudices sorte deligerentur, fieri pateretur. Quæstores autem, nisi habitis prius comitijs ædilicijs quibus hac de causa mora potissimum afferebatur

tur, creati non poterant. In hanc sententiam Dio: Cicero vero in Sextiana ait, consulem, prætorem, tribunumpl. noua noui generis edicta proposuisse: ne reus adesset, ne citaretur, ne quæreretur, ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceret. quo pertinet illud de harusp. resp. Restiterunt etiam, ne causam diceret. Quare, cum Milo videret iudicia esse sublata, ne Clodius omnia vi posset efficere, curauit, inquit idem post red. in senatu. Emit enim gladiatores, vt Dio scribit. de quibus Cicero lib. 2. de officijs: Sed honori summo nuper nostro Miloni fuit, quod gladiatoribus emittis reip. causa, quæ salute nostra continebatur, omnes P. Clodij conatus furoresq; compressit. Senatus autem multo ante, quam lex de Ciceronis reditu fuit lata, gratias agendas censuit ciuitatibus ijs, quæ M. Tullium ciuem optimè de rep. meritum recepissent, pro domo, in Pisonem, Parad. 4. & Plutarchus. Idem decreuit, vt qui prouincias cum imperio obtinerent, qui quæstores legatiq; essent, salutem & vitam Ciceronis custodirent, pro Sextio. Idem ad M. Tullij salutem auxilium omnium ciuium cuncta ex Italia, qui remp. saluam esse vellent, implo-

implorauit, in Pisonem. Factum enim S. C. fuit, vt litteris consularibus cuncta ex Italia omnes, qui temp. saluam vellent, conuocarentur, pro Sextio, post redit. in senatu, & pro domo. Cùm igitur Ciceronis capitis seruandi causa Romam vno tempore quasi signo dato Italia tota conuenisset, Lentulus consul senatum frequentissimum in Capitolium conuocauit, in Pisonem, & post redit. in senatu. Ibi tum in templo Iouis opt. max. Q. Metellus Nepos cos. qui Ciceroni vel maxime ex magnis contentionibus reip. fuerat inimicus, permotus cum auctoritate senatus, tum P. Peruilij incredibili grauitate dicendi, absens cum M. Tullio redijt in gratiam, post red. in senatu, pro Sextio, & de prouincijs cos. hic cum mitissimam orationem in senatu habuisset, Cicero ad eum misit epist. 4. lib. 5. Famil. in qua studium & auxilium eius implorat. Illo vero die, cum CCCCX senatores, magistratusque omnes in Capitolio adessent, Cn. Pompeius de scripto sententia dicta, vni Ciceroni patriæ conseruatæ testimonium dedit: cuius sententiam frequentissimus senatus, vno P. Clodio dissentiente, secutus, M. Tullium ab exfulio reuocauit, post redit. in senatu, pro Sextio
& pro

& pro Milone. de hoc S. C. in cōde Iouis Mariana factō, Cicero lib. I. de Diuinat. & Valerius lib. I. cap. 7. Faciebat eodem die ludos in theatro consul. quò cū ipse & senatores spectatum è senatu venissent, S. C. illud de Ciceronis reditu factum frequentissimo theatro, incredibili clamore & plausu comprobatum est, pro Sextio, & lib. I. de Diuinat. Postridie de Ciceronis salute P. Lentuli consulis, Cn. Pompeij, ceterorumq; principum, in his P. Seruilij & L. Gellij, celeberrimæ & grauissimæ contiones fuerunt, post redit. ad Quirites, & in senatu, pro Sextio, in Pisonem. Eodemque die decretum in Curia fuit, populi ipsius R. & eorum, qui ex municipijs conuenerant, admonitu; ne quis de cælo serualet; ne quis moram vllam afferret. si quis aliter fecisset, eum plane euerforem Reip. fore, idque senatum grauissimè laturum; & vt statim de eius factō referretur, addidit etiam senatus illud: nisi diebus quinque, quibus agi de Cicerone potuisset, esset actum, rediret in patriam dignitate omni recuperata. decreuit eodem tempore senatus, vt ijs, qui ex tota Italia salutis M. Tullij causa conuenerant, agerentur gratiæ, atque vt iidem ad res redeuntes, vt

veni-

venirent, rogarentur, pro Sextio, post red. in senatu, & in Pisonem. Legem deinde omnes magistratus, præter Appium prætorem, duosque tribunos pl. N. Quintium & Sex. Atilium, ex S. C. promulgarunt, in Pisonem. Cùm ferendæ legis dies, qui fuit, pridie Non. Sextil. venisset, & Lentulus consul, idemque lator legis comitia centuriata in campo Martio haberet, P. Clodius legem de more dissuasit. quod Dio lib. 39. planè scribit, & Cicero pro domo ita significat: Illa fuit pulchritudo populi R. illa forma, quam in campo vidistum, cùm etiam tibi contra senatus, totiusque Italiæ auctoritatem & studium dicendi potestas fuit. & in Sextiana: Cedo nunc eiusdem illius inimici mei de me eodem ad verum populum in campo Martio contionem. Verum, cùm & alij, & Pompeius in primis legem suaderet, vt Dio scribit, summo consensu omnium centuriarum accepta fuit, cùm nemini cui vlla, quo minus adesset, iusta excusatio esset visa; nullis comitijs vnquam multitudo hominum tanta, neque splendidior fuisset, in Pisonem. Constat enim, vt idem pro domo sua ait, nullis vnquam comitijs campum Martiũ tanta celebritate, tanto splendore

dore omnis generis hominum, ætatum, ordinum floruisse. idem est in orat. post reditum. Pridie Non. Sextil. ipso illo die, quo lex est lata, Cicero Dyrrhachio profectus Brundisium venit Non. Sextil. epist. 1. lib. 4. ad Att. Aduenienti Ciceroni tanquam totius Italiæ atque ipsius patriæ dexteram porrexerunt Brundusini; cum ipsis Nonis Sextil. idem dies aduentus M. Tullij fuisset, qui natalis idem Tullij filij, quæ ibi patri fuit præsto; idem etiam ipsius coloniæ Brundisinae; idem Salutis. quæ res animaduersa à multitudine, summa Brundisiorum gratulatione celebrata est, pro Sextio, & li. 4. ad Att. ep. 1. Brundisij cum esset in domo optimorum & doctissimorum virorum Lenij Flacci, & patris, & fratris eius, ante diem VI Id. Sextil. cognouit litteris Quincti fratris, mirifico studio omnium ætatum, atque ordinum, incredibili concursu Italiæ, legem comitijs centuriatis esse perlatam, ibidem. Inde à Brundisinis honestissimis ornatus, iter via Appia Romam versus fecit. In itinere XXIII dies consumpsisse videtur, cum Sextilis tum XXIX dierum esset. Brundisio profectus Neapolim, inde Capuam, Sinuessam, Minturnas, Formias, Terracinam, & demum Ari-

Ariciam, pridie Non. Septembr. Romam venit, epist. i. libr. 4. ad Att. Toto autem illo itinere à Brundisio vsque Romam agmen perpetuum totius Italiae vidit. neque enim regio fuit vlla, neque municipium, neque praefectura aut colonia, ex qua non publicè ad Ciceronem venerint gratulatum. magnae erant effusiones hominum ex oppidis, maximi cõkursus ex agris patrum familias cum coniugibus ac liberis: cumq; viae multitudine legatotum vndiq; missorum celebrarentur, vrbes Italiae festos dies agere aduentus eius videbantur, in Pisonem, & pro Sextio. Ad urbem ita venit, vt nemo vllius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui ipsi obuiam non venerit, epist. i. libr. 4. ad Att. itaque in Pisonem ait, Vnus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, quo in patriam redij: cum senatum egressum vidi, populumque R. vniuersum: cum mihi ipsa Roma prope conuulsa sedibus suis ad complectendum conseruatorem suum procedere visa est. Cùm venisset ad portam Capenam, qua via Appia ducit in urbem, gradus templorum (in quibus fuit Martis, & Camænarum) ab infima plebe completi erant. à qua plausu maximo cùm esset Ciceroni gratulatio

latio significata, similis & frequentia, & plausus eum vsque ad Capitolium celebravit. in foro & in ipso Capitolio miranda multitudo fuit, ep. i. lib. 4. ad Att. Ita que ille vnus dies, ait pro domo, quo die me populus R. à porta in Capitolium, atque inde domum sua celebritate lætitiæque comitatum honestauit, tantæ mihi iucunditati fuit, vt tua mihi conscelerata illa vis non modo non propulsanda, sed etiã emenda fuisse videatur. Plutarchus scribit, reuertenti Ciceroni tanta lætitia ciuitates, tanto studio homines obuiam venisse, vt infra veritatem sit, quod postea dixit, se humeris Italiæ Romam reportatum fuisse. dixit autem hoc in extrema oratione post red. in senatu. Postridie in senatu, qui fuit dies Non. Septemb. senatui gratias egit ea oratione, quæ, post reditum in senatu inscripta, exstat. egit etiam populo R. gratias altera oratione, quæ post reditum ad Quirites inscribitur. De vtraque Dio ita scribit: κατῆλθέτε οὖν ὁ κικέρων, καὶ χάριν τῇ τε βουλῇ, καὶ τῷ δήμῳ, παρασχόντων αὐτῷ τῶν ὑπᾶτων, καὶ κατὰ τὸ συνέδριον, καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἔγνω. id est, Redijt igitur Cicero, & gratias tum senatui, tum populo, contione à Consulibus

bus data, in senatu, & in contione egit. Eo biduo, cùm esset annonæ summa caritas, homines primo ad theatrum venerunt: vbi L. Cæcilio Rufo prætore ludos Apollinæ faciente, ita infima concitata multitudo annonæ caritate tumultuata est, vt omnes, qui in theatro spectandi causa confederant, pellerentur: deinde iidem ad Capitolium, vbi tum senatus habebatur, concurrerunt, cumq; cædem & incensionem Capitolij senatoribus minarentur, atque iccirco per eos dies, quibus senatus de annona habebatur, consulares pleriq; abessent, quòd tutò se negarent posse sententiam dicere, in Ciceronis sententiam factum est S. C. atq; ex eo lex promulgata, vt Pompeio per quinquennium omnis potestas rei frumentariæ toto orbe terrarum daretur, Cicero pro domo, & epist. i. lib. 4. ad Att. Asconius in Milonianâ, Plutarchus in Pompeio, & Dio li. 39. Secuta est deinde magna contentio de domo Ciceronis, quam Clodius Libertati consecrauerat: populus eam comitijs centuriatis eodem iure esse iusserat, quo fuisset. verû senatus decreuerat, vt de eius religione ad Pontificû collegiû referretur, vt est in ora. de harusp. resp. Apud pōtificates pridie Kal. Octo

bris Cicero pro domo dixit eam orationem, quæ exstat. in qua primum respondet Clodio, qui actionem eius de potestate rei frumentariæ Pompeio danda reprehenderat. deinde suam domum propter Clodij consecrationem sacram non esse, sed ab omni religione vacuam atq; puram docet. Nam, vt Dio lib. 39. scribit, lationem legis Curiatæ, qua è patricijs ad plebem Clodius transferat, criminans, quòd ex instituto maiorum per trinundinum promulgata non fuisset, omnem eius tribunatum, in quo de domo Ciceronis etiam constituerat, euertit; affirmans, nihil ab eo tribunopl. iure fieri potuisse, qui ipse contra omne ius plebeius factus esset. atq; ita Pontificibus persuasit, vt sibi aream, quæ ab omni religione vacua & pura esset, restituerent. Hactenus Dio. Itaq; Cicero in Pisonem ait: Me consequentibus diebus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Consules, P. C. collocauerunt: mihiq; quod ante me nemini, pecunia publica ædificandam domum censuerunt. in quem locum Asconius legendus. Superficiem ædium consules de consilij sententia æstimarunt HS vicies, Tusculanam villam HS quingentis

gentis millibus, Formianum HS ducentis
 quinquaginta millibus, epist. 2. lib. 4. ad
 Att. Eodem anno Ptolemæus rex Aegypti,
 cùm, ingenti pecunia consumta, vt rex at-
 que socius populi R. appellaretur, eam vi
 ab Aegyptijs extorqueret, & cum hoc no-
 mine, tum quòd Cyprum à Romanis re-
 petere, aut amicitiam eis renuntiare nol-
 let, apud suos offendisset, regno pulsus Ro-
 mam venit, P. Lentulo etiam tum consule,
 cui Cilicia obtigerat, petens, vt in regnum
 restitueretur. Aegyptij quoque legatos,
 qui Regis crimina purgarent, miserunt. de
 quibus Dio, & Cicero de harusp. resp. An-
 te diem tertium Non. Nouemb. expulsi
 fuerunt fabri de area Ciceronis. Quincti
 fratris domus primò fracta coniectu lapi-
 dum ex area Marci, deinde inflammata
 iussu Clodij, epist. 3. lib. 4. ad Att. Hæc est
 vis illa nefaria, qua se cum fratre domo ex-
 pulsum fuisse, ad Lentulum scribit. Cùm
 autem Clodius saxis, & ignibus, & ferro va-
 stitatem ædibus Ciceronis intulisset, de-
 creuit senatus, eos, qui id fecissent, lege de
 vi, quæ est in eos qui vniuersam Remp. op-
 pugnant, teneri, in orat. de harusp. re-
 sponsis. Quæ deinde vsque ad VIII Kal.
 Decemb. acta sunt, vide epist. 3. lib. 4. ad

Att.III Idus Decem.noui tribunipl.ma-
 gistratum inierunt. è quibus à Cicerone
 lib. 1. Fam. lib.2.ad Fratrem,& Dione lib.
 39. hi nominantur, P. Rutilius Lupus, C.
 Porcius Cato, C. Caninius, L. Racilius,
 Cn.Plancius, A.Plautius, Sex.Antistius Ve-
 tus,& Cassius. Cùm tribuni magistratum
 inijsent, C. Cato turbulentus adolescens,
 nec imparatus ad dicendum, contionibus
 assiduis inuidiam & Ptolemæo simul, qui
 iam profectus ex vrbe erat, & P. Lentu-
 lo consuli paranti iam iter concitare, se-
 cundo quidem populi rumore, cœpit.
 quod ex lib. XXII Annal. Fenestellæ
 Nonius Marcellus refert. In quindecim
 legatis, quos Pompeius sibi rei frum-
 mentariæ causa legauerat, fuit Q. Cicero.
 qui cùm esset in Sardinia, M. Cicero ad
 eum scripsit, quæ extremo huius anni
 mense in senatu acta fuerunt, epist. 1. lib.
 2. ad Fratr.

Anno urbis DCXCVII, Ciceronis

LI, COS. fuerunt,

CN.CORNELIUS LENTV-
 LVS MARCELLINVS. L. MAR-
 CIVS PHILIPPVS.

IN collegio prætorum huius anni fue-
 runt, Cn. Domitius, Q. Aucharius, &
 C.

C. Claudius Pulcher, vt pro Sextio, lib. 2. ad frat, & in Cicerone Plutarchi cognoscitur. M. Tullius initio huius anni omni studio in id incubuit, vt P. Lentulo qui Ciliam pro consule obtinebat, Ptolemæi regis reductio decerneretur. Argumento sunt epistolæ, quæ hoc tempore ad Lentulum missæ lib. 1. Famil. exstant. Tum quoque orationem de rege Ptolemæo, cuius apud Aquilam, & Fortunatianum mentio est. habuisse videtur, cùm regis Alexandrini restitutionem Lentulo sua sententia decerneret. XIII Kal. Februarij Cicero scripsit ad Q. fratrem epist. 2. lib. 2. vbi ait, Comitiam ædilitiam, quibus Clodius ædilitatem petebat, edicta esse a. d. XI Kal. Febr. Clodius ædilis factus, Miloni diem dixit, & de vi ad populum accusauit, pro Sextio, in Vatinius, & lib. 2. ad Frat. qua de re Dio ita scribit: Clodius simulatque ædilitatem Marcellino, & Philippo cons. iniit, Miloni diem dixit, quòd gladiatoribus reip. obsedisset. quæ enim ipse commiserat, quorumque nomine reus erat, ea illi crimini dabat. non quòd Milonem condemnatum iri speraret, qui patronos magnos, in ijs Pompeium & Clodium, habebat: sed vt per hanc causam & Mi

lonem oppugnaret, & patronos eius vexaret. IIII Nō. Febr. Milo affuit: ei Pompeius aduocatus venit. producta dies est in VIII Idus. quo die Pompeius, cū pro Milone apud populum diceret, clamore, conuicio quē iactatus est, Clodiusque diem in Quirinalia, id est XIII Kal. Mart. produxit. ep. 3. lib. 2. ad Frat. & epist. 5. lib. 1. Famil. Cicero autem iam ante diem tertium Kal. Febr. ad Atticum ex Epiro in Italiam reuersum miserat epist. 4. lib. 4. A. d. IV Id. Februar. P. Sextius à M. Tullio Albinouano lege Lutatia de vi postulatus fuit propter cædem, quam anno superiore VIII Kal. Febr. cum de Ciceronis reditu ageretur, in foro factam diximus. defensus fuit cum ab alijs, tum à Q. Hortensio, & M. Cicerone: cuius oratio pro Sextio exstat. Sextius absolutus fuit a. d. II Id. Mart. ep. 4. li. 2. ad Frat. Oppugnauerat Sextium maxime P. Vatinius, qui etiam testimonium in illum dixerat. itaque Cicero Vatinium testem perpetua interrogatione accusauit. quę oratio separatim edita exstat. de qua Fabius lib. 5. cap. 7. & Cicero ep. 9. libr. 1. Famil. Tota vero interrogatio mea (orationē in Vatinius sic appellat) nihil habuit aliud, nisi reprehensionem illius tribunatus: in quo

quo omnia dicta sunt libertate, animoque maximo de vi, de auspicijs, de donatione regnorum. III Idus Febr. Cicero dixit pro Bestia de ambitu, apud prætorem Cn. Domitium, in foro medio, maximo conuentu. pridie Idus T. Pomponius Atticus Pilia vxore ducta nuptias celebrauit: in quibus Cicero cenauit, epist. 3. lib. 2. ad Fratr. Tulliam filiã Cicero anno proximo ante consulatum suum desponderat C. Pisoni L. F. Frugi. ep. 2. l. 1. ad Att. eius amor, virtus, pietas in Ciceronem exfulantem, tanta fuit, vt supra nihil posset ep. 1. & 3. lib. 14. ad fam. & in orat. post redit. Eivõero fructũ pietatis suæ ferre non licuit: decessit enim anno superiore, vt ex Sextiana, & orat. in Vatinius cognoscitur, quem cum Tullia hoc anno eluxisset, Cicero pridie Non. April. eam Furio Crassipedi despondit. eique VIII Idus sponsalia præbuit, li. 2. ad Fratr. epist. 5. vt Manutius nunc distinxit. Vnde scribit ad Att. lib. 4. ep. 5. Viaticum Crassipes præripit. de hac coniunctione gratulatus quoque Lentulus Ciceroni fuit: cui Cicero respondet epist. 7. lib. 1. ad fam. Nonis April. factum fuit S. C. in Ciceronis sententiam, vt de agro Campano frequenti senatu Idibus Maij referretur, epist. 9. li. 1.

Famil. Cum autem Miloni dies in Nonas
 Maij prodita esset, Cicero Roma exiit,
 villasq; iustravit, ep. 5. & 6. li. 2. ad Fra. Pro
 digia interim facta, vt Dio lib. 39. scribit.
 Nam & in Albano monte sacellum Iuno-
 nis, quod in mensa dedicatum orientem
 solem spectabat, ad septentriones conuer-
 sum est, fax à meridie ad Aquilonem por-
 rigi visa, lupus urbem intrauit, terra mo-
 uit, ciues quidam fulmine icti sunt, & in
 agro Latinienſi auditus fuit strepitus sub
 terra cum fremitu. quæ cum haruspices
 expiari vellent, iratos deos esse, quòd lo-
 ca sacra & religiosa profana haberentur, re-
 sponderunt. Hanc occasionem arripens
 Clodius ædilis habuit contionem de sa-
 cris & religionibus; atque Ciceronis do-
 mum inter ea loca esse dixit, quæ consecra-
 ta profana haberentur. itaq; postridie Ci-
 cero defendēs se in senatu, qui ex haruspi-
 cum responso decreuerat, vt de locis sa-
 cris & religiosis cōsules ad senatum refer-
 rent, orationem habuit de haruspicum re-
 sponſis, quæ exstat. in qua haruspicum re-
 sponſa contra Clodium interpretatur.
 Tum quoque Cicero, vt Dio scribit, Mi-
 lone & quibusdam tribunis pl. adhibitis,
 in Capitolium venit, & tabulas de exſulio
 suo

fuo à Clodio tribunopl. fixas deiecit. sed Clodius cum fratre Caio, qui Prætor erat, interueniens eas tum eripuit: postea vero obseruata Clodij absentia, rursus in Capitolium ascendit, & tabulas inde ablatas domum suam asportauit. quod factum à Clodio reprehensum cum Tullius in senatu, vt Plutarchus narrat, sic, defenderet, vt diceret Clodium contra leges è patricijs ad plebem transfisse, ideoq; nihil eorum, quæ gessisset, ratum habendum esse; Cato indignatus illi contradixit: non quòd Clodium laudaret, cuius acta oderat; sed graue & violentum esse confirmabat, tot decreta, & res gestas senatusconsulto tolli; in quibus essent etiam ea, quæ ipse in Cypro & Byzantij gessisset. de quibus rebus præter historicos Cicero pro domo, in Sextiana, & alibi. Hoc etiam tempore actum in senatu fuit de stipendio exercitus Cæsaris. idq; Cicero se non solum decreuisse, sed etiam, vt alij decernerent, laborasse, ait in orat. de prouincijs cos. stipendij decreti meminit epist. 7. lib. 1. Famil. vbi & de decem legatis. de quib. sic in oratione de prouincijs: Actum est de decem legatis: quos alij omnino non dabant: alij exempla quærebant: alij tempus differabant,

rebant: alij sine vllis verborum ornamentis dabant. in ea quoq; re sic sum locutus, vt omnes intelligerent, me id, quod reip. causa sentirem, facere vberius propter ipsius Cæsaris dignitatem. & pro Balbo: Idem in angustijs ærarij victorem exercitum stipendio affecit: Imperatori decem legatos decreuit. Hos decē legatos à Dionne intelligi puto, cum de honoribus Cæsari habitis inquit, ὥστε καὶ ἐκ τῆς βυλῆς ἀνδρας, ὡς καὶ περὶ δεδωλωμένοις παντελῶς τοῖς γαλαταῖς, ἀποσεῖλαι Nam re bene gesta, dispensandæ cohonestandæque victoriæ, vt Manlius apud Liuium libr. 38. ait, Imperatoribus decem legati decernebantur. A. Gabinus, qui Syriam procos. tenebat, in Palæstina re bene gesta contra Aristobuli filium Alexandrum, ipsumq; Aristobulum, vt Iosephus lib. 14. Antiquit. scribit, litteras Romam misit, quibus & rem bene gestam in bello nuntiauit, & supplicationem à senatu postulauit. Idibus Maij senatus frequens supplicationem Gabinio denegauit, ep. 7. lib. 2. ad Fratrem, de prouincijs cos. & in Pisonem. Deinde, cùm prouincię consulares futuris cōsulibus lege Sempromia essent decernendæ, vt in Argumēto orat. de prouincijs scripsi, & de quattuor
pro-

prouincijs sententię dictæ essent, de Syria, Macedonia, & duabus Gallijs; M. Tullius rogatus sententiam, orationem, quæ de prouincijs consularibus exstat, in Senatu habuit. in qua suadet, vt Syria & Macedonia futuris consulibus decernantur, & Gallia Cæsari non adiungantur. Ante orationem de prouincijs in libris Ciceronis legitur Corneliana pro L. Cornelio Balbo. quam hoc anno à M. Tullio dictam esse ex eo suspicor, quod de supplicatione, stipendio & decem legatis extrema fere oratione dicitur. ea enim hoc anno Cæsari decreta esse, non solum oratio de prouincijs docet, verum etiam epist. 7. libri primi ad Lentulum. quam tametsi docti quidam ad secundum Consulatum Pompeij & Crassi referant, tamen hoc anno scriptam esse arguit, quod L. Racilius inter magistratus nominatur. quem Marcellino & Philippo cos. tribunum pl. fuisse supra diximus. Igitur Balbus, cum esset Gadibus in Hispania natus, ac bello Sertoriano Imperatoribus Romanis probatus, bello confecto à Cn. Pompeio ciuitate Romana donatus, & quia per L. Cornelium hoc beneficium consecutus fuit, L. Cornelius Balbus vocatus est. Ei inimici Cæsaris & Pompeij accusato-

cusatorem compararunt, qui Balbo hoc tempore ciuitatis controuerſiam mouit; negans eum iure & recte ciuitate donatum, cum ex fœderato populo, quo in numero Gaditanus erat, nemo poſſet, niſi is populus factus eſſet fundus, id eſt auctor obſtringendi ſe iure ciuium Romanorum, in ciuitatem venire. Defen- derunt Balbum M. Crassus, Cn. Pompeius, & M. Cicero. De Planciana, quæ ſuo loco non legitur dicemus infra. Nunc de Cœliana dicendum. Hoc anno Ciceronem pro M. Cœlio apud Cn. Domitium Prætozem dixiſſe, Corradus ſcribit. Manutius cum in Commentario in epiſt. 5. lib. 2. ad Fratrem orationem pro Cœlio habitam Marcellino & Philippoſ. ſcripſiſſet, exponens deinde epiſt. 12. eiufdem libri diem illi in biennium prodit, atque L. Domitio & Ap. Claudio coſ. Cœlium de vi accuſatum, & deſenſum à M. Tullio facit. Res eſt non leuis, quæ & tanti viri animum in ſcribendo diſtraxerit, & alijs ancipitem curam cogitandi afferre poſſit. quare, an certi quid eruere queamus, experiamur. *Quæſtionem illam Cn. Domitium*

tium exercuisse, ipsa oratio demonstrat. Fuit autem Cn. Domitius prætor hoc anno, apud quem Ciceronem pro Bestia dixisse indicauimus. Fuit quoque alius Domitius prætor biennio post. apud quem Cælius causam dicere debebat, epist. 12. lib. 2. ad Fratr. Cur autem Cælium lege Lutatia de vi reum factum apud Domitium, qui his cos. non eum, qui biennio post præturam gessit, putem, illa me causa maxime mouet, quòd M. Crassus vna cum Tullio Cælium defendit. (nam Interpretum inscitia, qui Crassum Cælij accusatorem faciunt, ridenda, seu miseranda potius, quàm refutanda.) Crassus vero cùm anno insequenti consul paludatus exierit, Appio & Domitio cos. ne Romæ quidem fuit, nedum causas ibi orare potuit. Huc accedit, quòd Alexandrinæ legationis princeps Dio Academicus, cuius interficiendi causa Cælium aurum à Clodia sumsisse aduersarij arguebant, anno superiore fuerit occisus, auctore Dionel. 39. & Strabone in 17. nec verisimile sit

fit, accusatores huius cædis crimen & accusationem in annos plures distulisse. Si quis obijciet, Cn. Domitium huius anni prætorē de ambitu quæsiuisse; Cœlium de vi accusatum fuisse: is si probauerit singulos prætores tantummodo vni quæstioni præfuisse, magnum fecerit. Nec me mouet, quod Cœlius Appio & Domitio cos. reus inuenitur, quid enim obstat quæso, quominus hoc tempore absolutus, à gente Clodia in iudiciū retrahi potuerit? Quod Latomus putat, hanc orationem Appio & Domitio cos. ideo habitam, quòd Cn. Domitius, qui post illos consul fuit, in eorum consulatu præturam gessisse videatur, tempori, quo ista scripsit, attribuo. Hoc ergo maneat, Cœlium lege Lutatia de vi propter seditiones Neapolitanas & alia crimina accusatum, de seditionibus Neapolitanis, & Alexandrinorum pulsatione Puteolana à M. Crasso, de auro, quod à Clodia sumfisse, & veneno, quod eiusdem Clodiæ necandæ causâ parasse dicebatur, à M. Cicerone hoc tempore esse defensum. Q. Metellus Nepos ex consulatu in Hispaniam profectus, eam prouinciam hoc tempore pro cõsule obtinebat. vnde τῆς Ἰβηρίας ἀνθύπαλος à Plutarcho in Cæsare nominatur.

tur. videturque ex Hispania ad Ciceronem misisse epist. 3. lib. 5. Famil. in qua de contumeliosis contionibus Clodij ædilis conqueritur. Clodius frater Nepotis appellatur etiam in orat. post redit. in senatu, & pro domo. non propter affinitatem, vt vulgo Interpretes sibi persuaferūt: verum quia *ἐστὶ γένει αὐτῶ ἦν*, vt Dio de Metello Celere ait quem etiam Cicero de haruspicum resp. & pro Cælio Clodij fratrem nominat. Fuerunt autem fratres patruales, seu, vt Iurisconsulti vocant, amitini. Cæcilia enim mater Clodij Metellorum amita fuit. Metellum Nepotem hoc tempore in Hispania decessisse, eumque à Cicerone intelligi ep. 7. lib. 4. ad Att. viri docti putant. quod si verum esset, Dionem lib. 39. vbi res ab eo in prouincia gestas, exponit, prætermisurum fuisse non arbitror. Immo si iam in Hispania perijt, est quod Pediano gratiam referat, qui illum mortuum in vitam reduxit, atque in choro nouem consularium, qui biennio post Scaurum reum laudauerunt, collocavit. Vt vt sit, M. Tullius quinque epistolas libri quarti ad Att. nempe quartam, quintam, sextam, septimam & octauam his consulib. scripsit. In sexta meminit epistolæ ad Luceium mis-

ſæ, quæ eſt. 12. lib. 5. Famil. qua vt res à ſe in
 conſulatu geſtas ſcribat, eum rogat. C. Iu-
 lius Cæſar, geſtis hoc anno rebus illis, quas
 libr. 3. Commentariorum perſcripſit, exer-
 cituq; in Aulercis Lexobijsq;e, reliquis
 item ciuitatibus, quæ proximè bellum fe-
 cerant, in hibernis collocato, diſcedens in
 Italiam Lucæ hiemauiſt, auctore Plutarcho
 in Pompeio, Cæſare, & Catone. eoq; Pom-
 peium & Crasſum extractos compulſit, vt
 detrudendi L. Domitij cauſa, qui palam
 minabatur, conſulem ſe effecturum, quod
 prætor nequiſſet, ademturumq; Cæſari
 exercitus, conſulatum alterum peterent,
 Suetonius in Iulio. Ita factum, vt Domi-
 tius, qui tot annos, quot habebat, designa-
 tus conſul fuerat, conſul fieri non potue-
 rit, epiſt. 8. lib. 4. ad Att. Cùm autem Pom-
 peius & Crasſus intra legitimum tempus
 profeſſi non eſſent, effecerunt cum per a-
 lios, tum per C. Catonem tribunum pl. ne
 eo anno comitia haberentur: vt cum res
 ad Interregnum rediſſet, legitimè con-
 ſulatum & peterent & capeſſerent, Dio
 lib. 39.

*Anno urbis DCXCVIII, Ci-
 ceronis LII,*

CN.

CN. POMPEIUS MAGNVS. II.

M. LICINIUS CRASSVS. II.

Confulatum ex interregno inierunt, Dio libr. 39. reliquosque magistratus suo arbitrato crearunt. quo tempore M. Cato in præturæ petitione repulsam tulit, & P. Vatinius in locum eius creatus est, Plutarchus & Dio. Cicero mense Aprili fuit ruri, ibiq; scripsit epist. 9. lib. 4. ad Att. cum Puteolis magnus esset rumor, Ptolemæum esse in regno. Eum A. Gabinius hoc anno iussu Pompeij in regnū restituit, Plutarchus in Pompeio, Dio lib. 39. Strabo lib. 12. & 17. Meminit Cicero in Pisonem, quam orationem his consulibus dixit, auctore Asconio, cum Piso reuocatus è Macedonia sententia Ciceronis, quā anno superiore de prouincijs consularibus, dixerat, de insectatione eius in senatu cōquestus, atq; in eum inuectus esset. Pisoni Cicero respondit oratione illa quæ exstat, & cōtinet Pisonis vituperationē, quamuis in senatu sit habita loco sententiæ, vt testatur Quintilianus li. 3. ca. 9. Dicta fuit oratio, auctore Asconio, ante paucos dies, quā Cn. Pompeius ludos faceret, quibus theatrum à se factū dedicauit. Magnificentissima vero Pompeij munera secundo consulatu fue-

runt, ait Cicero li. 2. de Officijs, & demonstrat epist. 1. lib. 7. Famil. ad Marium. De theatro & ludis Pompeij Plutarchus in eius vita, Dio libr. 39. Tacitus lib. 14. Plinius libr. 8. cap. 7. Hoc anno Cicero ad Quinctum fratrem scripsit epist. 8. 9. & 10. lib. 2. & ad Atticum ep. 9. 10. 11. & 12. lib. 4. In duodecima facit mentionem profectio- nis Craffi in Syriam. antequam vero palu- datus exiret, cenauit apud Ciceronem in hortis Craffipedis generi, epist. 9. lib. 1. Fam- il. Proficiscentem Ateius Capito tribu- nus pl. diris cum omnibus retinere cona- tus est. ille vero dirarum obnuntiatione neglecta, in Syriam contendit, atque exer- citu deleto trans Euphratem cum ignomi- nia & dedecore periit, Cicero lib. 1. & 2. de diuinat. Plutarchus, Appianus, Dio, Vel- leius, & alij. Cicero etiam hoc tempore scripsit tres libros de Oratore. de quib. sic ad Att. ep. 12. lib. 4. De libris oratorijs factum est à me diligenter, diu multumq; in manibus fuerunt. describas licet. vide quoque proœmium lib. 2. de Orat.

Anno urbis DCXCIX, Ciceronis

LIII, COS. fuerunt,

L. DOMITIUS AHENOBAR-
BVS. AP. CLAVDIVS PVLCHER.

Cum

CUM Crassus hoc tempore in Syriam iter haberet, Cicero eius absentis causam in senatu defendit, & cum consulibus atque consularibus magna contentione decertavit, ut scribit ipse ad Lentulum ep. 9. li. 1. & ad Crassum ep. 8. li. 5. Famil. Quæ initio huius anni mense Februario in senatu acta sunt, Cicero ad Fratrem scribit li. 2. ep. 11. & 12. ut in libris Manutianis distinguuntur. Misit deinde in Galliam ad Cæsarem procos. C. Trebatium Testam iuriconsultum cum litteris, quibus eum studiosissimè commendat, epist. 5. lib. 7. Famil. Tum etiam Q. Tullius Cicero legatus Cæsari in Galliam profectus est. de quo Cæsar lib. 5. Cómment. M. Cicero item Roma profectus ruri scripsit ad Atticum ep. 13. li. 4. Fuit autem in Cumano & Pompeiano: atq; in Cumano instituit scribere *πολιτικά*, de optimo statu ciuitatis, & de optimo ciue, epist. 13. libr. 2. & 5. lib. 3. ad Frat. & epist. 13. lib. 4. ad Att. IIII No. Iunij Cicero Romam redijt, epist. 14. li. 2. ad Frat. IIII Non. Quinctil. Suffenas & Cato absoluti sunt, epist. 14. libr. 4. ad Att. de C. Catone absoluto Asconius pro Scauro. His rebus actis Cicero à Reatinis in eorum agrum eductus, apud Ap. Claudium

consulem, & decem legatos Reatinorum causam contra Interamnates egit, epist. 14. lib. 4. ad Att. Varro de re rust. lib. 3. cap. 2. VII Id. Romam redijt. eoque tempore se à causis & iudicijs districtissimum fuisse, ait epist. 15. libr. 2. ad Fratr. defendit tum Messium, item Drusum, de quib. epist. 14. lib. 4. ad Att. vbi hoc quoque scribit, se ex Quincti fratris litteris suspicari, iam eum esse in Britannia. Illo tempore ad Trebatium scripsit epist. 6. 7. 8. 9. & 10. lib. 7. Famil. Ex Britannia Quinctus ad Marcum litteras misit: quibus ille mense Sextili respondit eodem die, quo P. Vatinium defendit, epist. vlt. lib. 2. ad Fratr. de Vatinio in gratiam recepto & defenso scribit epistola longa ad Lentulum. Pro Vatinio Cicero nem dixisse L. Domitio, Ap. Clodio cos. Asconius testatur. Valerius quoq; li. 4. ca. 2. scribit, M. Ciceronem P. Vatinium dignitati suæ semper infestum duobus publicis iudicijs tutatum esse. itaque Vatinus se clientem Ciceronis appellat, ep. 9. lib. 5. Famil. M. Aemilius Scaurus à C. Triario repetundarum postulatus apud M. Catonem prætorem, à M. Tullio defensus est a. d. IIII Nonas Septem. vide Asconium. Hanc orationem vna cum Plan-
ciana

ciana mense Septembri se absoluisse scribit, epist. 1. lib. 3. ad Fratr. Plancium hiscos. à M. Iuuentio Laterense accusatum, & à Cicērone defensum esse, Latomus & Corradus putant. recte meo quidem iudicio. Fuerat enim Plancius tribunus pl. biennio ante, vt diximus, atque in hunc annum ædilitatem recte petijt. Quod autem Siluius per Consulem, quem Cicero comitia ædilitia habuisse ait, M. Crassum intelligit, nulla probabili ratione nititur. nec potuit Plancius in tribunatu ædilitatem petere. huc accedit, quòd hunc fuisse legitimum annum ædilitatis Laterensis, ex prætura eius perspicuum fit: quam triennio post, Ser. Sulpicio, M. Marcello cos. gessit, epist. 8. lib. 8. Famil. Illud autem, quod Corradus pro certissimo argumento affert, quòd C. Alfius, qui præturam hoc anno gessit, quæsitore in causa Planciana fuerit, nullum est. nam primum ex peroratione cognoscitur, non C. Alfium, sed C. Flauium quæsitorem fuisse, quem eundem præturam tum gessisse, affirmare non ausim. arbitror enim tam quæsitorem, quàm consilium, editicium fuisse. editos autem fuisse ab accusatore. quæ potestas si rei fuisset, ait Cicero, eum sine

dubitatione C. Alfium tribulem suum quę fitorem, atque è Terentina, & Voltinia tribus iudices fuisse editurum. Pridie No. Septem. Iudi Romani, qui per nouem continuos dies fiebant, commissi sunt. Ludorum diebus Cicero in Arpinati fuit, & XIII Kal. Octob. Romam venit, epist. 1. lib. 3. ad Fratr. A. d. VI Kal. Octobris, cum æquinoctium subesset, Cęsar exercitum Britannia reportauit, Cicero epist. 15. lib. 4. ad Att. & Cęsar libr. 5. Comment. cùm Cęsar Britanniam peragraret, audiuit decessisse filiam, Seneca de Consolatione ad Marciam. Hinc Cęsaris luctus ep. 1. lib. 3. ad Fratr. De morte Iulię, quę Pompeio nupta erat, Dio lib. 39. Plutarchus in Pompeio, & Cęsare. Cùm M. Crassus A. Gabinio in Syria successisset, ille in Italiam reuersus XII Kal. Octobr. ad urbem accessit, & IIII Kal. urbem noctu intrauit, & de maiestate accusatus est, ep. 1. lib. 3. ad Fratr. In eo iudicio Ciceronem Gabinium grauissimè accusasse, Dio lib. 39. auctor est. sed Cicero se testimonium secundum fidem & religionem grauissimè in eum dixisse, testatur epist. 4. lib. 3. ad Fratr. Gabinio absoluto, M. Tullius VIII Kal. Nouem. in Tusculanum profectus fuit. Ita extremis mensibus huius

huius anni Cicero omnes epistolas lib.3. ad Fratr. & postremas lib.4. ad Att. & longam ad Lentulum scripsit. Gabinius de maiestate absolutus, de repetundis accusatus & condemnatus fuit, quamvis Tullius rogatu Pompeij eum defendisset, Dio lib. 39. Valerius lib. 4. cap. 2. Sed huiusce generis humanitas etiam in M. Cicerone præcipua apparuit: A. namque Gabinium repetundarum reum summo studio defendit, qui eum in consulatu suo vrbe expulerat. Cicero pro Rabirio Postumo ait, sibi causam defendendi Gabinij fuisse reconciliationem gratiæ. ibidem testatur, se Gabinium ex maximis inimicitijs receptum in gratiam summo studio defendisse. Meminit huius defensionis D. Hieronymus in Apologia aduersus Rufinum. Gabinio condemnato, C. Memmius lege Iulii de repetundis accusauit C. Rabirium Postumum. qui, cum post mortem patris sui C. Curtij natus esset, à C. Rabirio auunculo adoptatus, C. Rabirius Postumus dictus fuit. Defendit eum Cicero hiberno tempore, vt oratio indicat. Claudius Cæsar apud Suetonium refert, Rabirio Postumo Ptolemæum Alexandriam crediti seruandi causa secuto crimen maiestatis apud iu-

dices motum fuisse. Hoc ad extremum admonebo, quattuor prætores huius anni à Cicerone in epistolis nominari, M. Catonem, Domitium, Seruilium, & C. Alfium. quibus Dio addit, Ser. Sulpicium Galbam. tribunipl. apud Ciceronem sunt, Q. Mucius Scæuola, Terentius, & C. Memmius. his apud Valerium lib. 8. cap. 1. additur, Lælius.

Anno urbis DCC, Ciceronis

LIII, COS. fuerunt,

CN. DOMITIUS CALVINVS.

M. VALERIUS MESSALLA.

HI consules non statim initio anni, ut moris erat, sed septimo tãdem mense magistratum inierunt, auctore Dione lib. 40. Cùm enim anno superiore comitiorum cõsularium singuli dies obnuntiationibus sublati essent, ut scribit Cicero epist. 3. lib. 3. ad Fratr. & ob id mense Ianuario nulli dum Consules essent, Interreges de more prodiiti fuerunt. qui remp. per sex menses administrarunt, cum quòd propter auspicia, quæ secunda Interregibus non eueniebant, comitia habere non possent, tum quòd tribunipl. qui remp. tractabant,

ne

ne magistratus crearentur, impedirent, ut Dio scribit. Plura igitur hoc tempore inter regna fuerunt: de quibus Cicero epist. II. lib. 7. Famil. quam hoc tempore scriptam esse, res ipsa indicat, sicut & sequentes. quarum decima tertia data est III Nonas Mart. decima octava VI Idus Apr. Sed, cum tribunipl. comitia omni ratione impedirent, ac primum ut tribuni milit. pro cōsulibus, deinde, ut Pompeius Dictator crearetur, ad populum ferrent; M. Catonis cohortatione adductus Pompeius effecit, ut Cn. Domitius, & M. Messalla cos. tandem fuerint creati, Plutarchus in Pompeio, & Dio lib. 40. His cos. M. Crassus interfecto P. filio, exercituque deleto, trans Euphratem cum ignominia & dedecore periit, ait Cicero lib. 2. de Diuin. & scribit præter alios Orosius noster lib. 6. cap. 13. Perijisse Crassum mense Junio Ovidius lib. 6. Fastorum indicat. In locum P. Crassi M. F. Cicero Augur factus fuit, ut Plutarchus scribit. In Auguratus petitione competitorem habuit C. Hirrum. de quo lib. 2. & 8. Famil. Sed M. Tullium augurem à toto collegio expetitum Cn. Pompeius, & Q. Hortensius nominauerunt, Philip. 2. Ab Hortensio se cooptatum

tatum in collegium, & inauguratum, ait in Bruto. Quo tempore Cicero Augur factus est, C. Scribonius Curio filius in Italia non fuit, ut ipse ait Philip. 2. erat autem in Asia, eoq; Cicero ad illum misit sex primas epistolas lib. 2. Famil.

*Anno urbis DCCI, Ciceronis
LV Consul fuit,*

CN. POMPEIUS MAGNVS
III. SINE COLLEGA.

Petebant in hunc annum consulatum summis cōtentionibus T. Annius Milo, P. Plautius Hypsæus, & Q. Metellus Scipio. Petebat in eundem annum Præturam P. Clodius, cui summæ inimicitæ cum Milone intercedebant. itaque a. d. XIII Kal. Febr. cum Milo Lanuuium proficisceretur, & Clodius Aricia rediens ei occurrisset, rixa & pugna forte commissa, Clodius interfectus fuit. quod Asconius in argumento orat. pro Milone pluribus verbis narrat. Pompeius deinde ab Interrege Ser. Sulpicio V Kal. Martij consul creatus est, statimq; consulatum inijt, & novas leges tulit: duas ex S. C. alteram de vi, qua nominatim cædem in Appia via factam, & incendium Curia, & domum M. Lepidi Interregis

regis oppugnatam comprehendit: alteram de ambitu, pœna grauiore, & forma iudiciorum breuiore propofita. vtraque enim lex prius testes dari per triduum, deinde vno die atq; eodem & ab accusatore, & ab reo perorari iubebat, ita vt duæ horæ accusatori, tres reo darentur, auctore Afconio. hinc Tacitus in dialogo de Oratorib. ait, Pompeium primum adstrinxiffe, & impofuisse veluti frænos eloquentiæ. de hac lege Pompeij Cicero in Bruto, Maxime (inquit de fe & Hortensio agens) perspecta est vtriusque nostrum exercitatio paullo ante, cùm lege Pompeia ternis horis ad dicendum datis, ad causas fimillimas inter fe, vel potius easdem noui veniebamus quotidie. & initio lib. 4. de Finib. Ain tandem, cum ego te hac noua lege videam, eodem die accusatori respondere, & tribus horis perorare, in hac me causa tempus dilaturum putas? Perlata lege Pompeij, & L. Domitio Ahenobarbo Quæfitore suffragio populi creato, Milo de vi, & de ambitu, & de fodalitijs postulatus fuit. Accufarunt de vi Milonem III Idus Apr. Appius maior, M. Antonius, & P. Valerius Nepos. respõdit illis vnus M. Cicero. qui cum inciperet dicere, exceptus est acclamatione Clo-

ne Clodianorum, ita ut non ea, qua solitus erat, constantia diceret. sed oratio illa quoque excepta fuit, ut Asconius scribit. Meminit Quintilianus lib. 4. cap. 3. Eam vero, quam nos habemus, Cicero postea scripsit, cum Milo esset Massiliæ, quò condemnatus in exulium intra paucissimos dies profectus fuit, Asconius, & Dio libr. 40. Accusatus deinde M. Sausenius, defendente Cicerone & M. Cœlio, absolutus fuit. Sex autem Clodius magno consensu damnatus est, Asconius. Pompeius in hoc consulatu Corneliam Q. Metelli Scipionis filiam uxorem duxit, & socerum sibi in quinque menses extremos collegam subrogavit, Plutarchus in Pompeio, Dio li. 40. Appianus lib. 2. Eundem Scipionem Censoriam potestatem, quam Clodius imminuerat, lege restituisse, Dio scribit. Hoc anno fingitur habitus sermo de finibus bonorum & malorum, quem Cicero libris quinque postea perscripsit. argumento sunt verba illa, quæ de libro quarto modo adduxi, & illa lib. 2. ut M. Crassus fuit: qui tamen solebat uti suo bono: ut hodie est noster Pompeius: cui rectè facienti gratia est habenda. Extremo huius anni mense, cum T. Munatius Plancus Bursa magistratu abisset, à
Cicerone

Cicerone accusatus, & Cn. Pompeio defensus, condemnatus fuit, Dio lib. 40. & Cicero epist. 2. lib. 7. Famil. quam hoc tempore scripsit. Plancus omnibus sententijs, maximo populi plausu condemnatus fuit, quod Curiam incendisset, Philippica. 6. & 13.

*Anno urbis DCCII, Ciceronis
LVI, COS. fuerunt,*

SER. SVLPICIUS RVFVS. M.
CLAVDIVS MARCELLVS.

HOc tempore, certe post Clodij cædem, M. Tullius de legibus scripsit, vt ex libr. 2. cognoscitur. Cùm autem plures libros de legibus scripsisset, ad nos tres tantum, ijque mutilati peruenerunt. Factum anno superiore senatus consultum erat, Nequis prætorius aut consularis intra quinquennium in prouinciam ire posset, vt Dio lib. 40. scribit. hoc S. C. ire in prouincias coacti sunt, qui in eas ex prætura, aut ex consulatu non iuerant. in his erat M. Tullius: cuius fors cùm deiecta esset, Cilicia prouincia consularis cum exercitu peditum XII mil. equitum duùm mil. DC ei obuenit, auctore Plutarcho. Cicero se nomen tantum duarum legionum habuisse,

*M. Tullius profectus
cessit in Ciliciam.*

buisse, ait ep. 15. libr. 5. ad Att. & ep. 6. libr. 3. Famil. ait in tanta militum paucitate abfuisse tres cohortes. Tenuit Cicero procos. etiam Cyprium insulam Ciliciæ oppositam, & præterea tres diœceses Asiaticas, Cibyraticam, Synnadensem, & Apamensem, vt libr. 5. & 6. ad Attic. perspicitur. itaque libr. 1. de diuinat. ait, se nationibus Cilicum, Pisidarum, & Pamphylia præfuisse. Successit M. Tullius Ap. Claudio, quem de successione certiore facit ep. 2. libr. 3. Famil. cùm epistolam primam prius ad ipsum in Ciliciam misisset. Legatos habuit Cicero, Q. Tullium fratrem, C. Pomptinum, L. Tullium, & M. Anneium: Quæstorem L. Messinium, cui C. Cœlius postea successit. Profectus Cicero ex vrbe mense Maio, Nonis cum Attico in Tusculano fuit. inde Arpino, Arcano, Aquino, Cumano, Pompeiano, & Trebulano peragratis, Beneuentum venit V Id. Mai. Tarentum XV Kal. Iun. & triduum cum Pompeio & apud Pompeium fuit, epist. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. li. 5. ad Att. Brundisium venit a. d. XI Kal. Iun. epist. 3. libr. 3. Famil. ibi plures dies mansit. pridie Non. Iunij se etiam tum Brundisij fuisse scribit ad Appium ep. 4. li. 3. Famil. Interim M. Cœlius ad eum misit epist. 1.

d. Vide Ep. 56. libr. 13. ad Famil.

libr. 8. cui Athenis rescripsit epist. 8. lib. 2. Famil. Brundisio profectus Actium venit XVII Kal. Athenas VII Kal. Quinctil. epist. 9. & 10. lib. 5. ad Att. Exulabat tum Athenis C. Memmius de ambitu condemnatus, epist. 2. lib. 3. ad Fratr. & ep. 19. lib. 13. Famil. & Appianus li. 2. is pridie, quàm Cicero Athenas venit, Mitylenas profectus erat, epist. 11. lib. 5. ad Att. tum Cicero ad eum misit epist. 1. & seq. vt videtur, libr. 13. Fam. Cùm Athenis decem ipsos dies fuisset, pridie No. Quinctil. inde profectus Ephesum venit a. d. XI Kal. Quinctil. epist. 11. 12. & 13. lib. 5. ad Att. & ep. 8. lib. 2. Famil. Tralles venit a. d. VI Kal. Sextil. atq; ad Aprium misit ep. 5. lib. 3. Fam. Laodiceam in prouinciam venit pridie Kal. Sextil. epist. 15. 20. & vlt. lib. 5. ad Att. ep. 2. & 4. lib. 15. Famil. M. Cœlius interim ad Ciceronem plures epistolas scripsit, quæ lib. 8. Famil. exstant. in quarta, Kal. Sextil. data, meminit C. Marcellicos. designati. habita ergo comitia consularia fuerunt ante Sextilem. quibus creati consules sunt L. Paulus, & C. Marcellus. qua recognita. Cicero non solum ipsis, verum etiam C. Marcello patri, & M. Marcello fratri patrueli C. Marcellicos. des. gratulatus est, epist. 7. 8. 9. & 12.

N lib.

lib. 15. Famil. Triduum moratus Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade, VII Kal. Septembr. in Lycaoniam ad Iconium in castra venit, epist. 16. & frequentib. lib. 5. ad Att. & epi. 4. lib. 15. Fam. C. Cassius, qui quæstor M. Crassi fuerat, atque ex clade, quæ ad Carrhas accepta erat, cum parte exercitus se in Syriam receperat, eo tempore, quo Cicero in Ciliciam venit, Antiochea tenebatur: Parthosque cedentes ab oppido infecutus rem bene gessit, Osace duce occiso, Cicero ep. 10. lib. 2. Fam. & epist. 20. lib. 5. ad Att. Dio lib. 40. Iustinus. 42. Vnde Cicero Philip. 11. de Cassio: Magnas ille res gessit ante Bibuli summi viri aduentum, cum Parthorum nobilissimos duces, maximasque copias fudit, Syriamque immanni Parthorum impetu liberauit. In castra Ciceronis ad Iconium ante diem III Kal. Septembr. venerunt legati missi ab Antiocho Commageno. ijque nuntiarunt Parthorum magnas copias Euphratem transire cœpisse, vt scribit ep. 1. & 3. lib. 15. Fa. Pridie Kal. Sept. Cicero castra ab Iconio mouit, iterque per Cappadociam in Ciliciam faciens, in Cappadocia extrema non longe à Tauro apud oppidum Cybistra

ſtra caſtra poſuit; ep. 6. lib. 3. & ep. 2. & 4.
 lib. 15. Fam. & ep. 18. lib. 5. ad Att. ibi cum
 dies quinq; eſſet commoratus; regem A-
 riobarzanem, cuius ſalutem à ſenatu com-
 mendatam habebat, præſentibus inſidijs
 liberavit, vt ſcribit ad Catonem, & copio-
 ſè exponit magiſtratibus ep. 2. & 4. lib. 15.
 Fa. inde conſeſtim iter in Ciliciam fecit
 per Tauri pylas, & Tarſum venit a. d. I I I
 No. Octob. ep. 20. l. 5. ad Att. Non. Octo.
 in ſenatu recitatae ſunt Ciceronis litteræ,
 quas publicè de Parthico tumultu miſe-
 rat, ep. 1. li. 15. Fam. & ep. vlt. l. 5. ad Att. eo-
 demq; die Cicero Tarſo Amanum verſus
 profectus eſt, ep. 8. li. 3. Fa. qui mons erat
 hoſtium plenus ſempiternorum. hic a. d.
 I I I Id. Octobr. magnum numerum hoſti-
 um cecidit: caſtella munitiſſima cepit, in-
 cendit, imperatorq; appellatus eſt. ep. 20.
 lib. 5. ad Att. epiſt. 10. lib. 2. & 4. li. 15. Fa-
 mil. vide quoque Commentarium no-
 ſtrum in Ligarianam. his rebus ita ge-
 ſtis, caſtra in radicibus Amani habuit, ea
 ipſa, quæ contra Dareum habuerat apud
 Iſſum Alexander, vt eſt locis iam citatis. in
 de Pindenium oppidum munitiſſimum
 Eleutherocilicum diu omnibus machi-
 nis oppugnatum ſeptimo quinquageſimo

die cepit, Saturnalibus mane, ep. 20. l. 5. ad Att. & epi. 4. l. 15. Famil. Pindenisso capto exercitum in hiberna dimisit, ijsq; Quintum fratrem præposuit, ep. 4. lib. 15. Extremo hoc anno Cicero ad Curionem misit epist. 7. l. 2. Fam. in qua illi de tribunatu pl. gratulatur. quem a. d. IV Id. Decem. iniit.

Anno urbis DCCIII, Ciceronis

LVII, COS: fuerunt,

L. AIMILIVS PAVLLVS. C.
CLAVDIVS MARCELLVS.

AD hos consules exstant Ciceronis litteræ: quibus petit, vt quàm honorificentissimum S. C. de rebus à se gestis faciendum curent, epist. 10. & 13. lib. 15. Famil. hac de re scripsit etiam ad Catonem epi. 4. eiusdem libri. tum Ciceroni pro re bene gesta supplicationes sunt decretæ, ep. 11. l. 8. Fam. & ep. 1. l. 7. ad Att. pro quib. Marcello cos. gratias agit epist. 11. l. 15. Fam. Nonis Ian. Cicero Tarso profectus fuit in Asiam, vt ibi suarum diocesium hominibus ius diceret, ep. vlt. lib. 5. ad Att. quam Idib. Febr. se dedisse ait. Quo tempore Cicero Ciliciam, & M. Bibulus Syriam obtinuerunt, eodem tempore Q. Thermus pro prætore

prætoꝛe in Asia, & P. Silius in Bithynia, vt videtur, fuerunt. indicat epist. 1. lib. 6. ad Att. Itaq; è Cilicia Cicero ad Thermum, & Silium misit epist. 53. & alias, quæ deinceps lib. 13. Fam. leguntur. Laodiceæ M. Tullius ex Idib. Februarij ad Kal. Maij forum egit omnium diœcesium Asiaticarum, ep. 1. & 2. lib. 6. ad Att. Eo venit M. Fabius commendatus ei à C. Cassio. commendat eundem ipse Cœlio, Pæto, & Curtio, ep. 14. l. 2. ep. 25. l. 9. ep. 59. lib. 13. & ep. 14. l. 15. Famil. eodem tempore Cicero aliquot epistolas ad Cœlium & Appium misit, quæ lib. 2. & 3. leguntur. in quibus cum de alijs rebus, tum de Appij accusatione, & Tullix nuptijs agitur. Accusauit Appium reuersum è prouincia P. Cornelius Dolabella: eidemq; Tullia M. Ciceronis filia hoc tempore nupsit. de affinitate hac gratulatur Ciceroni Cœlius epist. 13. lib. 8. Fuit quoque Appius hoc anno, vt Dio scribit, censor cum L. Pisone. Appij censuræ meminit Cicero in epistolis ad ipsum, ep. 10. II. & vlt. lib. 3. de eadem Q. frater lib. 1. de diuinat. In quo Appius collega tuus, bonus augur, vt ex te audire soleo, non fatiscienter, virum bonum, & ciuem egregium, censor P. Ateium notauit, quòd

ementitum auspicia subscripserit. Ex Asia Cicero in Ciliciam Nonis Maij profectus est, epist. 13. libr. 2. Famil. & epist. 2. libr. 6. ad Att. Tarsum venit Nonis Iun. epi. 4. libr. 6. ad Att. Ciceroni interim Quæstor C. Cœlius obtigit: ad quem scribit epist. vlt, libr. 2. Eamil. eundemque de prouincia decedens III Kal. Sextil. prouinciæ præfecit, ep. 6. libr. 6. ad Att. epist. 15. libr. 2. Fam. & epist. 14. libr. 3. Epheso proficiscens Kal. Octobris, Athenas venit pridie Idus, epist. 8. & 9. libr. 6. ad Att. & epi. 5. libr. 14. Fam. Athenis Ciceronem libenter commoratum esse, *πότε τῶν πάλαι διατριβῶν*, Plutarchus scribit. Athenis Imperatorem se apud Aristonem diuersatum esse Tuscula. 5. ait. Tironem libertum Cicero è Cilicia in Italiam reuertens Patris ægrum reliquit, epist. 2. libr. 7. ad Att. ad eumque plures ex itinere epistolas misit, quæ libr. 16. Famil. leguntur, & totius itineris rationem continent. Brundisium venit VII Kal. Decemb. eodemque tempore vxor Terentia ad portam Brundisiam accessit, quo Tullius in portum, epi. 2. libr. 7. ad Att. & ep. 9. libr. 16. Fa. Inde Romam versus proficiscens, ex itinere scripsit ad Atticum epist. 3. 4. 5. 6. 7. & 8. libr. 7.

Annó

Anno urbis DCCIV, Ciceronis

LVIII, COS. fuerunt,

C. CLAUDIUS MARCELLVS.

L. CORNELIUS LENTVLVS CRVS.

His consulibus M. Tullio pridie Non. Ianua. ad urbem accedenti sic est obuiam proditum, vt nihil fieri potuerit honoratius, epist. 10. libr. 16. Famil. vbi addit, se incidisse in ipsam flammam ciuilis discordie, vel potius belli. quod etiam Plutarchus scribit. Nam Kal. Ianua. cum in Q. Metelli Scipionis sententiam S. C. fieret, vti ante certam diem Cæsar exercitum dimitteret: si nõ faceret, eum aduersus remp. facturum videri: eiq̃ue S. C. M. Antonius, & Q. Cassius tribunipl. intercessissent: Senatus consulibus, prætoribus, tribunisp. & ijs, qui proconsulibus ad urbem erant, negotium dedit, vt curarent, ne quid resp. detrimenti caperet. Tum Antonius & Cassius ad Cæsarem ex vrbe cum Curione profugiunt, Cæsar libr. 1. de bello ciuili. Cicero ep. 10. libr. 16. Fam. & Philip. 2. Cicero vt venit ad urbem, non destitit omnia & sentire, & dicere, & facere, quæ ad concordiam pertinerent, epist. 11. libr. 16. Famil. fuitq̃ue semper auctor pacis, vt testatur in orationib. pro Marcello, Ligario, & Deio-

taro. item epist. 6. lib. 6. & epist. 3. lib. 7.
 Famil. eaque de re, vt Plutarchus tradit,
 priuatim multa ad Cæsarem scripsit, &
 Pompeium coràm precatus est, vtrumque
 placans & deliniens. Sed mirus inuaferat
furor non solum improbis, sed etiam ijs,
 qui boni habebantur, Cicerone clamante
 nihil esse bello ciuili miserius, epist. 11. lib.
 16. Fam. Itaque Italiæ regiones descriptæ
 fuerunt, quam quisque partem tueretur:
 Cicero Capuam sumsit. ~~quod~~ pridie I-
 dus Ian. ad Tironem scripsit, ep. 10. lib. 16.
 Cùm interim Cæsar, traiecto Rubicone,
 Ariminum, Pisaurum, Anconam, Arēti-
 um occupasset, urbem consules, atque op-
 timates omnes reliquerunt, Cicero ep.
 11. l. 16. Fam. Dio libr. 41. & alij. M. Tul-
 lius tum quoque ab vrbe discessit, epist.
 9. & seq. lib. 7. ad Att. Discessisse eum
 XIII Kal. Febr. cognoscitur ep. 12. lib.
 9. ad Att. Fuit Cicero ἐπίσκοπος totius o-
 ræ maritimæ à Formijs, ep. 11. l. 16. Fam. &
 ep. 10. lib. 7. ad Att. VIII Kal. Februarij Ci-
 cero Minturnis fuit, ep. 12. l. 7. ad Att. Re-
 liquerat vxorem Terentiam. & filiam Tul-
 liam Romæ, ep. 11. libr. 16. Fam. quarum
 curam sæpius Attico mandat. ipsas quoq;
 de hac re monet epist. 14. & 18. lib. 14. Fam.
 VI Kal.

VI Kal. Febr. Cicero Calibus Capuam proficiscens ad Atticum misit epist. 13. lib. 7. & postridie sequentem. IIII Kal. Capua ad Tironem dedit ep. 11. lib. 16. Fam. Capua profectus est Formias a. d. III Kalend. eò quarto Non. Febr. Tullia & Terentia venerunt. M. Tullius postridie cum fratre Capuam versus profectus est, ep. 15. & 16. l. 7. & epi. 13. l. 8. ad Att. Capuæ cùm triduum fuisset, VII Id. Febr. inde discedens se Formias recepit, ep. 19. lib. 7. & 13. lib. 8 ad Att. Formijs quotidie fere litteras ad Atticum dedit quæ extremo libro septimo, & primo octauo leguntur. Reddita interim Ciceroni est à Pompeio epist. 12. lib. 8. ad Att. qua in Apuliam euocatur. eam se XV Kal. Mart. Formijs accepisse, Pompeio rescribens ait, ep. 13. l. 8. ad Att. meminit epist. 1. eiusdem lib. Profectus deinde ad Pompeium cum Theanum Sidicinum venisset, ex C. Melsio, alijsq; compluribus cognouit, in ijs locis esse Cæsarem, vt tuto ad Pompeium venire non posset. itaque Cales progressus ibi constitit. & cùm esset incertum iter Cæsaris, Leptam ad Pompeium misit, & litteras: ipse Formias reuertit, ep. 3. & 15. li. 8. ad Att. Ibi aliquamdiu manens plures epistolas ad Atticum

milit, quæ libr. 8. & 9. exstant. VIII Kal.
 Mart. Pompeius Canusio Brundisium pro
 fectus fuit. ep. 1. li. 9. ad Att. eò Ciceronem
 vocauit missa epist. 14. lib. 8. ad Att. quam
 Cicero accepit III Kal. epist. seq. & man-
 sit in Formiano. A. d. VII Id. Mar. Cæ-
 sar Brundisium cum legionibus sex per-
 uenit, atque ad murum castra posuit, cum
 iam consules Dyrrhachium profecti cum
 magna parte exercitus essent, & Pompeius
 Brundisij cum cohortibus XX remaneret,
 ep. 16. lib. 9. ad Att. & lib. 1. de bello ciuili.
 Cicero illo tempore etiam ad Tironem
 scripsit ep. 13. 14. & 15. lib. 16. Famil. Pom-
 peius XVI Kal. April. Brundisio cum om-
 nibus copijs, quas habuerat, profectus
 est: Cæsar postero die oppidum ingres-
 sus, & contionatus Romam contendit,
 ep. 18. lib. 9. Att. Eo itinere M. Cicero
 illum conuenit, & quid egerit, Attico scri-
 bit ep. 21. lib. 9. Cicero deinde Arpinum
 profectus, ibi Tullio filio suo togam pu-
 ram dedit, epist. 21. & ult. lib. 9. ad Att.
 mansitque in villis mense Aprili & Maio,
 atque ad Atticum misit epistolas, quæ lib.
 10. exstant. VII Idus Iunij ad Pompeium
 in Græciam proficiscens nauim conscen-
 dit, epist. 7. lib. 14. Famil. Suscepto bello,
Cæsar.

Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla vi coactus, iudicio meo, ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te, ait ipse pro Ligario, & nos in Commentario exposuimus. Aduentus eius, vt Plutarchus scribit, ceteris gratus fuit; Cato autem illum conspiciatus multis verbis reprehendit, quod Pompeium secutus esset. nam se non potuisse honestè eam sectam deserere, quam ab initio in rep. delegisset, illum, qui magis prodesse patriæ & amicis potuerit, si in Italia mansisset, & æqualiter se ad euentum comparasset, nulla ratione & absque necessitate hostem Cæsari factum esse, atque in tanti periculi societatem venisse. Cum hæc verba Ciceronis animum flexerunt, tum quòd nulla magna in re Pompeius illius opera utebatur. in causa erat ipse non negans, se facti sui pænitere. Hactenus Plutarchus. ipse quoq; epist. 3. lib. 7. Famil. ait: Cuius me mei facti pænituit, non tam propter periculum meum, quàm propter vitia multa, quæ ibi offendi, quòd venerã. Cæsar in Hispaniã profectus, ea potitus est, & Dictator a M. Lepido prætorè dictus comitia habuit, quibus ipse cum P. Seruilio consul creatus est, vt scribit lib. 3. de bello ciuili.

Anno

C. IVLIVS CAESAR. II. P. SER-
VILIVS VATIA ISAVRICVS,

HIs consilib. pridie Nonas Ianua. Cæsar Brundisio in Epirum cōtra Pompeium traiecit, lib. 3. de bello ciuili. Post Nonas Febr. Cicero è Græcia ad Atticum dedit epist. 2. lib. II. Obsesso à Cæsare & circumuallato Pompeio apud Dyrrhachium, P. Dolabella ad Ciceronem misit epist. 9. lib. 9. Famil. Nonis Iunij in castris fuit: è quibus ad Atticum dedit epist. 3. lib. II. & sequentem: in qua scribit se confici solitudine, ex qua etiam summa infirmitas corporis cōsecuta sit. Itaq; cū Pompeius, translato in Thessaliam bello, apud Pharsaliam media æstate, vt Plutarchus in Bruto tradit, à Cæsare victus est, Cicero in acie non fuit, (vt scribit ad Pætum ep. 18. lib. 9. Fam.) sed remansit in castris, vt Liuius lib. III. scripsit. vnde Plutarchus in Cicerone ait, τῆς μάχης οὐ μετέσχε δι' ἀρρώστιαν id est, proelio propter infirmitatem corporis non interfuit. Erant cum Cicerone M. Varro, & M. Cato, lib. I. de diuinat. Catonē Dyrrhachij, vt impedimentis
πραῶ

quæ Cæsar
Brundisio
vñm erat
partium

scilicet hoc:
in acie se
non fuisse.

præsidio esset, cum XV cohortibus à Pompeio relictū fuisse, Plutarchus in Pompeio, & Catone auctor est. Victo Pompeio, Cato (inquit Plutarchus in Cicerone) qui copias magnas, classemq; magnam Dyrrhachij habebat, ad M. Tullium, qui & lege & dignitate consulari præstaret, imperium deferebat. quod cū ille recusaret, militiamq; subterfugeret, propius factū est nihil, quàm vt occideretur, cū & Pompeius filius & amici eum proditorē appellarent, gladiosque stringerent; sed Cato resistens vix illum cædi eripuit, & ex castris remouit atq; ablegauit. Hęc Plutarchus. Q. Cicero lib. 1. de Diuinat. refert, Labienum ex Pharsalica fuga in castra venisse, interitumq; exercitus nuntiauisse. atq; ita ipsos subito perterritos metu naues cōscendisse. Victoriā igitur Cæsaris Cicero belli finem sibi fecit: nec putauit, cū integri pares non fuissent, fractos superiores fore, epist. 3. lib. 7. Famil. Dio lib. 42. scribit Ciceronem cum nonnullis alijs senatoribus continuo Romam profectos esse: ipse ep. 6. lib. 11. ad Att. ait, se in Italiam venisse non accersitum. Terentiæ vxori, quæ ipsi de aduentu gratulata erat, pridie Non. No. uemb. Brundisio rescripsit, epist. 12. lib. 14.

Famil.

Famil. Brundisij Cicero diu moratus est Cæsarem exspectans, dum is post prælium Pharfalicum in Aegyptum profectus bellum Alexandrinum gessit, & Pharnacem in Ponto superavit. Brundisium quoque M. Antonius post victoriam cum legionibus venit, & Ciceroni pepercit. quod beneficium Cicero Philippica secunda agnoscit. Scripsit tum Cæsar ad Antonium, prohiberi omnes Italia, nisi quorum ipse causam cognouisset, quare, cum Antonius petijffet à Cicerone per litteras, ut sibi ignosceret: facere se non posse, quin Cæsaris litteris pareret: misit Cicero ad eum L. Lamiam, qui demonstraret, Cæsarem Dolabellæ dixisse, ut ad Ciceronem scriberet, ut in Italiam quàm primùm veniret. itaque Antonius edixit ita, ut M. Tullium exciperet nominatim. hoc XIII Kal. Ianua. Cicero ad Atticum scripsit epist. 7. lib. II. Affligebat Ciceronem eodem tempore Tullia morbus: cuius meminit epist. 7. lib. II. ad Att. de eodem scribit ad Terentiam epist. 19. lib. 14. Fam. scribit etiam per Leptam & Trebatium ep. 17. eiusdem lib. vide epist. 8. lib. II. ad Att.

Anno urbis DCCVI, Ci-
ceronis LX.

C. IVLIVS CAESAR. II.

DIKTATOR. fuit.

M. ANTONIVS.

MAG. EQVIT.

HAnc Dictaturam Cæsar extra Italiã
iniijt, auctore Dione li. 42. De Anto-
nio magistro equitum Cicero Philipp. 2.
Accessit, vt Cæsare ignaro, cùm esset ille A-
lexandriæ, beneficio amicorũ eius magi-
ster equitũ constitueretur. III Nonas Ian.
dië natali suo M. Tullius ad Att. dedit ep.
9. li. 11. & sequentem XII Kalend. Februa.
VIII Idus Martij ad eundẽ scripsit epist. 11.
& 12. Romę illo tẽpore seditiones à P. Cor-
nelio Dolabella tri^bunopl. & Tullix mari-
to, legem ferente de nouis tabulis excitatę
sunt. de quibus Liuius lib. 113. Dio lib. 42.
Hæ sunt generi actiones, de quibus Cice-
ro epist. 12. 14. 15. & 23. lib. 11. ad Att. Pri-
dië Idus Maij Cicero ad Atticum dedit
epist. 15. & III Nonas Iunij sequentem
eiusdem libri. Pridie Idus Iun. Tullia ad
patrem Brundisium venit, epist. 11. & 15. li.
14. Famil. & ep. 17. lib. 11. ad Att. Consti-
tuerat eo tempore M. Tullius Ciceronem
filiũ cum Cn. Sallustio obuiam Cæsari mit-
tere:

tere: sed cum de eius aduentu nihil afferretur, consilium mutauit, ep. 17. & 18. lib. II. ad Att. & ep. II. & 13. lib. 14. Famil. Pri- die Idus Sextil. Cicero accepit litteras Cæ- faris, quas ille ex Aegypto ad eum mise- rat, vt esset idem, qui fuisset. ep. vlt. lib. 14. Fam. & pro Ligario. vbi, C. Pansa nun- tium de concessis fascibus pertulisse, ait. Dedit tum Cicero ad Atticum epistolas, quæ extremo libro vndecimo exstant. Cùm Cæsar ad Kal. Septemb. Athenis fore diceretur, Cicero propter moras Asiaticas secus putabat, epist. 21. lib. II. ad Att. Venit tamen in Italiam celerius omnium opinio- ne, vt Hirtius auctor est. Vbi ad Cicero- nem allatum est, eum Tarentum nauibus appulisse, atque inde Brundisium pedibus contendere, obuiam illi processit, non e- quidem valde diffidens, sed tamen veri- tus in tanta multitudine hostis & victoris periculum facere. Verum non fuit opus quicquam dicere aut facere præter digni- tatem. Cæsar enim, vt eum longe ante a- lios occurrere vidit, descendit & saluta- uit, cumque eo solo colloquens multa stadia processit. hæc Plutarchus in Cicero- ne. Kal. Octobr. Cicero ad Terentiã de Ve- nusino dedit ep. 20. li. 14. Fam. mandans, vt

in Tusculano omnia essent parata ad hospites excipiendos. deinde in urbem venit, & redijt cum libris in gratiam, *epi. 1. l. 9. Fam.* Extremo anno Q. Fufius Calenus & P. Vatinius cos. fuerunt, *Dio l. 42.*

Anno urbis DCCVII, Ciceronis

LXI, C. O. S. fuerunt,

C. IVLIVS CAESAR. III. M.

AIMILIVS LEPIDVS.

CAESAR, cùm à summo haruspice moneretur, ne in Africam ante brumam transmitteret, vt Cicero lib. 2. de diuinat. ait, VI Kal. Ianua. Lilybæi conscendit, ac post diem quartum in conspectum Africæ venit, ibique hoc anno bellum Africanum aduersus P. Scipionem, & Iubam Mauritanix regem administravit. de quo Hirtius, & alij. Obtinebat eo tempore Siciliam Allienus prætor, vt Hirtius scribit. Misit tum ad eum in prouinciam Cicero epist. penult. & vlt lib. 13. Fam. Cæsar, cùm ad bellum Africanum proficisceretur, M. Brutum Gallix cisalpinæ præfecit, auctor Appianus lib. 2. & Cicero epist. 6. l. 6. Fam. eo tempore Cicero ad illum scripsit quinque epistolas, quæ lib. 13. Fam. leguntur. Græciæ idem Cæsar præfecit Ser.

O

Sulpi-

Sulpicium, ep. 4. li. 4. item 1. & 6. lib. 6. Fa. Ad eum quoq; plures Ciceronis epistolæ exstant lib. 13. Famil. Erat autem M. Tullius tempore belli Africani Romæ, nec ferè exhibat, propter varias hominum suspiciones, quas Varroni exponit epi. 2. lib. 9. Fa. Fuit etiam ruri in villis, epist. 1. libr. 12. ad Att. vbi Hirtij & Balbi Cæsarianorum meminit, qui hoc bello Africano Romæ fuerunt, vt permultæ epistolæ ad familiares tum scriptæ ostendunt. in quibus sunt ad Varronem & Pætum pleræque libr. 9. Famil. Conquiescebat M. Tullius in studijs, epist. 6. libr. 9. Famil. Scripsisse illum eo tempore Partitiones Oratorias Corradus putat. & de Bruto, qui est de claris Oratoribus, verè affirmat, eum viuo adhuc Catone scriptum esse, quamuis proœmium, anno sequenti editum fuisse, ostendat. Cæsar initio mensis Aprilis, vt Hirtius scribit, Iubam & Scipionem vicit: ac paucis diebus pòst M. Cato sibi Uticæ mortem consciuit. Cato autem sic abiit è vita, vt causam moriendi nactum se esse gauderet, ait Cicero Tuscul. 1. Africano bello confecto, Cæsar Idib. Jun. classem conscendit, & post diem tertium in Sardiniam peruenit. inde 2. d. III Kal. Quint. naues

naues conscendens duodevigesimo die ad urbem Romam venit, Hirtius. Fuerat cum Cæsare in Africa P. Dolabella ut docet Cicero Philip. 2. qui cum Cæsarem ab Africano bello redeuntem antecederet, ep. 7. l. 9. ad Att. Cicero ei Tironem obuiam misit, epi. 5. li. 12. ad Att. Cæsari senatus multos honores decreuit; in ijs, ut præfectus moribus, τῶν πρώτων ἐπιτάτης, per triennium esset, Dio libr. 43. meminit Cicero epist. 15. lib. 9. Fam. Erat Cicero in urbe, atque à Cæsare, ut Plutarchus scribit, honore afficiebatur, adeo ut laudi Catonis à Cicerone scriptæ respondens orationem eius & vitam, ceu Periclis & Theramens maxime geminam, collaudaret. Atque Ciceronis liber Cato, Cæsaris Anticato inscribitur. Cicero anno sequente ad Atticum, ut est ep. 35. l. 12. ita scripsit: [Qualis futura sit Cæsaris vituperatio contra laudationem meam, perspexi ex eo libro, quem Hirtius ad me misit: in quo colligit vitia Catonis, sed cum maximis laudibus meis] Tribus statibus usum C. Cæsarem in vituperando Catone, est apud Quinctilia. l. 3. ca. 9. Cæsarem in Anticatone citat Gellius l. 4. ca. 16. C. Cæsar in Anticatone priore adducitur à Prisciano l. 13. Iuuenalis Sa-

tyra. 6. Duo Cæsaris Anticatores. Cicero sub finem lib. 13. ad Att. Cæsaris libros contra Catonem, nominat. Cremutius Cordus apud Tacitum lib. 4. M. Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquauit, quid aliud Dictator Cæsar, quàm rescripta oratione velut apud Iudices respondit? Gellius libr. 13. cap. 18. [M. Cato Nepos pater fuit M. Catonis prætorij viri, qui bello ciuili Vticæ necem sibi gladio manu sua consciiuit: de cuius vita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur, Laus M. Catonis.] Cæsarem laudationem à Cicero scriptam non egre tulisse, sed librum, siue βιβλίον ἔ, scripsisse, ὃ καὶ ἀντικατῶν ἐκάλεσεν, ait Dio lib. 43. Catone absoluto Cicero statim est aggressus Oratorem, vt ipse in Oratore ad M. Brutum, qui tum Galliæ præerat, scribit. de Oratore lege ep. 19. l. 6. Famil. ¶ M. Claudius Marcellus, qui ante annos quinque in consulatu Cæsarem palam oppugnauerat, bello ciuili partes Pompeij secutus, eo victo Cæsarem veterem suum inimicum metuens Mitylenas concessit, ibiq; in studio bonarum artium hoc tempore beatissimè, quantum modo natura hominis patitur, viuebat, vt ex Bruto refert Seneca in Consolatione ad

Oratio pro
M. Marcellulo.

ad Albinam. tum M. Tullius ad eum dedit epist. 7. & 8. li. 4. Fam. hortans illum, vt Cæfari se fummitteret. cum autem in fenatu à L. Pifone mentio effet facta de Marcello, & cum C. Marcellus fe ad Cæfaris pedes abieciffet, cunctus fenatus confurrexit, & ad Cæfarem fupplex acceffit. tum Cæfar, accusata acerbitate Marcelli, repente præter fpem dixit, fe fenatui roganti de Marcello ne ominis quidem caufa negaturum. itaq; cum omnes ante M. Tullium rogati gratias Cæfari præter L. Volcatium Tullum egiffent, Cicero, qui ftatuera in perpetuum tacere, fententiam rogatus pluribus verbis egit Cæfari gratias. quæ oratio pro Marcello exftat. vide ep. 4. lib. 4. Fam. Cicero quoq; Marcello perfuafit, vt Romam redire vellet. ep. 9. 10. & 11. eiuſdem libri. Hoc anno, vt Dio teftatur, Cæfar faftos correxit; annumq; ad curſum ſolis accommodauit, vt CCCLXV dierum effet, & intercalario mense ſublato, vnus dies quarto quoq; anno intercalaretur. quo autem magis in poſterum ex Kalend. Ianua. temporum ratio congrueret, inter Nouembrem ac Decembrem mensem interiecit duos alios: fuitq; hic annus XV menſium cum intercalario, qui ex confuetudine in

*Annus correxit
et us a Cæſare*

eum annum inciderat. hæc Suetonius. lege præterea Macrobiũ, Plinium, Dionem & Plutarchum Pridie Kalen. Intercales priores Tullius rogatu fratrum Q. Ligarij, qui post victos in Africa Pompeianos vita à Cæsare impetrata extra Italiam in exulio viuebat, mane ad Cæsarem venit: cumq; fratres & propinqui Ligarij iacerent ad pedes, Cicero ea est locutus, quæ causa, quæ tempus postulabat, epi. 15. lib. 6 Fam. Ligarius deinde à Q. Aelio Tubero-
ne reus factus est, eiusq; patrociniũ Cicero suscepit. tum Cæsarem dixisse ferunt: Quid est causæ, cur Ciceronem orantem aliquamdiu non audiamus? nam reum quidem hominem improbum & hostem esse, iam pridem certum est. Vbi vero Cicero ingressus dicere, mirificos motus concitauit, & oratio progressa cum affectibus varia, tum venustate admirabilis fuit, perspicuè cognitum aiunt, varios colores Cæsaris vultum subire, eiusq; animum omnibus modis commutari: ac tandem, cum Pharsalici prælij mentionem facere Orator cœpisset, immodicis perturbationibus incitatum corpore contremuisse, & libellos quosdam e manu eiecisse. Victus igitur Cæsar orationis vi, Ligarium crimine
libe-

liberavit. Ita nos locum Plutarchi de hac causa à nobis conuersum in fine Commentarij Ligariani ad Ornatifs. virum Gerhardum Iuliacensem iamdudum edidimus. Confecto bello Africano, T. Quinctius Scapula nouum in Hispania commouit; cuius meminit Cicero ep. 13. li. 9. Fa. Tu lege Dionem l. 43. vbi Cn. Pompeium Magni filium Hispaniæ partes plerasq; in suam ditionem redegisse tradit. Cæsar igitur extremo hoc anno ad bellum Hispaniense profectus, XXVII diebus in Hispaniam peruenit, vt Appianus libr. 2. scribit. Hoc anno M. Tullius cum Terentia vxore diuortium fecit. quæ Vibio Rufo deinde nupta fuit, auctore Dione l. 57. atq; tertium & centesimum expleuit annum, vt scribit Valerius Max. libr. 8. cap. 13.

Cicero cum Terentia uxore diuortium fecit.

Anno urbis DCCVIII, Ciceronis LXII:

C. IVLIVS CAESAR. III.

Dictator fuit,

M. AIMILIVS LEPIDVS

MAG. EQVIT.

Eodem anno

C. IVLIVS CAESAR. IIII.

Cos. sine collega fuit.

HAEC ex Capitolinis lapidibus rectè à viris doctis probantur. vide

Fastos Sigonij & Onuphrij. Cicero Terentia dimissa, virginem vxorem duxit; vt quidem Terentia dictitabat, formæ gratia; vt autem Tiro Ciceronis libertus scripsit, diuitijs eius adductus, vt æs alienum dissolueret. erat enim puella diues, & bona eius Cicero fideicommissarius heres relictus custodiebat. quare cùm permagnum æs alienum haberet, amicorum & familiarium impulsu puellam vxorem præter ætatem duxit, vt illius facultatibus creditoribus satisfaceret. Hæc Plutarchus, vt quidem nos conuertimus, alijs Interpretibus nihil præiudicantes. è quibus verba illa Plutarchi, *καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς Κικέρων ἐν πίσει κληρονόμος ἀπολειφθεὶς διεφύλαττεν.* quæ nos vertimus, Et bona eius Cicero fideicommissarius heres relictus custodiebat: Bocchius sic expressit, Et eius substantias sub tutoris fide seruabat: Xylander noster, Eiusque bona fidei suæ commissa Cicero heres ab ea scriptus seruabat: Corradus, Et eius facultates Cicero suæ fidei commissas, vt heres relictus, seruabat. Non erat Cicero vt heres relictus, neque secundus heres, vt Corradus scribit: sed Publilius, siue Popillius moriens Ciceronem heredem instituerat, & rogauerat,

rogauerat, vt hereditatem redderet suæ filiæ. Huiusmodi heredem fideicommissarium dici à Iurisconsultis, etiam in græcis Iustiniani Constitutionibus, notum est ijs, qui libros illos non aspernantur. Sic P. Sextilius Rufus heres à Q. Fabio Gallo scriptus, rogatus fuit, vt omnis hereditas ad filiam perueniret, vt est lib. 2. de Finibus. Verum ad institutum. Calenus apud Dionem lib. 46. ait, M. Tullium exacta ætate virginem duxisse, *ἵνα ἐκ τῆς οὐσίας δανείσματα ἀποτίσῃ*, vt illius facultatibus se ære alieno liberaret. Quintilianus li. 6. cap. 4. Cicero obiurgatibus, quòd sexagenarius Popilliam virginem duxisset, Cras mulier erit, inquit. lib. 12. ad At. ep. 27. Publilia nominatur. quam secundam Ciceronis vxorem fuisse homines docti affirmant. De his nuptijs cum Ciceroni Cn. Plancius gratulatus esset, Cicero ita respondit, ep. 14. li. 4. Fam. Quod mihi de eo, quod egerim, gratularis: te ita velle certo scio: sed ego tam misero tempore nihil noui consilij cepissem, nisi in reditu meo nihilo meliores res domesticas, quam remp. offendissem. & cet. Non ita multò post, quàm Cicero Publiliam duxerat, Tullia filia apud Lentulum pariens decessit, vt Plutarchus scribit.

bit. Asconius quoq; in Pisonem, filiam Ciceronis apud P. Lentulū ex partu decessisse, ait. Propter Tullie partum Cicero se Romæ teneri initio belli Hispaniensis scribit ad Leptam ep. 19. li. 6. Fam. Lentulus, apud quem Tullia decessit, est P. Cornelius Dolabella, qui cum Cæsare in Hispania erat, vt Cicero Philip. 2. & epistolarum ad Atticum lib. 13. ostēdit. Itaq; deplorans Tullie mortem ad illum scripsit ep. 11. lib. 9. Fam. Quanto dolore propter interitum filie carissimę exarserit, ipse ostendit in epistolis, quas tum ad Atticum misit, & exstant li. 12. & 13. ad Att. Vndiq; tum philosophos ad Ciceronem consolandi gratia conuenisse, Plutarchus auctor est. Misit ad Tullium consolatorias litteras M. Brutus, ep. 8. lib. 12. ad Att. in Bruto, & ep. 9. ad M. Brutū. Ser. Sulpicij consolatio exstat. epist. 5. lib. 4. Fam. cui Cicero epist. sequenti respōdet. L. quoque Luceius Ciceronem per litteras consolatus fuit. eiq; respondet ep. 13. li. 5. Fam. Præterea Cæsar litteras consolatorias pridie Kalen. Maij Hispali dedit, ep. 19. lib. 13. ad Att. sed, cū omnem consolationem vinceret dolor, se ipse per litteras consolatus est, scripsitque librum, quem Consolationem, vel de luctu minuendo inscri-

scripsit, libr. 12. & 13. ad Att. Ex hoc libro Lactantius lib. 1. & 3. multa adducit. Consolationis suæ meminit etiam Cicero in Tusculanis aliquoties. & in secundo de Diuinat. sic: Nam quid ego de Consolatione dicam? quæ mihi quidem ipsi sane aliquantū medetur, ceteris item multum profuturam puto. Plutarchus addit, Cicero-
nem Publiiæ nuntium remisisse, quòd visa esset Tullie morte letari. Vnde negotiū, quod cum Publilio habuit, de solutione dotis fuisse videtur, li. 13. & 16. ad Att. Post Tullie mortem Cicero domo abfuit, & Asturæ atque in ceteris villis maximam partem anni in philosophiæ studijs consumpsit. Cùm enim dominatu vnus omnia tenerentur, ad philosophiam, cui multum adolescens discendi causa temporis tribuerat, se retulit, & sapientiæ studium longo interuallo intermissum reuocauit, Tusc. 1. & de Off. 2. Quare cùm, quæ à Græcis summis auctoribus memoriæ prodita erant, ea Latinis litteris illustrare vellet: Hortensium scripsit. quo in libro philosophiam ab Hortensio accusatam & vituperatam, ipse defendit, & collaudauit, vt testatur primo de Finib. eiusdem mentio est Tusc. 3. & lib. 2. de Diuinat. his verbis:

Hortensius
scriptus a
Cicerone.

bis : Cohortati sumus, vt maxime potui-
 mus, ad philosophiæ studium in eo libro,
 qui est inscriptus Hortensius. huius libri
 lectione D. Augustinus se ad veræ, hoc est
 Christianæ philosophiæ contemplationē
 incensum fuisse, aliquot locis fatetur. De-
 inde, vt est secundo de Diuinat. quod ge-
 nus philosophandi minime arrogans, ma-
 ximeq; & constans & elegans arbitraretur,
 quatuor Academicis libris ostendit. Scrip-
 serat autem primum duos libros Aca-
 demicos, & vnum Catulum, alterum Lucul-
 lum appellauit. quorū posterior adhuc ex-
 stat: de quo Plutarchus in vita Luculli. de
 inde quia *παρὰ τὸ πρότερον* videbatur, quòd
 erat hominibus non ignota, non illa quidē
ἀπαιδευσία, sed in ijs rebus *ἀρτιψία*, eosdē il-
 los sermones ad Catonē Brutumq; transtu-
 lit. sed admonitus ab Attico totam illā Aca-
 demicen *σύνταξιν* ab hominibus nobilissi-
 mis abstulit, transtulitq; ad M. Varronem,
 & ex duobus libris contulit in quatuor, li.
 12. ad Att. ep. 12. 13. & 15. atq; ex his quattuor
 libris primi tantum particula exstat. Scrip-
 sit tum etiam, vt ex ijsdē epistolis cognosci-
 tur, de finib. cumque fundamentum esset
 philosophiæ positum in finibus bonorum
 & malorum, perpurgatus est is locus quin-
 que

que libris, vt quid à quoq; & quid contra quemque philosophum diceretur, intelligi posset, lib. 2. de Diuinat. Ita autem confecit quinq; libros *περὶ τελῶν*, vt Epicurea L. Torquato, Stoica M. Catoni, *περιπατητικὰ* M. Pisoni daret, ep. 18. lib. 13. ad Att. Scripsit eodem tempore Laudationem Porciæ, sororis M. Catonis, & vxoris L. Domitij Ahenobarbi, ep. 36. & 47. lib. 13. ad Att. Iam à scriptis aliò transeamus. Post Tullix mortem Tullius M. F. Athenas cum L. Tullio Montano profectus est, in fine lib. 12. ad Att. Ser. Sulpicius adhuc Achaix præerat, atque pridie Kalend. Iun. Athenis ad Ciceronem dedit epist. 12. lib. 4. Famil. in qua eum certiozem facit de M. Marcello, qui à P. Magio Chilone occisus erat, L. uuius lib 115. Cicero ep. 10. & 11. lib. 13. ad Att. A. Torquatus eo tempore Athenis exsulabat. ad quem sunt Ciceronis epistolæ lib. 6. Fam. In quarta ep. Seruius Athenis discessisse dicitur. Cæsar interim liberos Pompeij in Hispania vicit: è quibus Sextus profugit, Cnæus pridie Id. April. interfectus est, auctore Hirtio. Dolabella inde in Italiam profectus, ad Ciceronem Maio mense venit, ep. 8. lib. 13. ad Att. Cæsar deinde in urbem mense Octobri reuertit,

uertit, vt Paterculus lib. 2. scribit. Initio eius mensis eum reuertisse, ex ijs, quæ sequuntur, disces. In triumphalibus fragmentis tabularum Capitolinarum scriptum est, Q. Fabium Maximum cos. anno DCCVIII ex Hispania III. Idus Octobr. triumphasse. Fabius autem consul non fuit, nisi post Cæsaris reditum ex Hispania. Cæsarenim in urbem reuersus consulatu se abdicauit, & in reliquum anni Q. Fabium, & C. Trebonium suffecit, auctore Dione lib. 43. atq; hi sunt Consules, quos Cæsarem in quarto Consulatu sibi in ternos nouissimos menses substituissse, Suetonius ait. Iam Cæsarem ante Q. Fabium triumphasse, non modo ex Dionis historia cognoscitur, sed & à Quintiliano lib. 6. cap. 4. disertè scribitur. Quæ cum ita sint, considerandum, quomodo Cæsar ex Hispania reuertens à Cicerone tertijs Saturnalibus potuerit hospitio accipi, vt videtur significari ep. vlt. lib. 13. ad Att. Post reditum Cæsaris ex Hispania Cicero apud eum dixit pro Deiotaro, quæ oratio existat. Fuerat is tetrarcha Gallogræciæ pænetotius, & Armeniæ minoris rex à senatu constitutus. Sed quia bello ciuili Pompeij partes secutus fuerat, Cæsar, Pharnace de-

ce deuicto, eum parte tetrarchiæ multauerat, Armeniamq̄ abstulerat, Cicero Philip. 2. Hirtius de bello Alexandrino. Cum deinde Cæsar litteris Tarracone datis eum bene sperare, & bono animo esse iussisset; hoc tempore Castor nepos Deiotari ex filia, Phidippum medicum, seruum regis corruptum præmijs ad accusandum dominum Deiotarum impulit. Crimini dedit, regem domi suæ Cæsarem interficere voluisse. Accusatum domi Cæsaris Cicero hospes eius defendit, causamq̄ licet tenuem, & inopem, tamen scripsit, atque ad Dolabellam misit, ep. 12. lib. 9. Fam. Extremo huius anni die, Q. Fabio Maximo consule mortuo, C. Caninius Rebilus consul hora septima renuntiatus est, qui usque ad Kal. Ian. esset, quæ erant futuræ mane postridie. itaque Cicero dixit, eum mirifica vigilantia fuisse, qui suo toto consulatione somnum non viderit, epist. 30. lib. 7. Fam. Macrobius lib. 2. & 7. Pollio in libro de XXX tyrannis. Plinius lib. 7. ca. 53. Plutarchus in Cæsare, & Dio lib. 43.

*Anno urbis DCCIX, Ciceronis
 LXIII, COS. fuerunt,*

C.IV.

224 M. T. CICERONIS
C. IVLIVS CAESAR. V.
M. ANTONIVS.

Eodem anno, vt monumenta vetusta ostendunt, C. Iulius Cæsar dictator IV fuit, & M. Aemilius Lepidus Magister equitum. Cicero post libros quinq; de Finib. totidem Tusculanarum quæstionum, siue disputationum edidit. ijsq; res ad beatè viuendum maxime necessarias aperuit: primus enim est de contemnenda morte, secundus de tolerando dolore, de ægritudine lenienda tertius, quartus de reliquis animi perturbationibus: quintus eum locum cõplexus est, qui totam philosophiã maxime illustrat. docet enim ad beate viuendum virtutem se ipsa esse contentam, libr. 2. de Diuinat. Vtrum vero hi libri ad hunc, an superiorem annum referēdi sint, nondum decerno, nec multum refert. De reliquis philosophicis libris deinceps dicemus, si prius acta vrba exposuerimus. Initio huius anni M. Tullius Romæ fuit, Kal. quidem Ianuarij affuit in senatu, cùm Cæsar P. Cornelium Dolabellam subrogare sibi, resistēte Antonio voluit, vt cognoscitur Philipp. 2. vide Plutarchum in Antonio. Lupercalibus, id est, XV Kal. Martij, cum

cum Cæsar in Rostris sedens in sella aurea, amictus toga purpurea. spectaret Luper-
cos, Antonius vnus è Lupercis ad sellam
accessit, & capiti eius diadema imposuit:
quod Cæsar cum plausu populi reiecit, Ci-
cero Philipp. 2. 3. & 13. Plutarchus, Appia-
nus, Dio, & alij. Idibus Mart. Cæsar à con-
iuratis in Pompeij curia tribus & XX pla-
gis confossus est. eius coniurationis, vt Plu-
tarchus scribit, Cicero particeps non fuit,
quamuis M. Bruto familiarissimè vtere-
tur. verum, quia Cæsare interfecto, statim
cruentum altè extollens M. Brutus pugio-
nem, Ciceronem nominatim exclama-
uit, atque ei recuperatam libertatem est
gratulatus; Antonius, Ciceronis consilio
Cæsarem interfectum, postea in senatu
dixit, Philipp. 2. Dio libr. 44. ait percus-
sores Cæsaris, cùm è curia in forum se
conferrent, crebro Ciceronem exclama-
se. Receperunt illi se è foro in Capitoli-
um, eoq; Cicero etiam cum alijs per-
multis ascendit. neq; tamen adduci potu-
it, vt ad Antonium iret, atque ad defen-
dendam remp. hortaretur: sed, cùm cete-
ri consulares irent, redirent, ipse in senten-
tia mansit, neque Antonium illo die, neq;
postero vidit, vt ipse in secunda Philipp.

P   testa-

testatur. nec verum est, quod Plutarchus, Appianus, Dio, & Interpretes Philippicarum scribunt, post die Idus senatum in æde Telluris habitum fuisse. nam & in secunda Philipp. se post diem tertium in ædem Telluris venisse ait, & epist. II. & 16. lib. 14. ad Atticum id Liberalibus factum fuisse ostendit. id est, a. d. XVI Kal. Apr. Eo die M. Tullius, quantum in ipso fuit, iecit fundamenta pacis, Atheniensiumq; renouavit vetus exemplum: Græcum etiam verbum vsurpauit, quo tum in sedandis discordijs vsa erat ciuitas illa; atq; omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censuit, Philipp. 1. Plura scripsi in cap. 2. libr. 12. Orosij. Habuit ibi Antonius quoque orationem de concordia, eiusq; paruus filius in Capitolium missus pacis obses fuit, Philipp. 1. & 2. itaque interfectores, vt Plutarchus in Bruto scribit, è Capitolio descendunt, & Brutus apud Lepidum, Cassius apud Antonium, ceteri apud alios cenarunt. postero die prouinciæ ijsdem in senatu decretæ fuerunt; Bruto, Creta, Cassio Africa, Trebonio Asia, Cimbrio Bithynia, D. Bruto Gallia citerior. Sed, cum Cæsar funere elatus, & à M. Antonio laudatus

Verum Græcum
hoc verbum sic illud
quo vsus est Thraci
bybitus (mū mrv
στρακείν) an vero
quo psephisma, in
eius senatum
scriptum appellari
volderunt (ἀμν
5-ia) dissimulat
Paulus Manutius
in Comm. super
Philip. 1. quon
adi.

tus esset, plebs cum facibus ad domum Bruti, Cassij, & aliorum tetendit, atque ægre vi manuq; repulsa fuit. quod historici prope omnes scribunt, & cum illis Cicero libr. 14 ad Att. & Philip. 2. Tum M. Brutus, & Cassius urbem reliquerunt, & Antium atq; Lanuvium profecti diu ibi otiosi fuerunt, vt lib. 14. & 15. ad Atticum videmus. Cicero quoque initio Aprilis ex vrbe rus profectus villas suas lustravit, vt indicant epistolæ illæ, quæ initio lib. 14. ad Att. hoc tempore scriptæ leguntur. nec quidquam eo tempore malebat, quàm rusticari, ep. 23. li. 16. Fam. Hæc autem rusticatio nobis dedit tres libros de Natura deorum, & duos de Diuinatione, & præterea dialogum de senectute, vt puto. quamuis enim ante libros de Diuinatione sit scriptus, vt proœmium libr. 2. ostendit: tamen hoc anno eum ad Atticum missum arbitror, cum is timidior *παυροῖς* quibusdam commoueretur, & Cicero senectutem contemneret, epist. 23. libr. 16. Fa. Ante Idus Maij scriptum fuisse, cognoscitur extremo libro XIII epist. ad Att. Eodem tempore Cicero, cum omnes cogitationes suas in cōcordia ciuium defixas haberet, atq; omnium, etiam Antonij amicitiam retinere

vellet, ep. 23. lib. 16. Famil. scripsit Lælium, siue de amicitia. Romæ interim à consulis M. Antonio, & P. Dolabella, qui Cæsaris locum ceperat, vncus impactus est fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaserat, & in Liuiana epitoma l. 116. Chamaces, ab Appiano lib. 3. ἀμάχος ὁ δὲ δουράριος, à Valerio Max. l. 9. cap. 16. Herophilus equarius medicus dicitur. De huius supplicio Attici litteras Cicero accepit XVII Kal. Maij, ep. 8. libr. 14. ad Att. Mense Aprili & Maio Antonius Italiam percursum, Dolabella, absente collega, bustum in foro evertit, Philipp. 2. Plebs enim solidam columnam prope XX pedum lapidis Numidici in foro in busto Cæsaris statuerat, & inscripserat, PARENTI PATRIAE: atque apud eandem sacrificabat, vota suscipiebat, & controuersias quasdam interposito per Cæsarem iureiurando distrahebat, vt Suetonius scribit. Dio libr. 44. ἑμὸν fuisse ait, ad quam Cæsari plebs sacrificia fecerit. Ara nominatur quoque epist. 2. libr. 11. Famil. Cicero columnam vocat, quam Dolabella sustulit, & homines seditiosos, qui illam euerfionem indignè ferebant, partim in crucem egit, alios de saxo deiecit, epist. 17. libr. 14. ad Att.

Nascimientis
in Comment.

sup. Ann. d.

lib. 1 ad verum.

Vocabitur hic qd

votis: amovabit

ad hanc coluam

nam multis an-

nis ei vota et

sacrificia facta sūt

de qua ipse vi-

derit.

Att. & Philip. 1. Meminit eiusdem rei Lactantius lib. 1. cap. 15. ubi ait, Dolabellam Cæsaris columnam, id est titulum, euertisse. De hoc facto gratulatur Cicero Dolabellæ consuli, epist. 14. l. 9. Fam. C. Octavius, qui deinceps imperium tenuit, & Augustus dictus est, cum Cæsar, eius auunculus magnus, Romæ interficeretur, Apolloniæ erat. Factus autem certior de Cæsaris cæde in Italiam transijt & Neapolim venit XIII Kal. Maij, ep. 10. lib. 14. ad Att. fuit etiam ruri cum Cicerone perhonorificè & amicè, epist. 12. eiusdem lib. Romam cum venisset, ab Antonio Cos. superbè exceptus est. Adijt tum inuidiosam Cæsaris hereditatem, quamvis id neque Attiæ matri, neque L. Marcio Philippo vitrico placeret. quod cum alijs historicis Velleius & Suetonius scribunt. Adita hereditate Cæsaris, nomen quoque eius tulit; cumque prius C. Octavius nominaretur, deinceps C. Iulius Cæsar Octavianus de more dictus est. quanquam lex curiata de adoptione eius anno demum sequente, cum iam consul esset, perlata fuerit, auctore Dione libr. 46. itaque Cicero eum modo Octavianum, modo Octavium nominat. Deinde apertè (inquit Velleius) An-

tonij ac Dolabellę consulum erupit furor. festertium septies millies depositum à C. Cæsare ad ædem Opis occupatum est ab Antonio. Hinc Cicero in Philip. 2. vbi est millies festertium, quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat? Mentionem eiusdem pecuniæ facit Philip. 1. & 5. & epist. 16. libr. 14. ad Att. Rapinas, inquit, scribis ad Opis fieri. Quibus in villis & locis M. Cicero mensem Aprilem & Maium rusticando posuerit, epistolæ libr. 14. ad Att. demonstrant, quas illis mensibus scripsit. Hoc quoq; ex iisdem, & ex epist. 1. libr. 15. cognoscitur, A. Hirtium cos. designatum mense Maio cum Cicerone in Puteolano fuisse. Ibi tum sermonem de Fato habitum fuisse, ipse initio libri de Fato testatur. De Timæo Platonis, qui liber de Vniuersitate inscribitur, certò sciri non potest, quo tempore scriptus fuerit. quare in Corradi coniecturam, cui liber ille temporibus hisce videtur conuersus, non inuitus descendo: cùm præsertim constet, Cicero nem, nisi extremo hoc tempore, græcos scriptores non vertisse. vide proœmium li. 1. de finib. Extremo mense Maio Tullius Romam versus proficiscens, vt Kal. Iunij in senatu, sicut Antonius edixerat, adesset, scripsit

scripsit epistolas, quæ initio libr. 15. ad Att. leguntur. Kalendis, cum Antonius Romam se, per agris veteranorum colonijs. stipatum armis retulisset, senatores metu perterriti repente diffugerunt, Philip. 2. IV: Nonas igitur Cicero ab vrbe abfuit, epist. 8. libr. 15. ad Att. nec in urbem rediisse, nisi pridie Kal. Septemb. videtur. Eo tempore de Officijs scribere aggressus est, epi. 13. li. 15. ad Att. sed post reditum è cursu Achaico absoluit. hoc vero tempore, cum haberet ius legationis liberæ, ea mente iter in Græciam ingressus est, vt Romæ adesset Kal. Ianuarijs, quibus Hirtius & Pansa consulatum erant inituri, Philip. 1. & in Cicerone Plutarchi. VI No. Quintil. ex Arpinati scribens Attico epi. 26. li. 15. ait, se itinera sic composuisse, vt Nonis Puteolis esset, sicut fuit, epi. 1. l. 16. ad Att. Cum autem Brundisium. iterq; illud, quod tritum in Græciam est, Cicero vitaret, vt ait Philip. 1. Velix fuit XIII Kal. Sextil. epist. 20. libr. 7. Famil. eumq; diem ibi constitit, epist. 6. lib. 16. ad Att. Velia proficiscens Topica ad Trebatium, cum secum libros non haberet, memoria repetita, in ipsa nauigatione conscripsit, & Rhegio librum ad Trebatium misit

V Kal. Sextil. ep. 19. lib. 7. Famil. & in pro-
 oemio Topicorum. Miserat etiam paullo
 ante ad Atticum duos libros de Gloria,
 ep. 28. libr. 15. & 6. libr. 16. ad Att. Meminit
 horum librorum ipse lib. 2. de Officijs, &
 Gellius l. 15. ca. 6. Scribit in epistolis Fran-
 ciscus Petrarca, se hos libros habuisse,
 qui iam nusquam apparent. Cicero dein-
 de in Siciliam transgressus Kal. Sextil. ve-
 nit Syracusas. Cùm autem postero die ven-
 ti ipsum ex Sicilia ad Leucopetram, quod
 est promontorium agri Rhegini, detulif-
 sent; ab eo loco conscendit, vt transmittet:
 & stadia circiter CCC prouectus, re-
 iectus austro vehementi est ad eandem
 Leucopetram. cumque intempesta nox ef-
 fet, mansissetque in villa P. Valerij comi-
 tis & familiaris sui, postridieque apud eun-
 dem ventum exspectans maneret, Rhegi-
 ni quidam illustres eò venerunt Roma.
 qui summam spem nuntiabant, fore, vt An-
 tonius cederet, res conueniret, Cæsaris in-
 terfectores Romam redirent. Adde-
 bant etiam, Ciceronem desiderari, & sub-
 accusari. quæ cùm audisset, sine vlla dubi-
 tatione abiicit consilium profectiois. ita
 que celeriter Veliam deuectus, conuenit
 Brutum, qui cedens Italia cum suis nauibus

bus erat apud Haletem fluuium circa Veliam, Philippica prima, & epist. 7. li. 16. ad Att. Inde ventis remisq; in patriam omnifestinatione properauit, ep. 25. lib. 12. Famil. Accedenti ad urbem tanta multitudo, vt Plutarchus scribit, obuiam processit, vt, dum ad portas ingredientem excipiunt, aduentumq; gratulantur, dies fere consumtus fuerit. Videtur autem verisimilius eum pridie Kal. Septemb. Romam reuertisse, quod Plutarchi narratio ostendit, quàm Kalendis, vt ipse significare videtur epist. 25. lib. 12. Fam. Kalendis Septembris Antonius senatum habuit de supplicationibus Cæsari decernendis, & Ciceronem in Curiam vocauit. qui cum è via langueret, & sibimet displiceret, misit pro amicitia, qui hoc ei diceret, Philip. 1. & 5. Plutarchus ait, Ciceronem languoris causam opposuisse, cum re infidias metuere ex quadam suspicione & indicio, quod inter viam ei factum erat, videretur. Antonius id ægre ferens, palam in senatu, nisi veniret, fabros se missurum, & domum eius disturbaturum, dixit, Philip. 1. & 5. Plutarchus scribit, Antonium milites misisse, quos Ciceronem adducere, vel domum eius incendere iusserit: sed, cum mul-

ti intercederent, & deprecarentur, pignoribus captis quieuisse. Venit postridie in senatum Cicero, cùm Antonius non venisset, locutumque se de rep. minus quidem liberè, quam sua consuetudo, liberius tamen, quàm pericula minæq; postulabant, ait Philip. 5. At epist. 25. lib. 12. Fam. scribit, se postridie in summa reliquorum seruitute liberum vnum fuisse. Habuit tum in senatu primam orationem Philippicam. in qua primum itionis & reditionis suæ causam exponit: deinde de Antonij iniuria, & Cæsaris actis disputat. ad extremum Antonium & Dolabellam cos. ad remp. moderatè regendam cohortatur. Tum Antonius ira incensus, inimicitias Ciceroni denuntiauit, atq; adesse in senatu iussit XIII Kal. Octob. ipse interea septemdecim dies de Cicerone in Tiburtino Scipionis declamitauit, & XIII Kal. agmine quadrato in eadem Concordiæ venit, atque in Ciceronem absentem orationem ex ore impurissimo euomuit, omnibusq; visus fuit suo more vomere, non dicere. Ciceroni autem cupienti in senatum venire per amicos non licuit, eo quòd Antonius à Cicerone cædis initium quæreret, facturusq; putaretur, Philip. 3. & 5. & ep. 2. lib. 12.

Famil.

Famil. Antonio M. Tullius respondit scripta nobili & diuina, vt Iuuenalis ait, Philippica secunda. in qua primum crimina sibi obiecta refutat, & deinde totam Antonij vitam à pueritia exorsus reprehendit. Nec verum est, quod Interpretes ad vnum omnes putarunt, Ciceronem illam orationem in senatu præsentem Antonio habuisse; sed ita Cicero eam scripsit, quasi in præsentem Antonium XIII Kal. Octobris habita esset. argumento sunt verba illa: *Quæro deinceps, num hodiernus dies qui sit, ignores. nescis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuisse? quartum diem ludorum Ro. in circo fuisse XIII Kal. Octobris, ex Kalendario vetere notum est.* Antonius deinde obuiam profectus est legionibus quatuor, quæ in Macedoniam à Cæsare missæ post eius cædem in Italiam reuerterant, vt eas pecunia sibi conciliaret, & ad urbem, vel potius in urbem adduceret: Brundisiumque venit VII Idus Octobr. ep. 23. lib. 12. Fam. & Philip. 5. Profecto Antonio, Octavianus primû à Calatia, mox à Casilino veteranos paternos exciuit: quorum exemplum secuti alij, breui in formam iusti exercitus coiére, Velleius li. 2. Cicero epist. 8. li. 16. ad Att. Cum
autem

autem Antonius Brundisij militibus centenas drachmas promitteret, fortissimæ legiones eius promissis reclamarunt, & congiarium hoc accipere noluerunt. itaque centuriones domum ad se venire iussit, eosque ante pedes suos, vxorisque suæ iugulari coegit, Cicero Philip. 3. 5. & 13. & ep. 8. lib. 16. Att. Dio lib. 45. Appianus. 3. Cicero tum rusticabatur, atque libros de Officijs perficiebat, vt cognoscitur ep. 8. & sequentibus lib. 16. ad Att. Sunt etiam, qui eo tempore Paradoxa scripta fuisse existiment, quòd secundo paradoxo in Antonium inuehi videatur: quamuis in proœmio de Catone quasi viuo loquatur. Antonius, cùm edixisset, vt adesset senatus frequens a. d. VIII Kal. Decemb. eumque diem obire neglexisset, in ante diem quartum Kal. distulit; adesse in Capitolio iussit. quo cum de legione Martia & Quarta, quæ relicto Antonio ad Cæsarem Octavianum transferant, nuntius esset allatus, mente concidit, & paludatus in Galliam citeriorem, quam à populo obtinuerat, cùm ea D. Bruti prouincia esset, properauit, Dio, Appianus, Velleius, Cicero ipse Philippica tertia, & sequentibus. Sed Antonium Brutus prouincia exclusit, atq; exercitu

citu obsistens edictum proposuit, quo promittebat, se prouinciam Galliam retenturum in senatus populiq̄ue Ro. potestate, Philip. 3. Quare cum Cicero V Idus Decem, Romam venisset, vt scribit epist. 5. ^{id est: 9° Decemb.} libr. II. Fam. tribunipl. edixerunt, vt senatus adesset a. d. XIII Kal. Ianuar. Statuerat ^{20 Dec.} Cicero ante Kalendas Ianua. in senatum non venire: sed cum eo die ipso edictum D. Bruti propositum esset, mane in senatum venit. quod vbi est animaduersum, frequentissimi senatores conuenerunt, epist. 6. lib. II. Famil. Retulerunt tribunipl. ad senatum de præsidio consulum des. Pansæ & Hirtij, vt senatus Kalendis Ianuarij tuto haberi, sententiæq̄; de summa rep. liberè dici possent. Tum M. Tullius rogatus sententiam censuit, vt & præsidium decerneretur, & quæ Octavianus Cæsar egisset, publica auctoritate confirmarentur & milites, qui ab Antonio ad Cæsarem transfissent, præmijs afficerentur; item vt D. Brutus, ceteriq̄; prouincias suas retinerent, ne que cuiquam traderent, nisi qui ex S. C. successisset. quam sententiam Cicero Philippica tertia complexus est. factoque S. C. in eius sententiam, progressus in concionem, quid in senatu actum esset, populo exposuit.

238 *M. T. CICERONIS*
fuit. quæ est Philippica quarta. Huius S.
C. meminit etiam Dio lib. 45.

*Anno urbis DCCX, Ciceronis
LXIII, COS. fuerunt,*

C. VIBIVS PANSÆ.

A. HIRTIVS.

Kalendis Ianuarij cōsules statim post
sollemnem religionem senatum in
Capitolio de Antonio, qui tum Mutinam
circumsedebat, & D. Brutum oppugna-
bat, habuerunt, vt Appianus lib. 3. scribit.
Ibi L. Piso, & alij nonnulli mitiorem sen-
tentiam de Antonio dixerunt, legatosque
ad eum mittendos censuerunt. Cicero
cum suis id egit, vt hostis Antonius iudi-
caretur. Habuit tum Cicero in senatu
quinctam Philippicam. in qua non modo
legationem dissuadet, verum etiam bello
Antonium persequendum esse censet: a-
git etiam de honoribus decernendis ijs,
qui remp. aduersus Antonium defendant.
Eo die nihil in senatu confectum est: sed,
controuersia vsq; ad noctē ducta, senatum
esse dimissum, Appianus scribit. Postridie
Antonius hostis, ita vt Tullius censuerat,
iudicatus fuisset, nisi Saluius tribunus pl.
intercessisset. decreuit tamen senatus, vt
D.

D. Brutus laudaretur, quòd Galliam Antonio non concessisset: item, vt Cæsar vnà cum Hirtio & Pansa exercitu illo, quem haberet, bellum administraret, atque statua illi poneretur: vt sententiam loco consulari diceret, consulatumque decem annis prius, quàm leges permetterent, illi petere liceret quantamque pecuniam militibus earum legionum, quæ Antonium reliquissent, parta victoria pollicitus esset, tanta publicè daretur. Hæc Appianus lib. 3. vbi addit, insequenti die fuisse decretos legatos ad Antonium cum mandatis, quæ Ciceronem scribere senatus voluerit. Dio lib. 45. & 46. eadem fere narrat, & senatum à Kalendis Ianua. per tri-duum habitum, sententiasque dictas & tandem legationem ad Antonium missam fuisse ait. Itaque pridie Nonas Ianuar. factum senatus consultum fuit, vt Ser. Sulpicius, L. Piso, & L. Philippus cum mandatis ad Antonium proficiscerentur. quam rem M. Tullius eodem die in con-tione exposuit, habita oratione, quam sexta Philippica comprehendit. de legatis vide ep. 8. lib. 11. 4. & 24. libr. 12. Famil. Cùm legati ad Antonium missi expectarentur, eiusque amici responsa illius confingerent,

gerent, M. Tullius metuens, ne senatorum animi ad pacem inclinarent, habuit in senatu Philippicam septimam. in qua pacem tribus de causis dissuadet: Primùm, quia sit turpis; deinde, quia periculosa; postremò, quia esse non possit. In legatione Ser. Sulpicius mortem obiit: Piso & Philippus Romam reuersi ab Antonio ad senatum intolerabilia postulata retulerunt, ep. 4. lib. 12. Famil. Dio lib. 46. Tumultus interim à senatu fuit decretus, cùm belli nomen in sententiâ poni quibusdam non placeret. id quod Cicero Philippica octaua reprehendit. quam ante Idus Martias in senatu dixit, grauius inuehens in Q. Fufium Calenum, qui Antonio studebat. Deinde, cùm de ornando Ser. Sulpicio in senatu ageretur, Cicero nonam Philippicam dixit, suadens, vt Sulpicio statua pedestris ænea in rostris poneretur. quam sua ætate pro rostris Augusti existisse, Póponius de Origine iuris testatur. M. Brutus anno superiore ex Italia in Græciam profectus, cùm Athenas venisset, adolentes nobiles Romanos, quorum magna multitudo illic bonarum artium causa erat, sibi adiunxit. in his fuit M. Ciceronis filius: quem Brutus, vt Plutarchus scribit,

sum-

summis laudibus efferebat, inquiring, se illum siue vigilaret, siue dormiret, admirari, quòd animus in eo tam generosus, tantumque odium tyrannorum esset. Brutus inde in Macedoniam transgressus, Ciceronem filium secum duxit, eoq; legato usus multa feliciter gessit, vt Plutarchus in Bruto testatur, & Brutus in epistola ad Ciceronem patrem, quæ nunc est quarta libri qui ad Brutum exstat, ita scribit: Cicero filius tuus sic mihi se probat industria, patientia, labore, animi magnitudine, omni deniq; officio, vt prorsus nunquam dimittere videatur cogitationem, cuius sit filius. Vt vel hinc eorum imperitia (ne quid grauius dicam) arguatur, qui verum esse non putant, quod Cicero lib. 2. de Officijs ait, filium bello ciuili à Pompeio alæ alteri præfectum, magnam laudem & à summo viro & ab exercitu consecutum fuisse equitando, iaculando, omniaq; militari labore tolerando. Sed ad propositum. Venit M. Brutus in Macedoniam, cùm Q. Hortensio decedenti C. Antonius Marci frater succederet. Sed Hortensius exercitum, quem dilectum habito conscripserat, Bruto tradidit. legio etiam, quam L. Piso legatus Antonij ducebat, Ciceroni filio se

Q. tradi-

tradidit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipertitò, alter eum quæstorem, à quo ducebatur, reliquit in Thessalia, seseq; ad Brutum contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius adolescens à legato Syriaco, qui à Plutarcho Cinna vocatur, abduxit. P. Vatinius, qui Dyrrhachium occupauerat, portas Bruto aperuit, & exercitum tradidit. C. Antonius se Apolloniam recepit, Cicero Philip. 10. Plutarchus in Bruto, & Dio li. 47. His de rebus Brutus litteras publicè misit, quas C. Pansa consul coacto senatu recitauit, & Brutum oratione sua ornauit. Sed Q. Fufius rogatus sententiam, Brutum oppugnauit. contra quem Cicero tum Philippicam decimam dixit, quam Brutus epist. 4. de litteris suis habitam esse contra Calenum ait. Erat Apolloniæ adhuc C. Antonius cum septem cohortibus, Philip. 10. Inde Buthrotum contendens in itinere primum tres cohortes amisit, quas Brutus concidit: deinde, prælio cum Cicerone filio ad Byllidem commisso, victus in Bruti potestatem venit, vt Plutarchus in Bruto scribit. Antonium Brutus secum diu honorificè habuit, vsq; eo, vt magistratus insignia illi non adimeret. quam eius clementiam Cicero in epistolis

stolis ad eum scriptis sæpe accusat. Sed, cum Antonius Apolloniam teneret, ante Kalend. Aprilis Romam allatum fuit de morte C. Trebonij, quem P. Dolabella Smyrnæ, verberibus ac tormentis quæstione publicæ pecuniæ per biduum habita, interfecit, Cicero Philip. II. & Dio l. 47. Itaq; Dolabella à senatu hostis iudicatus fuit. Postridie, cum in senatu ageretur de Imperatore deligendo, qui bello Dolabellam persequeretur, L. Cæsar censuit, P. Seruilio hoc bellum extra ordinem mandandum esse: alijs nonnullis placuit, vt consules Dolabellæ persequendi causa Asiam & Syriam fortirentur. Cicero sententiam rogatus Philippicam vndecimam dixit. in qua primum Trebonij casum deplorans Dolabellæ & Antonij crudelitatem accusat: deinde, duabus illis sententijs refutatis, censet, vt Dolabellam C. Casius bello persequatur. quam sententiam se repugnante & irascente Pansa dixisse, ad Brutum scribit ep. 5. ea sententia dicta, quæ facile valuisset, nisi Pansa vehementer obstisset, productus fuit in contionem à tribunopl. M. Seruilio, eandemq; rem ad populum summa contentione egit, epist. 7. lib. 12. Fam. Extremo anno superiore tur-

binis vi simulacrum, quod M. Cicero ante cellam Mineruæ pridie, quàm in exulium iret, posuerat, dissipatum membris pronum iacuit, fractis humeris, brachijs, capite, mortem Ciceroni portendens, vt Obsequens, & Dio lib. 45. scribunt. Quinque tribus, id est. XIV Kal. Aprilis senatus decreuit, vt hæc Ciceronis Minerua, custos vrbs restitueretur, ep. 25. l. 12. Famil. Dein de illata pacis mentione ab Antonij amicis, senatus legatos ad eum decreuit M. Ciceronem, & P. Seruilium. Sed, cùm eam legationem frustra fore Cicero videret, habuit in senatu Philippicam duodecimam. in qua legationem dissuadet, seq; ad eam obeundam idoneum non esse demonstrat. Meminit huius legationis Dio quoque lib. 46. Pansa deinde initio mensis Aprilis, vt arbitror, ad bellum profecto, M. Aemilius Lepidus (qui, auctore Paterculo, pontifex max. in C. Cæsaris locum furto creatus, decreta sibi Hispania adhuc in Gallia morabatur) Romam ad senatum misit. ad pacem cum Antonio faciendam cohortans. ea de re cùm in senatu ageretur, multi pacem suaserunt, quòd incertus exitus belli esset, & quòd Lepidus ad pacem hortaretur, qui exercitu cogere posset.

set. tum M. Tullius rogatus sententiam, Philippicam XIII in senatu dixit. in qua ad uersariorum rationes confutans, pacem cum Antonio & Antonianis esse non posse docet: & Antonij animum ex litteris ad Hirtium & Octavianum missis declarat. Cicero tum quoque ad Lepidum misit epist. 27. libr. 10. Famil. in qua illum, ne se in istam pacificationem interponat, hortatur. Post profectiōem Panfæ consulis turbulentissimum tempus fuit, cum D. Brutus Mutinæ vix iam sustineret. itaque cum tristis à Mutina fama manaret, omnesque aut fœdissimam mortem, aut miserabilem fugam cogitarent, inflati lætitia atque insolentia impij ciues famam dissipauerunt, Ciceronem pridie Vinalia cum fascibus descensurum esse. Interim XVII Kal. Maij, vt Galba ad Ciceronem scribit epist. 30. libr. 10. Fam. seu, vt Ouidius li. 4. Fast. indicat, X V I I I Kal. Maij, Antonius prælio ad Mutinam superatus est. Habuit paucis diebus post contionem Romæ P. Apuleius tribunus pl. in qua cum liberare Ciceronem suspitione fascium vellet, vna voce cuncta contio declarauit, nihil esse à M. Tullio vnquam de Rep. nisi optimè cogitatum. Duabus tribusque horis

pòst optatissimi nuntij & litteræ de victoria Mutinensi venerunt. quo tempore tantę multitudinis, quantam vrbs capiebat, ad Ciceronem concursus est factus. à qua ille maximo clamore atq; plausu in Capitolium deductus, & in rostris collocatus, domum inde reductus est. Hęc sunt apud Ciceronem Philip. 14. ep. 2. 6. & 7. ad Brut. & ep. 30. libr. 10. & 6. libr. 12. Famil. Pridie Vinalia, id est X Kal. Maij, Cicero habuit Philippicam decimam quartam. in qua supplicationem dierum quinquaginta, trium Imperatorum Panfæ, Hirtij, & Cæfaris nomine ob Antonium hostem superatum decernit: atque ad extremum eos, qui in prælio ceciderant, laudat, eorumque proximos consolatur. de supplicatione L die rum vide Appianum libr. 3. Cùm Hirtius in prælio cecidisset, & Panfa ex vulneribus paucis diebus pòst Bononiæ mortuus esset, rumor percrebuit, Ciceronem eos. factum esse, epist. 8. ad Brut. Plutarchus & Appianus scribunt, M. Tullium ab Octauiano ad consulatus petitionem inductum fuisse. V Kal. Maij senatus habitus fuit de ijs, qui hostes iudicati erant, bello persequendis, epist. 9. ad Brut. Dedit eo tempore Cicero plures litteras ad

D. Brutum, & L. Plancum, vt fufum Antonium perfequerentur. quæ lib. 10. & 11. Fa. exftant. Interim Antonius fuga transfrefus Alpes, primo fpe colloquij repulfus à M. Lepido, mox fæpius in confpectum veniens militum, per auerfa caftorum proruto vallo à militibus receptus eft, Paterculus lib. 2. Plutarchus in Antonio, Appianus libr. 3. Lepidus fe cum Antonio coniunxit a. d. IIII Kal. Iun. epift. 23. libr. 10. Fam. Pridie Kal. Quinct. Lepidus fententijs omnibus hoftis à fenatu iudicatus eft, ceteriq; qui vna cum illo à rep. defecerant. quibus tamen ad fanitatem redeundi ante Kalen. Septemb. potestas facta fuit, ep. 10. libr. 12. Famil. epift. 16. & 19. ad Brut. & Dio libr. 46. Octavianus Cefar, vt cognouit Antonium à Lepido receptum, ceterosque duces & exercitus confentire pro partibus, caufam optimatum fine cunctatione deferuit, ad prætextum mutæ voluntatis, dicta factaque quorundam calumniatus, quasi alij fe puerum, alij ornandum tollendumque iactaffent, Suetonius in Augusto, Paterculus libr. 2. Brutus epift. 20. lib. 11. Famil. Tum inter eum & Antonium commercia epiftolarum, & condicionum facta mentio, quod

Paterculus scribit, cumque effecisset, ut milites inter se iureiurando sancirent, cum nullo exercitu, qui C. Cæsaris fuisset bellum se gesturos; quadringentos milites Romam ad senatum misit, qui consulum sibi nomine exercitus deposcerent: cum quidem cunctante senatu, Cornelius centurio princeps legationis, reiecto sagulo ostendens gladij capulum, non dubitasset in curia dicere: Hic faciet, si non feceritis vos, Suetonius, & Dio libr. 46. ubi addit, Ciceronem subiecisse, Si ita consulum petieritis, eum accipiet. Militibus re infecta ad Octavianum reuersis, Antonium & Lepidum in Italiam accersiuit, atque ipse legiones ad urbem hostiliter admouit, Suetonius, Dio, & Appianus: qui scribit, Ciceronem tum ad Octavianum venisse, ac paullo post lectica ex urbe fugisse. C. autem Cæsar Octavianus consul cum Q. Pedio statim factus est, ut omnes Annales testantur. Consulatum Cæsarem iniisse pridie, quam XX annos impleret, X Kal. Octobris, Paterculus auctor est. In Liuiana epitoma lib. 119. legitur, Cæsarem consulem creatum esse, cum annos XIX haberet. Plutarch. in Bruto ex Octauiani commentarijs refert, ipsum vigesimum annum

annum egisse, cum consul primum est factus. Eutropius initio lib. 7. ait, Cæsarem Romam cum exercitu profectum extorsisse, vt sibi vigesimo anno consulatus daretur. Suetonius in Augusto scribit, eum in ordinatione anni Sextilē mensem è suo cognomine nuncupasse, quòd eo sibi & primus consulatus, & insignes victoriæ obtigissent. Similiter Dio lib. 56. tradit, Octavianum XIX die Augusti, eodem, quo primum consulatum ceperat, decessisse. Cæsar Octavianus cos. legem tulit de quaestione habenda in eos, quorum opera pater occisus esset, Liuius lib. 120, Appianus lib. 3. Dio lib. 46. Auctor legis fuit Octavianus: tulit Q. Pedius collega: vnde lex Pedia nominatur: eaq; omnibus, qui Iulium Cæsarem interfecerant, aqua ignique interdictum est, Velleius li. 2. Suetonius in Nerone. Cõsul factus Octavianus Ciceronē, vt Plutarchus in eius vita scribit, valere iussit, & pace cum Antonio Lepidoque facta copias omnes in vnum locum contraxerunt, ibique imperium Ro. quasi possessionem aliquam inter se diuiserunt. Partiti sunt autem prouincias inter se hoc modo, vt Cæsar vtranque Africam cum Sicilia, & Sardinia; Lepidus Hispanias &

Galliam Narbonensem; Antonius reli-
 quas Gallias haberet, Appianus lib. 4. Dio
 lib. 46. Inter hos etiam conuenit, vt ipsi
 triumuiiri reip. constituendę per quinquen-
 nium essent, & vt suos quisque inimicos
 proscriberet. in qua proscriptione pluri-
 mi equites, CXXX senatorum nomina
 fuerunt, vt est in epitoma libr. 120. Tu vi-
 de Orosium nostrum lib. 6. cap. 18. Cęsa-
 rem restitisse aliquamdiu collegis, ne qua
 fieret proscriptio; sed inceptam vtroque
 acerbius exercuisse, Tranquillus ait. Ma-
 ximam vero contentionem, inquit Plu-
 tarchus, Ciceronis proscriptio præbuit,
 cüm Antonius nullam condicionem ac-
 ciperet, nisi primus ille interficeretur,
 Lepidus Antonio assentiretur, & Cęsar
 vtrique repugnaret. Congressus horum
 trium occultus in triduum fuit apud Bo-
 noniam in loco remoto à castris, & flumi-
 ne circumfuso, vt Plutarchus non solum
 in Cicerone, sed & in Antonio tradit. Dio
 quoque lib. 46. scribit, triumuiros con-
 uenisse in parua insula fluminis, quod Bo-
 noniam præterlabitur. Appianus initio
 lib. 4. ait, eos congressos esse ad Muti-
 nam in Lauinij fluuij insula. Sed trium-
 virũm copias ad Bononiam contractas
 fuisse,

fuisse, Suetonius etiam in Augusto auctor est. & Florus cap. 5. li. 4. tradit, pacem inter tres duces factam apud confluentes inter Perusiam & Bononiam. Ibi aiunt Cæsarem primis diebus, ut Plutarchus narrat, pro Ciceronis salute cum alijs concertasse, ac tertio die concessisse, eiusque vitam prodidisse. fuitque permutatio ita facta: Ciceronem Cæsar, L. Paullum fratrem Lepidus, L. Cæsarem auunculum Antonius proscribi permisit. Sed nihil, ait Paterculus, tam indignum illo tempore fuit, quàm quòd aut Cæsar aliquem proscribere coactus est, aut ab illo Cicero proscriptus est. Cesserat ille sub aduentum III virorum vrbe, ut ex Liuiio Seneca lib. 1. Suaforiarum refert, pro certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi se, quàm Cæsari Cassium & Brutum posse. Primò in Tusculanum fugerat: inde transuersis itineribus in Formianum, ut ab Caie ta nauim conscensurus, proficiscitur. vnde aliquoties in altum prouectum cum modo venti aduersi retulissent, modo ipse iactationem nauis cæco volente fluctu pati non posset, tædium tandem eum & fugæ & vitæ cœpit: regressusque ad superiorem villam, quæ paullò plus mille passibus à
mari

mari abest, Moriar, inquit, in patria sæpe seruata. Haftenus Liuius; Plutarchus vero ita: Erat Cicero in Tusculano cum Quinto fratre. Cognita vero proscriptione, Asturam in maritimum Ciceronis fundum proficisci, atq; inde in Macedoniam ad M. Brutum, de cuius victoria læti rumores afferebantur, transire cõstituerunt. Ferebantur lecticis confecti mærore, atq; in itinere subsistentes, iunctis lecticis inter se casum suum deplorabant. Quintus vero magis angebatur animo, atque inopiæ illi in mentem veniebat: nihil enim secum se domo extulisse dicebat: Marco etiam perexiguum viaticum erat: fatius igitur esse affirmabat, Marcum fuga antecedere, se conuasatum domum recurrere. Hoc consilio probato, complexi inter se, multisque lacrymis profusi digressi sunt. Quintus non ita multis diebus post à seruis proditus inquisitoribus vna cum filio suo interfectus est. Ita quidem de Q. Cicero Plutarchus: Appianus in hanc sententiam: Q. Cicero cum filio comprehensus percussores orabat, vt se ante filium necarent. quod cum filius contra fieri obsecraret, illi se eorum controuersiam composituros dixerunt. itaq; alij hunc, alij illum arripientes

ripientes eodem signo ambos simul occiderunt. Dio lib. 47. ita: Q. Ciceronem M. fratrem filius de medio remouit, & quantum in ipso fuit, seruauit. nam & patrem occultaui, vt inueniri non posset, & ea de causa tormentis omnibus excruciatum indicium nullum fecit. sed pater, re intellecta, cum admiratione filij, tum misericordia adductus, vltro prodijt, seq; ipse percussoribus tradidit. Redeamus nunc ad Plutarchum. Cicero, inquit ille, Asturam delatus, nauem, quam nactus fuit, subito conscendit, & oram legens Circæum vsq; vento peruenit. Inde soluere gubernatores cum pararent, vel maris metu permotus, vel Cæsaris fidem non plane desperans, in terram egressus est: & millia passuum XIII fere pedibus Romam versus progressus, animi pendere cœpit, sententiaq; mutata rursus ad mare descendit; ibique noctem grauibus & incertis cogitationibus traduxit: adeo, vt in animo haberet, Cæsaris domum clam ingredi, sibiq; ante lares eius manus inferre, atque ita furiales intemperias illi impingere. Sed ab ea ratione cruciatum metu depulsus, alia rursus tumultuosa consilia in pectus instituit, & seruis se ad Caietam deportandum nauigio

uigio commisit: vbi prædia habebat, & blandum ætate Etesiarum diebus per-
 fugium. est ibidem supra mare facellum A-
 pollinis: vnde corui cum clangore ad Ci-
 ceronis nauem, quæ ad litus appelleba-
 tur, confertim aduolarunt, atque ex vtra-
 que parte antennæ insidentes partim cro-
 citarunt, partim rudentum capita rostro
 tutuderunt: idque signum omnibus in-
 faustum est visum. Cicero tamen egres-
 sus in villam se recepit, & quieti dedit.
 ibi coruorum magna pars tristi voce ad
 fenestram affedit: vnus in lectum deuol-
 lauit, & rostro vestem, qua Cicero tectus
 erat, paulatim ab ore ipsius remouit. De
 eadem re Valerius libr. i. cap. 4. M. Cice-
 rone mors imminens auspicio prædicta
 est: cùm enim in villa Caietana esset, cor-
 uus in conspectu eius horologij ferrum
 loco motum excussit, & protinus ad ip-
 sum tetendit, ac laciniam togæ eò vsque
 morfu tenuit, donec seruus, ad occiden-
 dum eum milites venisse, nuntiaret. hacten-
 us Valerius: ex quo perspicuè cognosci-
 tur, apud Plutarchum ἐξ καπίτας mendose,
 non pro Capua, sed Caieta legi. quamuis
 Appianus Capuam nominet, ad quam fue-
 rit hæc Ciceronis villa, in qua aduentanti-
 bus

bus inquisitoribus à coruis è somno excitatus sit. Sequitur in Plutarcho: Serui hæc aspicientes suam ipsi ignauiam damnarunt, si herilis cædis spectatores esse sustinerent; cumq; bestias domino opem ferre, ac pro indigno eius casu sollicitas esse viderent, ipsi eum non defenderent; partim precibus, partim vi impositum lecticæ ad mare detulerunt. Interim percussores cum ministris superueniunt, Herennius centurio, & Popillius tribunus militum, quem parricidij reum Cicero olim defenderat.

De Popillio hoc multa Seneca in Declamationib. & Suaforijs. de eodem Valerius lib. 5. cap. 3. M. Cicero C. Popillum Legnatem Picenæ regionis, rogatu M. Cælij, non minore cura, quàm eloquentia defendit: eumq; causâ admodum dubia fluctuâtem, saluum ad penates suos remisit. hic Popillius postea nec re, nec verbo à Cicerone læsus, vtrò M. Antonium rogauit, vt ad illum proscriptum persequendum & iugulandum mitteretur: impetratisque detestabilis ministerij partibus, gaudio exultans Caietam cucurrit, & virum, omitto quòd amplissimæ dignitatis, certè salubri studio (ita lego è manuscriptis) præstantis officij priuatim sibi venerandum

dum, iugulum præbere iussit: ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clarissimam dexteram, per summum & securum otium amputauit: eaq; sarcina, tanquam opimis spolijs, alacer in urbem reuersus est: neq; ei scelestum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite eius quondam perorauerat.

Sequitur apud Plutarchum: Percussores cum fores clausas inuenissent, eas effregunt: cumque Cicero non appareret, & ij, qui intus erant, scire se, vbi esset, negassent, aiunt adolescentem quendam, à Cicerone in bonis litteris & disciplinis educatum, Quinti fratris libertum, Philologum nomine, tribuno dixisse, lecticam per siluestres & opacas ambulationes ad mare deferri. Tribunus igitur cum paucis comitibus circum ambulationes ad exitum currit: Herennius recta per easdem accurrit. quod vbi Cicero animaduertit, seruos lecticam ibi deponere iussit. Satis inquit Liuius, constat, seruos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum: ipsum deponi lecticam, & quietos pati, quod fors iniqua cogeret, iussisse. Appianus scribit, multos discurrisse quærentes, num alicubi Cicero visus esset: cumque alij
bene-

beneuolentia & misericordia permoti, eum in alto esse dixissent, clientem Clodij acerrimi inimici Ciceronis Popillio Læna ti tribuno militum indicasse viam, qua lectica deportabatur. eo illum irrupisse, & cum seruos longe plures, quàm ipse secum habebat, ad dimicandum paratos vidisset, callidè exclamasse, Tribuni, qui in extremo agmine sunt, ingrediantur. tum seruos maiorem multitudinem expectantes perterritos fuisse. Cicero, ait Aufidius Bassus apud Senecam, paullum remoto velo, postquam armatos vidit, ego vero consisto, ait: accede veterane, & si hoc saltem potes rectè facere, incide ceruicem. trementi, deinde dubitantiq̃ue, quid si ad me, inquit, primum venissetis? Brutidius Niger apud eundem: Elapsus interim altera parte villæ Cicero lectica per agros ferebatur: sed vt vidit appropinquare notum sibi militem Popillium nomine, memor defensum à se, lætiore vultu aspexit. at ille, victoribus id ipsum imputaturus, occupat facinus, caputq̃ue decisum, nihil in vltimo finis vite facientis, quod alterutram in partem posset notari, Antonio portat, oblitus etiam quò ante defensum ab illo. Prominenti inquit. Liuius, ex lectica, præbentiq̃ue

R

immo:

immotam ceruicem, caput præcisum est. nec satis stolidæ crudelitati militum fuit, manus quoque, scripsisse aliquid in Antonium exprobrantes, præciderunt. Plutarchus: Cicero mentum, ita vt consueuerat, tangens, in percussoribus oculos constanter fixit, squaloris plenus, & capillo demisso, macieque ob felicitudines confectus, usque eò vt plurimi Herennio eum iugulante capita obnuberent. Occisus est præbens ceruicem extra lecticam cum annum iam LXIII ageret. Præcidit illi iussu Antonij caput & manus, quibus Philippicas scripserat. Vixit, ait Liuius, tres & LX. annos: vt, si vis abfuisset, ne immatura quidem mors videri possit. Eusebius: Cicero in Formiano suo ab Herennio & Popillio occiditur LXIII ætatis suæ anno. Appianus: Occiso Cicerone quidam equis, alij nauigijs incitatis properabant Antonio hunc nuntium perferre, eique in foro sedenti Lænas caput, & manum eminus ostendit. quo ille maxime lætatus, tribuum militum coronauit, & HS decies centena millia ei pro maximo præmio dedit, quòd summum & infensissimum suum inimicum occidisset. Plutarchus: Cùm membra Ciceronis Romam perlata essent,

Antonius,

Antonius, qui tum forte comitijs abe-
 ijs visis exclamavit, Proscriptionem
 peractam esse: caput autem & manus pro
 rostris poni iussit, spectaculum horren-
 dum Romanis, qui se non Ciceronis vi-
 tum, sed imaginem animi Antonij vide-
 re putabant. Dio lib. 47. Vbi Ciceronis ca-
 put allatum fuit, Antonius, multis & gra-
 uibus probris illatis, illud pro rostris loco
 præ alijs conspicuo poni iussit, vt vnde in
 ipsum verba faciens auditus fuerat, ibi ca-
 put eius cum manu dextra, quæ simul præ-
 cisa fuerat, conspiceretur. Fulvia verò ca-
 put, ante quam auferretur, in manus sum-
 sit, atque atrocibus verbis illudens & con-
 spuens genibus suis imposuit, & linguam
 ex ore extractam acubus, quibus ad capi-
 tis ornatum utebatur, compunxit, additis
 multis ijsq; execrâdis opprobrijs. Liuius:
 Ita relatum caput ad Antonium, iussuque
 eius inter duas manus in rostris positum,
 vbi ille consul, vbi sæpe consularis, vbi eo
 ipso anno aduersus Antonium, quanta nul-
 la vnquam humana vox, cum admiratione
 eloquêtix auditus fuerat: vix attollentes la-
 crymis oculos homines intueri trucidata
 membra eius poterant. Cremutius Cor-
 dus: Præcipue tamen soluit pectora om-

nium in lacrymas gemitusque visa ad caput eius deligata manus dextra, diuinę eloquentiæ ministra : ceterorumque cædes priuatos luctus excitauerunt, illa vna communem. Mortem Ciceronis versibus elegantissimis deplorauit Cornelius Seuerus: in quibus sunt qui sequuntur:

*Abstulit una dies æui decus, ictaq; luctu
Conticuit Latæ tristis facunda linguæ,
Vnica sollicitis quodam tutela, salusq;
Egregium semper patriæ caput ille senatus
Vindex, ille fori, legum, ritusq; togæq;
Publica uox eius æternum obmutuit armis.
Informes uultus, sparsamq; cruore nefando
Caniciem, sacrasq; manus, operumq; ministras
Tantum pedibus ciuis proiecta superbis
Proculcauit ouans, nec lubrica fata deosq;
Respexit: nullo luet hoc Antonius æuo.*

Paterculus post narratam cædem M. Tullij, in hæc verba erumpit: Nihil tamen egisti, M. Antoni, mercedem cælestissimi oris & clarissimi capitis abscondendo, auctoramentoque funebri ad conseruatoris quondam reip. tanti que consulis irritando necem. Rapuisti tu M. Ciceroni lucem sollicitam, & ætatem senilem, & vitam miserio rem te principe, quam sub te trium-

triumuiro mortem: famam vero gloriam-
 que factorum atque dictorum adeo non
 abstulisti, vt auxeris. Viuit, viuetque per
 omnem sæculorum memoriam: dumque
 hoc vel forte, vel prouidentia, vel vtcunq;
 constitutum rerum naturæ corpus, quod
 ille pæne solus Romanorum animo vidit,
 ingenio complexus est, eloquentia illumi-
 nauit, manebit incolume, comitem æui sui
 laudem Ciceronis trahet: omnisque poste-
 ritas illius in te scripta mirabitur, tuum in
 eum factum execrabitur: citiusq; in mun-
 do genus hominum, quàm huius nomen,
 cadet. Ciceronem hoc anno VII Idus ocei-
 sum esse, testimonio Tironis liberti scribit
 Tacitus in dialogo de Oratorib. intelligo
 autem Idus Decembris, quoniam Trium-
 uiri inierunt V. K. Decembris, vt est in la-
 pide Colotiano. Vixit igitur Cicero annos
 LXIII, menses XI, dies V. siue annos
 LXIV, minus XXVI diebus.

Nunc ad extremum illud addam, quod
 Desiderius Lignamineus Patauinus ante
 annos sedecim diulgauit. Cùm anno
 Christi M. D. XLIV. K. Decemb. Ange-
 lus Apulus Minorita in Zacyntho insula
 Venetorum, quæ in mari Ionio Epiro adia-
 cet, apud sacellum D. Mariæ Gratiosæ, non

longe à litore maris, Cœnobij fundamenta ageret, sepulcrum antiquissimum reperit cum hac inscriptione: M. TVLLI CICERO F. / E. ET TV TEPTIA ANTONI. in eodem sepulcro inuentæ sunt quæ urnæ vitreæ, vna maior cinerum, altera minor lacrimarum, vt volunt. in maioris fundo erat vitro inscriptum: A VEMAR. TVL. Hoc monumentum ibi in sacrario templi adseruatur, & Ciceronis nostri esse putatur. verum in huiusmodi rebus mihi Epicharmi cantilenam illam, *μὲν αὖτο ἀπίσσειν* ad aurem, vtranque infusurrari facile patior: cùm præfertim in Epitaphio, quodam, quod in libro manuscripto ἀπιστων legi, Arminatem Ciceronem lapide extra Caietam seruari. inueniam, quem Lignamineus à seruis crematum, & in Zacynthum delatum fuisse putat.

FINIS.

Ob. 6. 11. 3384

Ob. 6. ii. 3384 - 3385

Númerus rei saepe idem manet, etiamsi
ad rem accedat memorabilis accessio
sive auctio. pag. 16.

Perfecti númeri potius, quam imperfe-
cti appellatio, saepe placuit scrip-
tibus. Vido exempla 106.

in amplissimo ordine pervenire.
Manus. de Senatu pag. 10. lin. 21

